

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๒๓ ตอนที่ ๑๒๒๑ – ๑๒๓๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๒๒๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖

ส. สำหรับสติปัฏฐาน ๔ ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาจากธรรมที่ได้ศึกษาแล้ว สติปัฏฐาน ๔ ได้แก่ สติเจตสิก ๑ ดวง เป็นโสภณเจตสิก เป็นกุศลเจตสิก เป็นเจตสิกฝ่ายดี แต่เพราะเหตุใดจึงทรงแสดงสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเมื่อรวมแล้วเป็น โพธิปักขิยธรรม ๓๗ โดยจำนวน

แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าสติปัฏฐานเป็นสติเจตสิก แต่เพราะอารมณ์ที่สติจะต้อง ระลึกมีมากทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น เพื่อรู้ ในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนจนกว่าจะคลายการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ จึงทรงแสดงสติปัฏฐาน ๔ โดยกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการระลึก รู้ลักษณะของรูปที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย ซึ่งไม่พอ เพราะการที่จะละการยึดถือ สภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ไม่ใช่เพียงสติระลึกลักษณะของรูปที่กายเท่านั้น ยังต้องระลึก ลักษณะของเวทนาที่เป็นเวทนาขันธ์ ซึ่งเคยยึดถือเวทนา ความรู้สึกนั้นว่าเป็นเรา จึงมีเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานซึ่งสติจะต้องระลึกด้วย

และไม่ใช่วรรณกรรมเพียงแต่กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือเวทนานุปัสสนา- สติปัฏฐาน ยังต้องระลึกสภาพของจิตต่าง ๆ ที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังรู้กลิ่น กำลังรู้รส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังคิดนึกต่าง ๆ

นอกจากนั้น โดยนัยของขันธ์ ๕ รูปที่กายเป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนาขันธ์เป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน วิญญาณขันธ์เป็นจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงยังมีธรรมที่เหลือ คือ สังขารขันธ์และสัญญาขันธ์ ซึ่งเป็นเหตุที่ทรงแสดง ัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น สติปัฏฐาน แม้ว่าเป็นเพียงสติเจตสิกประเภท

เดียว แต่ต้องเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏโดยทั่ว ทั้งกาย เวทนา จิต ธรรม และทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ้าไม่ศึกษาโดยละเอียด และไม่ปฏิบัติให้สอดคล้องกับการศึกษา การพิจารณาธรรมย่อมไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรม โดยเฉพาะถ้าคิดว่า เพียงแต่รู้ลักษณะของรูปใดรูปหนึ่งรูปเดียวย่อมสามารถเป็นพระโสดาบันหรือเป็นถึงพระอรหันต์ได้ ก็พิสูจน์ได้ด้วยตัวเองว่า ถ้าเป็นโดยลักษณะนั้นแล้ว ทางตาที่เห็น ไม่สามารถที่จะละคลายการที่เคยยึดถือว่าสิ่งที่เห็นเป็นสิ่งที่หนึ่งสิ่งใดหรือยังเป็นสัตว์ เป็นบุคคลอยู่ จนกว่าสติจะระลึกทางตา และจึงจะรู้ว่า สภาพของธรรมที่เป็นอนัตตา ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนทางตาที่กำลังปรากฏ ต่างจากการที่สติยังไม่ระลึกนั้น อย่างไร

ถ. เรื่องของเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ ๙ หมวด คือ โสมนัสเวทนา โทมนัสเวทนา อุเบกขาเวทนา ที่อาศัยเรือนก็มี และไม่อาศัยเรือนก็มี

การอาศัยเรือน คือ อาศัยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่ไม่อาศัยเรือน คือ อาศัยเนกขัมมะ ความหมายของเนกขัมมะที่แปลกันทั่วไป คือ ออกบวช ขอให้อาจารย์อธิบายขยายความเวทนาที่อาศัยเนกขัมมะ ในที่นี้หมายถึงอะไร

ส. เวลาที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ขณะนั้น เป็นเนกขัมมะด้วย เป็นการออกจากกาม เนกขัมมะ หมายความว่าถึงออกจากกาม

ถ. ไม่ได้หมายความว่า เป็นเพศที่ออกบวชหรือ

ส. ด้วยการบวชเป็นบรรพชิต หรือด้วยข้อปฏิบัติ คือ การระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ มี ๒ อย่าง

เพราะฉะนั้น แม้ว่าผู้นั้นจะเป็นคฤหัสถ์ ไม่ใช่บรรพชิต แต่เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็ถือว่าเป็นภิกษุ แม้ไม่ใช่โดยเพศของการอุปสมบท แต่ข้อปฏิบัติทำให้เป็นภิกษุได้ เพราะว่าเป็นผู้ที่ออกจากกามด้วยการอบรมเจริญปัญญา

ถ. โทมนัสที่อาศัยเรือน คือ อาศัยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่เป็น
อนิฏฐารมณ์ ไม่มีปัญหา มีปัญหาที่โทมนัสที่อาศัยเนกขัมมะ ผมมองไม่เห็นเลยว่า
ในขณะที่ออกจากเรือนเจริญสติปัฏฐานก็ดี หรือว่าอะไรที่จะทำให้เกิดโทมนัส
โดยเฉพาะฉานจิต ฉานจิตที่ประกอบด้วยโทมนัสเวทนาหรือ

สุ. ไม่มี แต่ฉานจิตเป็นอารมณ์ของโทมนัสเวทนาได้

ถ. ไม่น่าจะเป็นอย่างนั้น ฉานจิตทุกคนต้องการอยู่

สุ. ต้องการแต่ไม่ได้ เสียใจไหม

ถ. เมื่อไม่ได้ ก็ไม่ใช่ฉานจิต

สุ. ถูก แต่ถ้าได้แล้วหมดไป ทำไมไม่เกิดอีก เสียใจไหม

ถ. อ้อ นัยนี้หรือ คิดไม่ออก ทำไมเป็นไปไม่ได้

สุ. แม้แต่ผู้ที่มีปัญญา มีความเห็นถูกแล้ว อกุศลเกิดได้ใหม่ นี่คือเรื่อง
จะต้องพิจารณาธรรมโดยละเอียดจริง ๆ เป็นผู้ที่ตรงต่อธรรม ผู้ที่มีปัญญาเข้าใจ
สภาพธรรมถูกต้องแล้ว อกุศลจิตเกิดได้ใหม่ เกิดได้ เราเข้าใจ คนอื่นไม่เข้าใจ เรา
คนอื่นไม่รู้อย่างเรา นั่นเป็นอกุศลหรือเปล่า ก็ยังเป็นอกุศลอยู่

เพราะฉะนั้น เพียงฉานจิต ยังไม่ใช่ว่ารู้แจ้งอริยสัจธรรม ยังไม่รู้สภาพธรรม
ตามความเป็นจริง ย่อมจะมีโทมนัสเวทนาเมื่อไม่ได้ฉานตามความต้องการ อยากจะ
ได้สิ่งใด เมื่อไม่ได้ก็เป็นทุกข์ แม้แต่ต้องการให้ฉานจิตเกิด ฉานจิตก็ไม่เกิดตาม
ปรารถนา ก็เป็นทุกข์

สำหรับการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ได้กล่าวถึงแล้วโดยตลอด เพราะฉะนั้น
จะขอกล่าวถึงบางข้อบางประการซึ่งจะเป็นข้อเตือนให้ประพฤติปฏิบัติตรงตามปริยัติที่
ได้ฟัง เช่น ข้อความใน **อรรถกถา สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สุกสูตร อวิชชา
วรรคที่ ๑** มีว่า

บทว่า มิจุฉาปณินตตฺตา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิยา ความว่า เพราะกัมมัสสกตปัญญา
และมรรคภาวนาตั้งไว้ผิด คือ เพราะไม่ประพฤติตามกัมมัสสกตปัญญาและ
มรรคภาวนา

ในพระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงทำกัมมัสสกตญาณให้อาศัยมรรคแล้ว จึงตรัสมรรคคฤกล่ากัน

แสดงให้เห็นว่า ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ย่อมสามารถเข้าใจกัมมัสสกตญาณได้ เช่น ขณะที่กำลังเห็นอยู่เดี๋ยวนี้ อาจจะมีทุกขเวทนาเกิดขึ้นทางหนึ่งทางใดได้ เพราะเป็นสภาพธรรมที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา สิ่งใดที่เกิดขึ้นปรากฏกระทบกายและเกิดทุกขเวทนาขึ้น ย่อมเป็นผลของกรรมที่ได้กระทำแล้ว

หรือว่าทางหูในขณะนี้ ถ้าสติกำลังระลึกที่แข็ง สติก็ดับ ได้ยินเสียง ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติจะรู้ได้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นปรากฏตามเหตุตามปัจจัย เพราะฉะนั้น สติไม่สามารถไปจดจ้องอยู่ที่หนึ่งใดเพื่อที่จะรู้ แต่ต้องเป็นผู้ที่ตามรู้สภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ตามปกติ ตามความเป็นจริง

เมื่อเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ย่อมมีกัมมัสสกตญาณ คือ ปัญญาที่รู้กรรมและผลของกรรมว่า สภาพธรรมทุกอย่างที่ปรากฏ ไม่ใช่เป็นเพราะตัวตนที่จะไปบังคับหรือจะไปพยายามที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นปรากฏตามเหตุตามปัจจัย และถ้าเป็นสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ย่อมเป็นไปตามกัมมปัจจัย

ถ้ารู้อย่างนี้ ก็เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานตามกัมมัสสกตปัญญาและมรรคภาวนา แต่ที่ปฏิบัติผิด เพราะกัมมัสสกตปัญญาและมรรคภาวนาตั้งไว้ผิด คือไม่ใช่เป็นผู้มีที่ปกติเจริญสติปัฏฐานรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วอย่างละเอียดทุก ๆ ขณะ ซึ่งนับไม่ถ้วนจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ข้อความมีว่า ในพระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคทรงทำกัมมัสสกตญาณให้อาศัยมรรคแล้ว จึงตรัสมรรคคฤกล่ากัน แสดงให้เห็นว่า ต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งการอบรมเจริญปัญญาจะต้องนานสักเท่าไร ลองคิดดูขณะนี้ทางหู สติระลึกศึกษาลักษณะของเสียงที่กำลังปรากฏหรือเปล่า เสียงหนึ่งดับไป ถ้าสติเกิดมีเสียงใหม่ปรากฏแล้ว และยังมีเสียงอื่นปรากฏต่อไปอีก และก็ยังมีการคิด

นึกเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานจะต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเกิดดับสืบต่อกัน

นี่เป็นประโยชน์ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระอภิธรรมและวิถิจิต เพื่อให้เห็นว่า สภาพธรรมเกิดดับสืบต่อปรากฏอย่างรวดเร็วซึ่งสติจะต้องระลึกรู้ตามความเป็นจริง

กับหนึ่งพอไหมที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่พอ ไซ้ไหม ต้องหลายพัน หลายหมื่นกับ ถ้าต้องการใน ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ในชาตินี้ จะเป็นไปได้ไหม เพราะฉะนั้น ต้องรู้ว่า ปัญญาจริง ๆ ที่ต้องอบรมจนกว่าจะละคลายความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จะต้องอบรมเจริญตามปกติอย่างไร

ถ. ขอให้อาจารย์บรรยายคำว่า อริยาบถปิดบังทุกข์

ส. ก่อนที่จะกล่าวถึงข้อความใน **คัมภีร์สัจจสังเขป** เรื่องอริยาบถปิดบังทุกข์ ขอกล่าวถึงข้อความใน **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา พระวิภังคปกรณ์ สติปัฏฐานวิภังคนิทเทศ** อธิบายคำว่า กายานุปัสสี คือ มีปกติตามเห็นกายข้อความตอนหนึ่งมีว่า

ก็กายแม้ใด กล่าวคือ ที่ประชุมแห่งภูตรูปและอุปาทายรูป มีผม ขน เป็นต้น มีอยู่ในกายนี้ จึงมิได้ตรัสว่า มีปกติตามเห็นธรรมสักอย่างหนึ่งนอกจาก ภูตรูปและอุปาทายรูปในกายเท่านั้น

พอไหมที่จะพิจารณาข้อความตอนนี้ ที่ว่า ไม่ทรงแสดงกายโดยบรรพใด เช่น โดยการระลึกถึงส่วนที่เป็นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง หรือโดยบรรพอื่น เช่น อานาปานบรรพ หรือบรรพอื่น ๆ ก็ตามในหมวดของกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ก็กายแม้ใด กล่าวคือ ที่ประชุมแห่งภูตรูปและอุปาทายรูป มีผม ขน เป็นต้น มีอยู่ในกายนี้ จึงมิได้ตรัสว่า มีปกติตามเห็นธรรมสักอย่างหนึ่งนอกจาก ภูตรูปและอุปาทายรูปในกายเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ถ้าพิจารณาข้อความสั้น ๆ อย่างนี้โดยละเอียดกลับไปกลับมาจริง ๆ จะรู้ว่า ในขณะที่สติดระลึกที่กาย ลักษณะของมหาภูตรูปย่อมปรากฏ หรือลักษณะของอุปาทายรูป คือ รูปที่ไม่ใช่มหาภูตรูปก็ปรากฏได้ แต่อย่าลืมว่า ต้องเป็น

ลักษณะของอุปาทยารูป เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นลักษณะของอุปาทยารูป อุปาทยารูปที่ปรากฏที่กายมีลักษณะอย่างไร ต้องเป็นลักษณะของอุปาทยารูปจริง ๆ ไม่ใช่ทำทาง ถ้าจะเป็นวิการรูป คือ ลักษณะที่เบาของมหาภูตรูป ลักษณะที่อ่อนของมหาภูตรูป ลักษณะที่ควรแก่การงานของมหาภูตรูปย่อมปรากฏที่กาย เพราะฉะนั้น อย่าลืมนึกว่า เมื่อใช้คำว่า ก็กายแม้ใด กล่าวคือ ที่ประชุมแห่งภูตรูปและอุปาทยารูป มีผม ขน เป็นต้น มีอยู่ในกายนี้ จึงมิได้ตรัสว่า มีปกติตามเห็นธรรมสัณสกอย่างหนึ่ง นอกจาก ภูตรูปและอุปาทยารูป ซึ่งเมื่อเป็นอุปาทยารูป ต้องเป็นอุปาทยารูปจริง ๆ ไม่ใช่ทำทาง แต่ต้องเป็นลักษณะที่เบา หรืออ่อน หรือควรแก่การงานของมหาภูตรูป

ขณะที่นั่ง สามารถพิจารณากายได้ ไซ้ใหม่ มีลักษณะของมหาภูตรูปปรากฏ จึงรู้ในลักษณะของกายได้ ถ้าลักษณะของมหาภูตรูปไม่ปรากฏ จะรู้ลักษณะของกายได้ไหม ก็ไม่ได้ หรือมีฉะนั้นลักษณะของอุปาทยารูปก็ปรากฏจึงรู้ได้ ถ้าเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้ลักษณะของมหาภูตรูปที่กาย ในบางครั้ง บางขณะ สามารถจะรู้ถึงอาการที่วิการของมหาภูตรูปแต่ละส่วนซึ่งต่างกัน ได้ ส่วนซึ่งกำลังเคลื่อนไหว ในขณะที่นั้นเป็นลักษณะที่วิการของมหาภูตรูป ไม่เหมือนส่วนของมหาภูตรูปซึ่งไม่ได้เคลื่อนไหว แต่ต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานและต้องระลึกรู้ลักษณะของมหาภูตรูปก่อน จึงจะสังเกตพิจารณาลักษณะของมหาภูตรูปซึ่งวิการต่างจากมหาภูตรูปที่เคยปรากฏ และก็รู้ว่าต้องมีลักษณะของสภาพธรรมปรากฏจริง ๆ

ในขณะที่กำลังนั่ง ถ้าหลับตา รูปซึ่งกำลังทรงอยู่ ตั้งอยู่ ซึ่งเคยคิดว่าเป็นเรา เป็นตัวตนที่กำลังนั่งอยู่ มีลักษณะของรูปใดปรากฏ มีแข็งก็ได้ อ่อนก็ได้ ร้อนก็ได้ หรือเย็นก็ได้ เท่านั้นเอง แต่ความทรงจำซึ่งเคยจำได้ว่า เรามีศีระชะ เรามีแขน เรามีขา หมดไปหรือยัง ยังจำอยู่ ยังไม่หมด แต่ว่าลักษณะของศีระชะก็ตาม ลักษณะของแขน ขา เท้า ไม่ปรากฏเลย นอกจากลักษณะของแข็งหรืออ่อน ร้อนหรือเย็น ดึงหรือไหว ซึ่งทุกท่านพิสูจน์ธรรมในขณะนี้ได้ ถ้าไม่นึกถึงศีระชะ แต่มีแข็งกำลังปรากฏนิดเดียว เราไม่มี ศีระชะของเราก็ไม่มี อาจจะทำให้จำได้ว่า เรามี แต่เมื่อศีระชะไม่ได้ปรากฏ จำไว้ถูกหรือผิดที่ว่ายังมีเราซึ่งมีศีระชะ เพราะฉะนั้นจริง ๆ มีแต่แข็งและสภาพที่รู้แข็ง ถ้าไม่ลดลงจนกระทั่งเหลือเล็กน้อย คือ ส่วนที่ปรากฏ ยังมี

อัตตสังขยา ความทรงจำว่ามีเรา มีกายของเรา มีท่าทางของเราซึ่งกำลังทรงอยู่ตั้งอยู่ในอิริยาบถหนึ่งอิริยาบถใด ในขณะนั้นจะละสักกายทิฐิ การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา เป็นร่างกาย เป็นกายของเราไม่ได้

แต่ถ้าสติระลึกเฉพาะส่วนของแข็ง เล็กนิดเดียวที่ปรากฏ ไม่มีส่วนอื่นปะปนเลย ในขณะนั้นจะรู้ว่า ไม่มีเรา ไม่มีตัวตนเลยจริง ๆ เพราะว่าจิตเกิดขึ้นทีละหนึ่งขณะ และรู้อารมณ์ทีละอย่าง เพราะฉะนั้น ช่วงขณะของแข็งนิดเดียวนั้นแหละเห็นแล้วว่า ไม่ใช่เรา แต่เพราะเหตุว่าความทรงจำส่วนอื่นยังมี อัตตสังขยา ยังมี ก็เลยจำยึดโยงไว้ว่าเป็นท่าทาง

เพราะฉะนั้น ตราบใดที่ยังไม่เพิกถอนอิริยาบถ ยังมีความทรงจำอิริยาบถอยู่ ตราบนั้นย่อมไม่สามารถที่จะเห็นว่า สภาพธรรมที่แท้จริง คือ ช่วงขณะที่จิตเกิดขึ้นรู้แข็งแล้วดับ จึงไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ข้อความต่อไปมีว่า

อันที่จริง ทรงแสดงการแยกমনะ (คือ กลุ่มก้อนที่รวมกัน) โดยการแสดงวัตถุ กล่าวคือกาย ด้วยอำนาจแห่งกาย คือ ที่ประชุมกันนั้นแหละ โดยประการต่าง ๆ ว่า เป็นผู้มีปกติตามเห็นการประชุมแห่งอวัยวะน้อยใหญ่ทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุคคลผู้ตรวจดูส่วนประกอบแห่งรถด้วย เป็นผู้มีปกติตามเห็นการประชุมแห่งโกฏฐาสทั้งหลาย มีผม ขน เป็นต้น เปรียบเหมือนบุคคลผู้ตรวจดูส่วนประกอบน้อยใหญ่ของเมืองด้วย เป็นผู้มีปกติตามเห็นการประชุมของภูตรูป อุปาทายรูปทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุคคลแยกใบกล้วยหยวกกล้วยออกจากลำต้นกล้วย และเปรียบเหมือนผู้แบก้ามืออันเปล่าด้วยฉะนั้น

คำว่า กาย มีความหมายว่า เป็นที่ประชุมของสภาพธรรมต่าง ๆ ถ้าไม่ประชุม ก็มีแต่แข็งกระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ จะเป็นกายได้ไหม ก็ไม่ได้ แต่เพราะว่าธาตุดินมาประชุมรวมกันเป็นส่วนต่าง ๆ เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง คิ้ว ตา หู จมูก จึงทำให้เป็นกายเกิดขึ้น

๑๒๑๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เวลาที่ยังไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน ถ้าเห็นมือที่กำลังกำ ก็อาจจะคิดว่ามีอะไรอยู่ในนั้น ไซ้ไหม ต้องมีอะไรอยู่ในมือที่กำลังกำ นี่คือการคิดว่า มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ในภตฺตรูป และอุปาทายรูปซึ่งรวมกัน เปรียบเหมือนกับมีต้นกล้วย แต่ถ้าแยกส่วนออก คือ แยกใบกล้วย หยวกกล้วย ออกจากลำต้นกล้วย ก็ไม่มีต้นกล้วย ไม่มีสิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นต้นกล้วย หรือเปรียบเหมือนผู้แบกมืออันเปล่า เมื่อแบกมือที่เปล่าออกแล้ว ก็ไม่มีอะไรอยู่ในกำมือนั้น และที่เห็นเป็นกาย ก็เพราะว่ารูปต่าง ๆ มาประชุมรวมกัน

เพราะฉะนั้น การที่จะละการยึดถือความเป็นกาย ก็โดยเห็นการแยกขณะที่ยังรวมกันออกเป็นส่วน ๆ จนกระทั่งไม่มีการสำคัญยึดถือกายที่ประชุมรวมกันนั้นว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล แต่ต้องแยกส่วนของขณะ คือ กลุ่มก้อน ที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย

ข้อความอีกตอนหนึ่งมีว่า

ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานโดยนัยว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในศาสนานี้ ไปที่ป่าก็ตาม ... ฯลฯ เธอย่อมมีสติเที่ยว หายใจเข้า เป็นต้น และกายใดที่พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรกล่าวไว้ในปฏิสัมภิทาวา ภิกษุบางพวกในพระศาสนา ย่อมตามเห็นกายคือปฐวี โดยความเป็นสภาพไม่เที่ยง โดยทำนองเดียวกัน ย่อมตามเห็นกายคืออาโป กายคือเตโช กายคือวาโย กายคือผม กายคือขน กายคือผิว กายคือหนัง กายคือเนื้อ กายคือเลือด กายคือเอ็น กายคือกระดูก กายคือเยื่อในกระดูก โดยความเป็นสภาพไม่เที่ยง เป็นต้น ก็เพราะการตามเห็นอยู่ในกายนี้แหละแห่งกายทั้งปวง จึงชื่อว่า มีปกติตามเห็นกายในกาย (กายเย กายานุปสุตฺติ) ดังนี้

ไม่มีเรื่องทำทาง หรืออิริยาบถเลย ใช่ไหม ที่จะกล่าวว่า ภิกษุบางพวกในพระศาสนาเนี่ย ย่อมตามเห็นกาย คือ ท่านั่ง ท่านอน ท่านยืน ท่านเดิน ว่าไม่เที่ยง ไม่มีข้อความอย่างนี้เลย

เรื่องของบรรพต้องเข้าใจว่า ทำไมทรงแสดงไว้ ๑๔ ต้องทราบจุดประสงค์ ถ้าไม่ทราบจุดประสงค์ ก็มีความต้องการเกิดขึ้น แทนที่สติจะระลึกลักษณะสภาพของกายที่กำลังปรากฏ

ที่ทรงแสดงโดย ๑๔ บรรพ ก็เพื่อไม่ให้เป็นผู้หลงลืมสติ เมื่อสภาพธรรมใดกำลังปรากฏย่อมอยู่ในบรรพหนึ่งบรรพใดใน ๑๔ บรรพ แต่ต้องเป็นสภาพธรรมที่มีจริงซึ่งสามารถรู้ได้ในขณะนั้น

ไม่ต้องชวนขวายที่จะให้ครบทั้ง ๑๔ บรรพ แต่สภาพธรรมใดกำลังปรากฏ สติระลึกรู้ ก็จะอยู่ในบรรพหนึ่งบรรพใด โดยเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานพร้อมด้วยกัมมัธสกตปัญญา คือ รู้ว่าสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ย่อมเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย คือ กรรม เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ผู้ที่ชวนขวายจะทำอย่างอื่น เพราะรู้ความจริงว่า ทุกอย่างที่กำลังปรากฏเกิดขึ้นเป็นกัมมัธสกตปัญญา

สำหรับเรื่องอิริยาบถ ข้อความใน **พระคัมภีร์สังขสังเขป** ซึ่งรจนาโดยท่านพระธัมมปาลาจารย์ ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระอนันทาจารย์ ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระอนุรุทธาจารย์ ซึ่งเป็นผู้แต่งพระคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ

แสดงให้เห็นว่า เป็นข้อความที่ห่างจากอรรถกถาของพระไตรปิฎก จนมาถึงรุ่นของพระธัมมปาลาจารย์ ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระอนันทาจารย์ ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระอนุรุทธาจารย์ เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะต้องพิจารณาข้อความโดยรอบคอบ

ข้อความเรื่องอิริยาบถ

ข้อ ๓๓๖ มีว่า

พระภิกษุอาจารย์ได้อธิบายเรื่องนี้ต่อไป โดยตั้งเป็นคำถามและคำตอบดังนี้

ก็แลลักษณะเหล่านี้ย่อมไม่ปรากฏ เพราะไม่มโนสิการอะไร เพราะไม่รู้ปุโรโปรงอะไร เพราะอะไรปกปิดไว้

หมายถึงว่า ลักษณะทั้ง ๓ ได้แก่ ทุกขลักษณะ อนิจจลักษณะ และอนัตตลักษณะ ที่ไม่ปรากฏเพราะไม่มโนสิการอะไร เพราะไม่รู้ปุโรโปรงอะไร และเพราะอะไรปกปิดไว้

อนิจจลักษณะไม่ปรากฏ เพราะไม่มโนสิการ เพราะไม่รู้ปุโรโปรงซึ่งความเกิดและความดับ เพราะถูกสันตติปกปิดไว้

นี่เป็นความจริง ขณะนี้สภาพธรรมกำลังเกิดดับ แต่ไม่สามารถประจักษ์แจ้งความเกิดดับได้เพราะสันตติปกปิดไว้ คือ การเกิดดับสืบทอดกันอยู่เรื่อย ๆ และสติไม่ได้ระลึกลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเปลี่ยนอยู่เรื่อย ๆ

เห็นในขณะที่ก็กับเห็นในขณะที่คนละขณะแล้ว เสียงที่ได้ยินในขณะที่กับขณะที่ก็คนละขณะแล้ว ความรู้สึกขณะที่กับขณะที่ก็คนละขณะแล้ว อ่อนหรือแข็งซึ่งกำลังปรากฏในขณะที่กับขณะที่ก็คนละขณะแล้ว

แข็งปรากฏเมื่อครู่นี้ และเสียงปรากฏ และแข็งก็ปรากฏ เพราะฉะนั้น แข็งที่ปรากฏหลังจากที่เสียงเกิดคัน ย่อมไม่ใช่แข็งเมื่อครู่นี้ แต่ถ้าจะประจักษ์ความเกิดดับจริง ๆ แม้ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดคัน สภาพที่แข็งนั่นเองเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปทันที เพราะฉะนั้น เมื่อไม่มโนสิการ ไม่รู้ปุโรโปรงซึ่งความเกิดและความดับ เพราะถูกสันตติปิดบังไว้

ทุกขลักษณะไม่ปรากฏ เพราะไม่มโนสิการ เพราะไม่รู้ปุโรโปรงซึ่งความบีบคั้น ความสมบูรณ์เนื่อง ๆ เพราะอิริยาบถปิดบังไว้

เท่านี้ก็น่าจะเข้าใจแล้วว่า ที่ไม่เห็นทุกขลักษณะ เพราะอิริยาบถปิดบัง ไม่ใช่เพราะเปลี่ยนอิริยาบถ ซึ่งในที่นี้กล่าวว่า เพราะอิริยาบถปิดบัง เมื่อยังมีอิริยาบถอยู่ จะเห็นทุกขลักษณะได้ไหม

ข้อความตอนท้ายยังมีต่อไป ซึ่งจะต้องพิจารณาโดยละเอียดด้วย

อนัตตลักษณะไม่ปรากฏ เพราะไม่มนสิการ เพราะไม่รู้ปุโรหิตซึ่งความแยกของธาตุต่าง ๆ เพราะถูกความสำคัญว่า เป็นก้อนปกปิดไว้

ร่างกายทั้งแห่งกำลังทรงอยู่ในอิริยาบถหนึ่งอิริยาบถใด ถ้ายังยึดถือร่างกายทั้งแห่งในอิริยาบถหนึ่งอิริยาบถใด ก็เป็นสมมติสัญญา เป็นการยึดถือสำคัญว่า เป็นก้อน เป็นแห่ง เป็นส่วน เป็นกาย เป็นร่างกาย เพราะไม่รู้ปุโรหิตซึ่งความแยกของธาตุต่าง ๆ เพราะฉะนั้น การที่จะดับความเห็นผิดยึดถือกายว่าเป็นตัวตนหรือเป็นเราได้ ก็ต่อเมื่อ รู้ปุโรหิตซึ่งความแยกของธาตุต่าง ๆ

เพียงแข็งนิดเดียว ล้อมอย่างอื่นทั้งหมด นี่คือการที่จะคลายอัตตสัญญาไม่ทรงจำอะไรได้เลย นอกจากพิจารณาลักษณะของแข็งจนอย่างอื่นไม่ปรากฏในที่นั้นเมื่อไร เมื่อนั้นจึงประจักษ์ความหมายที่ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะไม่มีสิ่งอื่นรวมอยู่ในแข็งเล็กน้อยที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ส่วนแข็งเล็กน้อยที่ปรากฏนั้นจึงไม่ใช่เป็นเรา เป็นแต่เพียงลักษณะของแข็ง ซึ่งเกิดดับด้วยในขณะนั้น

แต่เมื่อสันตติ อันพระโยคาวจรกำหนดความเกิดและความดับแล้ว ทำให้ขาดตอนเสียได้ อนิจจลักษณะย่อมปรากฏตามกิจของตนตามความจริง เปรียบเหมือนรอยปลวก หรือแหวปลวก หรือรอยมดแดง หรือแหวมดแดง เมื่อมองดูก็เป็นเหมือนเนื่องกันเป็นแนวเดียว แต่หาได้เนื่องกันเป็นแนวเดียวไม่ ที่จริงหัวบ้าง ท้องบ้าง เท้าบ้างของปลวกตัวหนึ่งอยู่ชิดหัวของปลวกอีกตัวหนึ่ง หัวบ้าง ท้องบ้าง เท้าบ้างของปลวกตัวหนึ่งอยู่ชิดท้องของปลวกอีกตัวหนึ่ง หัวบ้าง ท้องบ้าง เท้าบ้างของปลวกตัวหนึ่งอยู่ชิดเท้าของปลวกอีกตัวหนึ่ง ฉนั้นใด แม้บรรดารูปอันมีสันตติ ๔ ก็ฉนั้นเหมือนกัน ในขณะบังเกิดของรูปหนึ่ง อีกรูปหนึ่งย่อมบังเกิดบ้าง ตั้งอยู่บ้าง ดับไปบ้าง

แสดงให้เห็นว่า รูปที่กายทยอยกันเกิดขึ้นและทยอยกันดับไป เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่รูปทั้งแห่งทั้งก่อนดับ แต่ขณะใดที่สติระลึกรูปใด รูปนั้นดับ และเมื่อรูปใดปรากฏ สติระลึกรูปนั้นก็ดับ แต่ให้ทราบทั่วว่า รูปทุกกลุ่ม ทุกกลาปในร่างกายทยอยกันเกิดขึ้นและทยอยกันดับไป

เมื่อความจริงทางปริยัติธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงจากการที่ทรงตรัสรู้สภาพของธรรมตามความเป็นจริงเป็นอย่างไร ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาที่จะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ก็จะต้องประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของแต่ละลักษณะของรูปที่ปรากฏอย่างนี้

เมื่อพระโยคาวจร (คือ ผู้ที่สตรระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม) กำหนดความเกิดความดับอันต่าง ๆ กันในรูปนั้น แยกสันตติได้แล้ว อนิจลักษณะย่อมปรากฏตามหน้าที่ของตนตามเป็นจริง

เมื่อสันตติของธรรมทั้งหลายอันเป็นไปอยู่โดยเชื่อมกันเป็นเบื้องต้น เบื้องปลาย ถูกพระโยคาวจรผู้กำหนดอยู่ซึ่งความเกิดความดับโดยชอบที่เดียวเพิกถอนเสียได้แล้ว โดยลักษณะของตนตามภาวะของกันและกัน ธรรมทั้งหลายจะยังปรากฏโดยความสัมพันธ์คือติดกันเป็นสาย หามิได้เลย ย่อมปรากฏโดยความไม่สัมพันธ์กันเป็นดุจซีเหล็กละนั้น โดยแท้แล อนิจลักษณะจึงย่อมปรากฏด้วยดีเป็นอย่างยิ่ง ด้วยประการฉะนี้

ตากับหูใกล้กัน หรือห่างกัน แต่ไม่ใช่ที่เดียวกันแน่ ไม่ใช่หนึ่ง เวลาที่สภาพธรรมปรากฏให้เห็นทางตา เพราะวาระกระทบกับรูปที่เล็กที่สุดที่อยู่กลางตาเท่านั้น ที่ยังไม่ดับด้วย เป็นปัจจัยให้สภาพธรรมกำลังปรากฏในขณะนี้

ลองคิดถึงความบอบบาง ความเล็กน้อยเหลือเกินของจักขุปสาทซึ่งอยู่กลางตาเล็กที่สุด และเกิดดับอย่างเร็วมาก แต่ก็ยังเป็นปัจจัยให้สภาพธรรมกำลังปรากฏในขณะนี้ เมื่อหลงลืมสติ และสภาพธรรมเกิดดับสืบต่อ สันตติไม่ได้ขาด จึงปรากฏเสมือนกับเห็นคนกำลังเดิน กำลังนอน กำลังวิ่ง กำลังพูดต่าง ๆ แต่ที่จริงแล้ว สภาพธรรมนี้กระทบกับจักขุปสาทที่ยังไม่ดับในชั่วระยะที่สั้นที่สุด และรูปที่ปรากฏทางตาก็ต้องเป็นรูปที่ยังไม่ดับด้วย เพราะฉะนั้น โลกนี้แตกดับสลายไปอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา

ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย โดยนัยเดียวกัน ซึ่งสามารถพิสูจน์ธรรมให้ตรงกับสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่ใช่ว่าการปฏิบัติเป็นอย่างหนึ่ง การศึกษา

ปริยัติธรรมนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง หรือไม่ใช่ว่าเมื่อศึกษาก็เป็นอย่างนี้ แต่เมื่อปฏิบัติแล้ว ไม่ได้รู้ตรงตามอย่างนี้ ถ้าไม่รู้ตรงตามที่ศึกษา การศึกษาย่อมไม่มีประโยชน์

ข้อความใน **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา พระวิภังคปกรณ์ ขุททกวัตถุ วิภังคนิทเทส วรรณนา เอกนิทเทส ปาปิจจตานิทเทส** อธิบายความปรารถนา ลามก มีข้อความว่า

แม้ผู้มีปัญญาทราวม ก็จะมีในท่ามกลางแห่งอุปัฏฐากทั้งหลายกล่าวอยู่ว่า เรา ย่อมสละปริยัติ

ถ้าคิดว่าศึกษาเสียเวลา หรือคิดว่าการศึกษาไม่จำเป็น เพราะการศึกษาไม่ทำให้พ้นไปจากทุกข์ ต้องปฏิบัติโดยไม่ศึกษา หรือเห็นว่าการปฏิบัติกับปริยัติ รู้แจ้งธรรม ไม่ตรงกัน คือ ไม่ได้รู้สภาพธรรมทั้งหลายตรงตามที่ได้ศึกษา ถ้าคิดแบบนี้เหมือนกับการสละปริยัติใหม่ ซึ่งข้อความในอรรถกถามีว่า

ก็เมื่อภิกษุเหล่านั้นกล่าวอยู่อย่างนี้ ชื่อว่าย่อมทำลายพระศาสนา ชื่อว่ามหาโจร เช่นกับบุคคลนี้ย่อมไม่มี เพราะว่าบุคคลผู้ทรงพระปริยัติย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ หนีไม่

ผู้ที่ทรงปริยัติ ไม่ว่าจะศึกษาน้อยหรือมากประการใดก็ตาม แต่เป็นผู้ที่เข้าใจใน อรรถที่ได้ฟัง และไม่แปรเปลี่ยนอรรถนั้น แต่ว่าพระธรรมเป็นสภาพที่ลึกซึ้ง จะต้อง พิจารณาโดยละเอียด และจะต้องใคร่ครวญศึกษา พร้อมทั้งพิสูจน์ธรรมโดยสติระลึกรู้ ลักษณะของสภาพธรรมตามที่ได้ศึกษาด้วย

ข้อความต่อไป เรื่องของอิริยาบถปิดบังทุกข์ มีว่า

ส่วนเมื่ออิริยาบถอันพระโยคาวจรมนสิการ ความเบียดเบียนสมบัติเนื่อง ๆ เพิกเสียแล้ว ทุกขลักษณะย่อมปรากฏตามหน้าที่ของตนตามความเป็นจริง

จริงอย่างนั้น ทุกขลักษณะย่อมไม่ปรากฏเพราะถูกอิริยาบถปิดบังเสีย ก็แล อิริยาบถเหล่านั้น ๔ บังเกิดเป็นตัวปิดบังได้ เพราะไม่มนสิการความเบียดเบียนสมบัติ เนื่อง ๆ

สมบัติในที่นี้ คงจะหมายความว่าความสุขทางกาย

เพราะอิริยาบถอื่นเป็นตัวบรรเทาความทุกข์อันบังเกิดในอิริยาบถหนึ่ง ย่อมเป็นประดุจเป็นตัวปิดบังทุกข์นั้น

อย่าลืม เป็นประดุจเป็นตัวปิดบัง แต่ตัวปิดบังจริง ๆ นั้น คือ อิริยาบถ ไม่ใช่การเปลี่ยนอิริยาบถปิดบังทุกข์ แต่ เพราะอิริยาบถอื่นเป็นตัวบรรเทาความทุกข์อันบังเกิดในอิริยาบถหนึ่ง ย่อมเป็นประดุจเป็นตัวปิดบังทุกข์

ถ. สมมุติว่าเรานั่งอยู่และเมื่อย เราก็กู้ขึ้นยืน จะเป็นอิริยาบถปิดบังทุกข์ได้ไหม

สุ. เพราะฉะนั้น ข้อความนี้มีว่า เพราะอิริยาบถอื่นเป็นตัวบรรเทาความทุกข์อันบังเกิดในอิริยาบถหนึ่ง ย่อมเป็นประดุจเป็นตัวปิดบังทุกข์ คือ เสมือนว่าปิดบังทุกข์ เสมือนว่าอิริยาบถใหม่ที่แก้ทุกข์ เปลี่ยนทุกข์ เป็นตัวปิดบังทุกข์ แต่ความจริงไม่ใช่ ตัวอิริยาบถต่างหากปิดบังทุกข์ ไม่ใช่อิริยาบถใหม่ซึ่งเปลี่ยนปิดบังทุกข์ แต่ เสมือนหรือประดุจเป็นตัวปิดบังทุกข์

ถ. ไม่ค่อยเข้าใจ

สุ. อิริยาบถอื่น คือ เมื่อเปลี่ยนแล้ว เป็นตัวบรรเทาความทุกข์อันบังเกิดในอิริยาบถหนึ่ง ถูกไหม ย่อมเป็นประดุจเป็นตัวปิดบังทุกข์ เป็นประดุจเป็นตัวปิดบังทุกข์ แต่ความจริงไม่ใช่ เพราะตัวที่ปิดบังทุกข์จริง ๆ คือ อิริยาบถ

แต่เมื่อภาวะที่กลับเป็นทุกข์ของอิริยาบถ เพราะอิริยาบถนั้น ๆ อันพระโยคาวจรทราบแล้วตามกิจของตนตามความเป็นจริง ภาวะที่อิริยาบถเหล่านั้นเป็นตัวปิดบังทุกข์ ย่อมเป็นสภาพได้ชื่อว่าถูกเพิกเสียได้แล้ว

ที่จะรู้ภาวะที่เป็นทุกข์จริง ๆ ก็ต่อเมื่อเพิกอิริยาบถแล้ว

ข้อความต่อไปมีว่า

เพราะความที่สังขารทั้งหลาย

ไม่เว้นเลย สภาพธรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นสังขาร

เป็นสภาพปรากฏโดยภาวะที่ถูกทุกข์ที่มั่งแมง ไม่มีระหว่างเลย

คือ เกิดขึ้นและดับไป เพราะว่าลักษณะที่เป็นทุกข์ลักษณะนั้นไม่ใช่สภาพที่ปวดเจ็บ หรือเมื่อย แต่ต้องเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมทั้งหลาย ซึ่งการเกิดดับของสภาพธรรมนั้น ๆ จะปรากฏให้รู้ได้ก็ต่อเมื่อแยกขณะ การรวมเป็นกลุ่มก้อน ออก เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นปรากฏและดับไป จึงจะเป็นการรู้ทุกข์ลักษณะที่เป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพราะว่าต้องเป็นสภาพธรรมที่ไม่เที่ยง เกิดขึ้นและดับไป นั้นแหละเป็นทุกข์ และสภาพธรรมที่เกิดดับไม่เที่ยงเป็นทุกข์นั้นแหละเป็นอนัตตา ซึ่งสภาพธรรมทั้งหลายที่มีจริงที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงนั้น เป็นสภาพธรรมที่คงทนต่อการพิสูจน์

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังสามารถพิสูจน์ธรรมที่ได้ฟังในขณะที่ได้ฟังนั่นเอง เช่น ในขณะนี้ที่ท่านผู้ฟังกำลังนั่ง มีท่าทางรูปร่างเกิดขึ้นและดับไปหรือเปล่าที่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าการเกิดดับนั้นเป็นทุกข์

แต่ในขณะที่กำลังนั่งเดี๋ยวนี้ มีสภาพธรรมใดปรากฏ ไม่จำกัด ไม่เจาะจงเลย เพราะว่าสภาพธรรมแต่ละอย่างที่จะเกิดขึ้นปรากฏนั้น ต้องมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ที่กำลังนั่ง มีสภาพธรรมใดกำลังปรากฏ มีไหม มีหมายความว่าสภาพธรรมนั้นเกิดขึ้นจึงปรากฏ ถูกไหม และสภาพธรรมนั้น ๆ ที่เกิดขึ้นปรากฏนั่นเอง หหมดแล้ว ดับแล้ว

การที่จะรู้ทุกข์ลักษณะได้ ต้องพิจารณาสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง ๆ แยกขณะ การรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เพราะตราบไต่ที่ยังไม่ได้แยกขณะออก ยังรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นแท่ง จึงเป็นท่าทาง

แต่การที่จะรู้ไตรลักษณ์ คือ สภาพที่เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะต้องรู้สภาพลักษณะของธรรมที่สามารถประจักษ์ลักษณะทั้ง ๓ โดยสภาพที่ไม่เที่ยงนั้น ต้องสามารถแยกขณะ ความเป็นกลุ่มก้อนออก ให้ปรากฏเกิดขึ้นทีละอย่าง ให้เห็นความเกิดดับ สภาพนั้นจึงควรแก่พิจารณาว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

๑๒๒๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษาามกุฎราชวิทยาลัย
วันอาทิตย์ที่ ๑๕ ต่ວวันอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๒๖

ถ. ที่ว่าอิริยาบถปิดบังทุกข์ ปิดบังอย่างไร ในขณะไหน

ส. ในขณะที่กำลังนั่ง หรือนอน หรือยืน หรือเดิน ขณะที่สติปัฏฐานยังไม่เกิด จะมีความรู้สึกว่าเป็นตัวตน ทุกอย่าง ไม่ว่าเห็นก็เป็นเรา ไม่ว่าคิดก็เป็นเรา ไม่ว่านั่งหรือนอน หรือยืน หรือเดิน ก็เป็นเราอยู่ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอิริยาบถก็ปิดบังทุกข์ด้วย

ที่มีอิริยาบถนั้น ก็เพราะว่ามีการประชุม(กา-ยะ)ของรูปธรรมหลาย ๆ กลุ่ม หรือว่าหลาย ๆ กลาป ซึ่งแต่ละลักษณะเกิดขึ้นปรากฏและดับไป และถ้ายังไม่แยก ฌนะออก คือ ยังไม่พิจารณาลักษณะของรูปแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นและดับไป ไม่มีทางที่จะรู้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วดับไปนั้นเองเป็นทุกข์ เพราะไม่เที่ยงและไม่ใช่อัตตา

เพราะฉะนั้น ขณะใดก็ตามที่กำลังนั่ง และไม่พิจารณาลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นปรากฏ ชื่อว่าอิริยาบถปิดบังทุกข์ เพราะไม่ได้พิจารณาลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดซึ่งเกิดและดับไป เช่น ในขณะที่กำลังนั่งนี้เอง ทำทางรูปนั่งไม่ได้เกิดดับ แนนอนที่สุด แต่มีอะไรเกิด เสียงเกิดแล้วดับ เพราะว่าไม่มี และจึงมีเสียง เมื่อมีแล้ว ก็หาไม่ คือ เสียงที่มีนั้นดับหมดสิ้นไป

ถ้าพิจารณาลักษณะของสภาพธรรมซึ่งไม่เที่ยง เกิดขึ้น และดับไป จะเห็นว่าสภาพธรรมนั้นเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น การที่จะเห็นไตรลักษณ์ต้องเป็นการสอดคล้องกันของไตรลักษณ์ที่ว่า เพราะไม่พิจารณาแยก ฌนะออก จึงไม่สามารถที่จะประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปซึ่งไม่เที่ยงและเป็นทุกข์ได้ ตราบใดที่ยังรวมกันอยู่ ขณะที่กำลังนั่ง เห็นก็อย่างหนึ่ง ได้ยินก็อย่างหนึ่ง คิดนึกก็อย่างหนึ่ง ปวดเมื่อยก็อย่างหนึ่ง แต่ไม่พิจารณาลักษณะของสภาพธรรมเหล่านี้เลย ซึ่งได้ยินก็เกิดดับ ปวด หรือเมื่อย หรือเจ็บก็เกิดดับ คิดนึกก็เกิดดับ เมื่อไม่พิจารณา

ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้น แยกชนะออกจากการควบคุมประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อน ก็จะไม่เห็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนตามความเป็นจริง เพราะย่อมไม่มีสภาพซึ่งเป็นทุกข์โดยไม่แยกชนะออก ถ้ายังรวมกันเป็นกลุ่มก้อนจะไม่มีอาการปรากฏ การเกิดดับ ทั้ง ๆ ที่ในขณะที่กำลังนั้น ได้ยินก็เกิดดับ เสียงก็เกิดดับ แต่ไม่พิจารณา

ขณะที่กำลังนั้น ความคิดก็เกิดขึ้น และดับไป แต่ไม่พิจารณา เมื่อไม่พิจารณา สภาพธรรมที่เกิดขึ้นในขณะที่กำลังนั้น กำลังนอน กำลังยืน กำลังเดิน จึงชื่อว่า อริยาบถปิดบังทุกข์ แต่ที่จะไม่ปิดบังได้ก็ต่อเมื่อแยกชนะ เพราะลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างเกิดปรากฏและก่อกำเนิด เมื่อพิจารณาแล้วจึงเพิกอริยาบถ คือรู้ได้ว่า เพราะไม่พิจารณาสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้น จึงทำให้อริยาบถปิดบังทุกข์

และที่จะเป็นอนัตตาปรากฏโดยชนสัจจะไม่ปิดบัง ก็ต่อเมื่อพิจารณาแยกชนะ จนมีลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างเกิดขึ้น เมื่อพิจารณาสภาพลักษณะที่เกิดขึ้น ก็เห็นความดับไปซึ่งเป็นอนิจจัง จึงเห็นว่า ลักษณะที่ดับไปนั้นเป็นทุกข์

จะแยกกันไม่ได้ ไตรลักษณ์ เพราะเป็นลักษณะทั้ง ๓ ของสภาพธรรมแต่ละอย่าง จึงชื่อว่าไตรลักษณ์ ซึ่งจะไม่มีการประจักษ์การเกิดดับ ถ้าไม่แยกชนสัจจะ

สภาพธรรมกำลังปรากฏ เช่น ได้ยิน แต่ไม่พิจารณา เมื่อไรจึงจะประจักษ์ว่า สภาพธรรมที่ได้ยินนั้นไม่ใช่ตัวตน เสียงไม่ใช่ตัวตน และอริยาบถไม่สามารถปิดบังไว้ได้ ถ้าสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นปรากฏจริง ๆ และดับจริง ๆ

ถ. มีข้อแตกต่างอะไรกับสันตติ ที่ปิดบังอนิจจังไหม

สุ. อย่างลืม เป็นไตรลักษณ์ ซึ่งหมายความว่าถึงลักษณะทั้ง ๓ จะต่างกันไหม ลักษณะที่ไม่เที่ยง ที่เกิดดับนั้น เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

ลักษณะที่เป็นอนัตตาของสภาพธรรมที่เกิดขึ้น คือ เมื่อเกิดแล้วไม่เที่ยงจึงเป็นทุกข์ อาการเกิดดับนั้นเองเป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

เพราะฉะนั้น จะรู้ลักษณะที่ไม่เที่ยง ต่อเมื่อแยกชนสัจจะ ความรวมกันเป็นกลุ่มก้อนออก ต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นและดับไป ต้องมี

ลักษณะจริง ๆ ปรากฏ เช่น ในขณะที่กำลังนั่ง ท่านผู้ฟังพิสูจน์ธรรมได้ทันที มีสภาพธรรมใดปรากฏ หมายความว่าสภาพธรรมนั้นเกิดแล้วจึงปรากฏ และสภาพธรรมที่เกิดแล้วปรากฏนั้นดับไป จึงไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

การที่จะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นทุกขลักษณะได้ ต้องสามารถแยกชนสังขญา และพิจารณาลักษณะที่ไม่เที่ยง คือ ลักษณะที่เกิดดับของสภาพธรรมนั้น จึงจะปรากฏสภาพที่เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน

ถ. คำว่า เพิกอิริยาบถ ยังไม่เข้าใจ

สุ. เพิกอิริยาบถ หมายความว่า แยกชนะออก และปรากฏลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่าง จึงไม่มีอิริยาบถปิดบังในขณะนั้น

ก่อนที่สติปัญญาจะเกิด มีความเป็นตัวตน ไม่ว่าในขณะเห็น ไม่ว่าในขณะนั่ง ไม่ว่าในขณะที่ปวด เจ็บ เมื่อย ไม่ว่าในขณะนอน ยืน เดิน มีร่างกายที่เคยยึดถือว่าเป็นเราตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เมื่อการประชุมรวมกันของรูป ผสม ขน เล็บ ฟัน หนัง เหล่านี้แต่ละส่วน ไม่ได้แยกกระจัดกระจายออกไป ไม่ได้มีการพิจารณาแต่ละลักษณะ เมื่อยังควบคุมประชุมรวมกันอยู่ก็มีการยึดถือว่า เรานั้น นี่คือ อิริยาบถปิดบังทุกขัญญาใหม่

จะเห็นทุกขได้อย่างไร ในเมื่อเป็นก้อน เป็นแท่ง ที่จะเห็นทุกขได้หมายความว่า ต้องแยกชนสังขญา การที่เคยทรงจำ การรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นแท่ง ออกเป็นสภาพธรรมแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นปรากฏจริง ๆ เมื่อเกิดขึ้นปรากฏและดับไป สภาพธรรมนั้นเป็นอนิจจัง ลักษณะที่เกิดดับเป็นอนิจจังนั้นต่างหากที่เป็นทุกขลักษณะที่จะต้องรู้

เมื่อประจักษ์ว่า สภาพธรรมที่เกิดและดับไปไม่เที่ยง เป็นทุกข สภาพธรรมนั้นจึงไม่ใช่ตัวตนอีกต่อไป จึงชื่อว่าเพิกอิริยาบถ เพราะวาระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างซึ่งมีลักษณะจริง ๆ เกิดขึ้นปรากฏ ทำให้คลายการยึดถือที่กำลังนั่งว่าเป็นเรานั้น

ก่อนที่จะสติปัฏฐานจะเกิด เราแน่ ๆ ที่นั่ง ที่ยืน ที่นอน ที่เดิน แต่ที่จะไม่เป็นเรา เพราะมีสภาพธรรมแต่ละอย่างปรากฏ และสติระลึก รู้ ศึกษาพิจารณาลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ แต่ละอย่าง จึงไม่มีอิริยาบถ จึงไม่มีความสำคัญว่า เรานั่ง หรือ เรานอน เรายืน เราเดิน มิฉะนั้นแล้วก็เป็นทำทางที่ควบคุมประชุมรวมกันโดยที่ยังยึดถือว่าเป็นเราแน่นนอน เพราะว่ายังไม่ได้แยกชนสังขญา ยังไม่ได้พิจารณา ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นจริง ๆ และดับไป

เช่น ในขณะที่กำลังนั่งอยู่นี้ พิสูจน์ธรรมเลยว่าอะไรเกิด เสียงปรากฏ หมายความว่า เสียงเกิด ที่เสียงเกิดปรากฏเพราะมีสภาพที่รู้เสียงเป็นนามธรรม แต่ถ้าสติไม่ระลึก เมื่อไรจะรู้ว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่เรา เมื่อไรจะรู้ว่าเป็นรูปธรรม ไม่ใช่เรา

อ่อนหรือแข็งเกิดขึ้นปรากฏ ถ้าไม่พิจารณาเมื่อไรจะรู้ว่าเป็นนาม ไม่ใช่เรา และอ่อนและแข็งก็เกิดดับ สภาพที่รู้อ่อนรู้แข็งก็เกิดดับ

เพราะฉะนั้น การรู้ไตรลักษณ์ หมายความว่ารู้ลักษณะที่ไม่เที่ยงนั้นเอง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ด้วยการแยกชนสังขญาออก ถ้าตราบได้ยังไม่แยกชนสังขญา จะไม่ได้พิจารณาลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้น ทำให้ไม่สามารถประจักษ์ทุกขลักษณะได้

ถ. ผมฟังอาจารย์มาหลายปีแล้ว ปฏิบัติได้เป็นบางขณะ ผมได้บันทึกเทปคำบรรยายของท่านอาจารย์ไปให้เพื่อนฟัง รู้สึกว่า ธรรมที่อาจารย์บรรยายนี้แจ่มแจ้ง ดีนัก แต่ผมยังข้องใจอยู่ว่า สมัยนี้โลกของวัตถุเจริญมาก จึงทำให้ปฏิบัติยากหรืออย่างไรไม่ทราบ ในสมัยพุทธกาลเรื่องวัตถุไม่เจริญเท่าไร จึงบรรลุคุณธรรมกันง่าย ผมอยากทราบว่า หลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ยังมีผู้ที่บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์อีกไหม นอกจากท่านพระอานนท์

ส. ถ้าท่านผู้ฟังสนใจว่า มีใครบรรลุมรรคผลนิพพาน หรือเป็นพระอรหันต์บ้างหรือเปล่า ประโยชน์คืออะไร จะหายสงสัยในข้อปฏิบัติใหม่ถ้ามีคนบอกว่า เวลานี้มีพระอรหันต์ หรือมีพระอนาคามีบุคคล

ถ. ประโยชน์ คือ เพื่อเทียบเคียงสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันนี้

ส. จะรู้ได้อย่างไรว่า คนอื่นบรรลุมรรคผลนิพพาน

ถ. ในครั้งพุทธกาลก็ยังมีกล่าวไว้ และหลังพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว มีท่านพระอานนท์ที่บรรลุคุณธรรมชั้นพระอรหันต์ แต่ไม่ทราบว่าใครอีกหลังจากนั้น

ส. คนอื่นจะรู้ได้อย่างไรว่า ใครบรรลุมรรคผลนิพพาน คนอื่นจะรู้ได้อย่างไรว่า สติปัฏฐานของใครกำลังเกิด

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ท่านที่เป็นพระอรหันต์ย่อมทราบว่าใครเป็นพระอรหันต์ ท่านที่เป็นพระอนาคามีย่อมทราบว่าใครเป็นพระอนาคามี ท่านที่เป็นพระสกทาคามีย่อมทราบว่าใครเป็นพระสกทาคามี ท่านที่เป็นพระโสดาบันย่อมทราบว่าใครเป็นพระโสดาบัน ท่านที่บรรลุญาณแต่ละชั้นย่อมรู้ว่าใครบรรลุญาณแต่ละชั้น แต่ผู้ที่ไม่บรรลุ ไม่มีทางจะทราบเลย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. นั่นเป็นเรื่องเก่าแก่มากตั้ง ๒๕๐๐ กว่าปีแล้ว เพราะฉะนั้น ในยุคนี้ สมัยนี้ ถ้ามีใครบอกว่าผู้นั้นเป็นพระอรหันต์ ผู้นี้เป็นพระอนาคามี ผู้นั้นเป็นพระสกทาคามี ผู้นั้นเป็นพระโสดาบัน ท่านผู้ฟังจะเชื่อไหม บอกได้แต่จะเชื่อหรือเปล่า อยากให้บอก แต่จะเชื่อไหม ก็ยาก เพราะฉะนั้น หนทางที่จะรู้แน่ คือ ข้อปฏิบัติ ว่าจะทำอะไรที่จะทำให้ปัญญาเกิดขึ้นจนสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ พิจารณาจากข้อปฏิบัติ และเป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัตินั้นเองด้วย

การรู้แจ้งอริยสัจธรรมไม่ใช่จะรู้ได้โดยง่ายและโดยรวดเร็ว เพราะเป็นเรื่องละเอียด เช่น ในขณะนี้ ได้ยินแน่นอน ท่านผู้ฟังลองพิจารณาว่า ได้ยินไหม ทุกเสียงที่ปรากฏ ปรากฏเพราะนามธรรมเกิดขึ้นได้ยินเสียงนั้น เพราะฉะนั้น ควรรู้ใหม่ว่า ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ว่าเสียงอะไรทั้งสิ้นที่ปรากฏ

มีเสียงอีกแล้ว เป็นนามธรรมที่กำลังรู้ เสียงนั้นจึงปรากฏ สติควรระลึกรู้ ปัญญาควรพิจารณาเพื่อจะละความเป็นตัวตนใหม่ แม้แต่เพียงโลกเดียว คือ โลกของ

เสียง ก็ยังต้องเป็นผู้ที่ไม่หลงลืมสติที่สามารถจะพิจารณาจริงๆ ว่า แต่ละขณะที่ผ่านไป ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนเลยสักขณะเดียว เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป แต่ถ้าสติไม่ระลึกตราบใด มุ่งที่จะไปรู้อาณรูปบางนามจะเป็นผู้ที่หลงลืมสติ และไม่สามารถละการยึดถือสภาพที่กำลังได้ยินในขณะนี้ว่าเป็นตัวตน เพราะสติไม่เคยระลึก ไม่เคยศึกษา ไม่เคยพิจารณาสภาพของได้ยินและเสียง

และทางตาก็ก็นึกอีก ก็ไม่ใช่ตัวตนอีก สำหรับผู้ที่ท่านตรัสรู้แล้ว เป็นนามธรรมที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึก ไม่พิจารณา ไม่ศึกษา เมื่อไรจะรู้ว่าเป็นแต่เพียงนามธรรม ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ในขณะที่กำลังเห็น

เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดและปรากฏจริงๆ เป็นการแยกชนสังขญา การรวมเป็นกลุ่มก้อน ซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นเราเป็นตัวตน ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ อริยาบถจึงจะปิดบังทุกขไม่ได้ มิฉะนั้นแล้วก็ยังคงเป็นเรานั้น และเห็นบ้าง ได้ยินบ้าง คิดนึกบ้าง เป็นสุข เป็นทุกข์บ้าง

เพราะฉะนั้น ควรที่จะเข้าใจเหตุที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอริยาบถบรรพว่า เช่นเดียวกับบรรพอื่น ๆ เช่น อาณาปานบรรพ เพื่อไม่ให้หลงลืมสติ แต่ให้รู้ลักษณะของรูปซึ่งเป็นมหาภูตรูปที่กระทบสัมผัสของจมูกหรือเบื่องบนริมฝีปาก ไม่ให้ติดอยู่ที่เราหายใจเข้า เราหายใจออก เพราะว่าก่อนที่สติจะระลึกลักษณะของมหาภูตรูปที่ช่องจมูก หรือที่เบื่องบนริมฝีปาก ย่อมมีความสำคัญว่า เราหายใจเข้า เราหายใจออก เหมือนกับที่เรานั่ง เรานอน เราเดิน เราวิ่ง เราเคี้ยว

แต่เมื่อสติปฏิฐานเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีลักษณะจริงๆ ที่ปรากฏที่ช่องจมูก หรือที่เบื่องบนริมฝีปาก ไม่มีเรา มีแต่เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหวซึ่งเกิดดับ เป็นการแยกชนสังขญา อริยาบถก็ไม่ปิดบังทุกข์ และในขณะนั้น ไม่มีความสำคัญว่า เราหายใจเข้า เราหายใจออก เพราะว่าลักษณะของธาตุลมที่ปรากฏที่ช่องจมูก หรือเบื่องบนริมฝีปากก็ดี หรือว่าลักษณะของธาตุไฟซึ่งเย็นหรือร้อน

ซึ่งปรากฏที่ช่องจมูก หรือเปื่อบนริมฝีปากก็ดี ซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นเราหายใจ ถูกเพิกออก เพราะขณะนั้นเป็นแต่เพียงความเย็นหรือความร้อน อ่อนหรือแข็ง ซึ่งเกิดดับ

เพราะฉะนั้น ต้องเพิกความเป็นเราออก แม้แต่ในอานาปานบรรพและอิริยาบถบรรพ และบรรพอื่นๆ ด้วย เช่น ปฏิกุลมณสิการบรรพ ซึ่งเคยเป็นผม เป็นขน เป็นเล็บ เป็นฟัน เป็นหนัง แต่เมื่อสภาพธรรมใดมีลักษณะปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ สติปัฏฐานจะต้องเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น จึงไม่มีชน ไม่มีผม ไม่มีเล็บ ไม่มีฟัน ไม่มีหนัง เป็นแต่เพียงปรมาัตถธรรม คือ สภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนในขณะนั้น ไม่ให้ติดอยู่ที่รูปร่างสัณฐาน หรือไม่ให้ติดอยู่ที่เรณัง หรือไม่ให้ติดอยู่ที่เราหายใจเข้า เราหายใจออก

ถ. ในหมวดของอานาปานบรรพว่า โยมอาจารย์ให้กำหนดรู้ลมหายใจเข้าออก โดยลักษณะของความเป็นธาตุ คือ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง แต่ในสติปัฏฐานสูตรและอรรถกถาที่อธิบายสติปัฏฐานสูตร ทำไมท่านอธิบายไปในลักษณะที่ทำให้ทำสมถะจนกระทั่งเข้าถึงฌาน และนำองค์ฌานมาพิจารณาในความเป็นไตรลักษณ์อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งอ่านแล้วรู้สึกขัดแย้งกันกับที่โยมอาจารย์ให้กำหนดเพียงลักษณะเย็น ร้อน อ่อน แข็งที่ริมฝีปากบน หรือช่องจมูก นี่ประเด็นหนึ่ง

อีกประเด็นหนึ่ง ในหมวดของโกฏฐาส ๓๒ คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ก็ดี ในสติปัฏฐานสูตรและอรรถกถา ท่านอธิบายท่านองให้พิจารณาจนเกิดสมาธิ จึงจะละความยึดมั่นในลักษณะที่เป็นของสขยงาม คือ ให้แยกความเป็นโกฏฐาสต่างๆ ออกมา ข้อนี้โยมอาจารย์ก็ให้มีสติกำหนดรู้ในลักษณะของโกฏฐาสต่างๆ เหล่านั้น จึงอยากให้โยมอาจารย์อธิบายให้ชัดเจนด้วย

และประเด็นที่ ๓ คือ เรื่องของอิริยาบถปิดบังทุกข์ มีปัญหาว่า ทุกข์ที่ปิดบังอยู่นั้นเป็นทุกข์อะไร เพราะว่าในอภิธรรมแสดงทุกข์ไว้ถึง ๙ ลักษณะ เพราะฉะนั้นเพื่อความกระจ่างว่าอิริยาบถปิดบังทุกข์นั้น ทุกข์อะไร ขอให้อาจารย์ช่วยอธิบายขยายความให้ชัดเจน เพื่อความเข้าใจของผู้เจริญสติทั้งหลายด้วย

๑๒๒๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๖

ส. มหาสติปัฏฐานสูตร เป็นสูตรที่กว้างขวางมาก โดยชื่อ ชื่อมหา - สติ - ปัฏ - ฐาน ที่ตั้งที่ระลึกของสติ มีมากมาย แยกเป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน บรรพหนึ่ง เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานบรรพหนึ่ง จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานบรรพหนึ่ง และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานบรรพหนึ่ง

แสดงให้เห็นถึงความกว้างขวางของสภาพธรรมที่สตรระลึกเพื่อที่จะรู้สภาพที่แท้จริงของสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แม้แต่บรรพหนึ่งในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ อานาปานบรรพ ซึ่งเป็นการระลึกรู้ลักษณะสภาพของลมหายใจ บุคคลที่จะระลึกรู้ลักษณะสภาพของลมหายใจ ไม่จำกัด ไม่ใช่มีแต่ผู้ที่ได้ปฐมฌาน หรือผู้ที่ได้ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ปัญจฌาน ถ้าศึกษาโดยละเอียด แม้ในขณะที่ยังไม่ได้บรรลุฌาน สติที่ระลึกลักษณะของลมที่ปรากฏในขณะนั้น จะกล่าวว่าไม่ใช่ลมหายใจได้ไหม ตามความเป็นจริง ในเมื่อเป็นลมหายใจนั่นเอง

เพราะฉะนั้น ถ้าลมหายใจปรากฏ ซึ่งมีโอกาสจะปรากฏ และสิ่งนั้นต้องเป็นลมหายใจ จะเป็นอื่นไปไม่ได้ สติควรระลึก หรือไม่ควรระลึก ขณะนั้นเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมหรือเปล่า ที่ลมหายใจกำลังปรากฏ ลักษณะของลมเป็นรูปหรือเปล่า สภาพที่กำลังรู้ลมเป็นนามธรรมหรือเปล่า เมื่อเป็นนามธรรมและรูปธรรมแต่ไม่รู้ ก็ไม่สามารถที่จะละความยึดถือว่า เป็นเราหายใจเข้า หรือเราหายใจออกได้

แม้แต่อานาปานบรรพ ก็แสดงให้เห็นถึงความกว้างขวางของบุคคลผู้เจริญสติปัฏฐานว่า มีทั้งผู้ที่บรรลุฌาน และผู้ที่ไม่บรรลุฌาน ซึ่งย่อมาหมายความว่า บรรพอื่น เช่น ปฏิกุศลมนสิการบรรพด้วย ผมมี ระลึกได้ไหม เป็นรูปหรือเป็นนาม ทางตา หรือทางจมูก หรือทางกายที่กระทบสัมผัส

เมื่อมีสภาพธรรมซึ่งไม่ใช่ตัวตนเลย แม้ผมก็เป็นส่วนของกายที่ประชุมรวมกัน กับตา หู จมูก ลิ้น ขน เล็บ ฟัน หนัง จึงปรากฏเป็นเราขึ้น เพราะฉะนั้น การที่สติ สามารถจะเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมซึ่งทุกคนมีจริง ๆ แต่ว่าสภาพธรรมที่ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ต้องมีลักษณะที่ปรากฏ คือ เกิดขึ้นและดับไป แม้แต่ปฏิภูลมนสิการสำหรับผู้ที่ไม่เคยอบรมมา ก็ยากเหลือเกินที่จะเห็นว่าเป็นปฏิภูล เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่สติของใครจะระลึกที่ลักษณะของนามใดที่กาย ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางใจ ก็แล้วแต่ ในเมื่อเป็น สภาพธรรมที่มีจริง ก็สามารที่จะประจักษ์แจ้งความจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้ ไม่ต้องติดอยู่ที่พยัญชนะ เพราะว่าแต่ละบรรพกว้างขวางจริง ๆ

สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา พระวิภังคปกรณัม ญาณวิภังคนิทเทส อธิบาย
ญาณอันเป็นกำลัง (พลญาณ) ข้อที่ ๓ ของพระผู้มีพระภาค มีข้อความว่า

อนึ่ง เมื่อบุคคลเหล่านั้นเริ่มตั้งวิปัสสนาอยู่นั้นแหละ และมีวิปัสสนาอันปรารภ แล้วโดยกิริยาอาการอันใด พระผู้มีพระภาคย่อมทรงทราบว่า ผู้นี้จักบรรลุพระอรหัต ผู้นี้จักไม่อาจเพื่อบรรลุพระอรหัต ผู้นี้จักเป็นพระอนาคามีเท่านั้น ผู้นี้จักเป็น พระสกทาคามีเท่านั้น ผู้นี้จักเป็นพระโสดาบันเท่านั้น แต่บุคคลนี้จักไม่อาจเพื่อกระทำ ให้แจ้งซึ่งมรรคผล ผู้นี้จักตั้งอยู่ในวิปัสสนาอันมีเพียงลักษณะ (คือ ไตรลักษณ์) เป็นอารมณ์ ผู้นี้จักตั้งอยู่ในปัจจุยปริคคหญาณ ผู้นี้จักตั้งอยู่ในนามรูปปริคคหญาณ เท่านั้น ผู้นี้จักตั้งอยู่ในรูปปริคคหญาณเท่านั้น ผู้นี้จักตั้งอยู่ในนามรูปปริคคหญาณเท่านั้น ผู้นี้จักกำหนดได้เพียงมหาภูตเท่านั้น ผู้นี้ไม่อาจเพื่อกำหนดอะไร ๆ ได้เลย ดังนี้

แสดงให้เห็นว่า แต่ละบุคคลต่างกัน ไม่ใช่ทุกคนเมื่อได้ฟังพระธรรม เรื่องอานาปานบรรพแล้ว จะระลึกที่ลมหายใจ จะพิจารณาจิตที่ประกอบด้วยปิติ หรือสภาพธรรมอื่นในขณะนั้น รู้แจ้งเป็นพระอรหันต์ได้โดยรวดเร็วเหมือนกันไปหมด ก็ไม่ใช่ แต่ว่ามีใครบ้างที่มานจิตจะเกิด เพราะฉะนั้น เมื่อมานจิตไม่อาจจะเกิดได้ แต่สติปฏิฐานสามารถเกิดระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏได้ และถ้าลมหายใจ ปรากฏและสติระลึก ก็ยังไม่ได้ที่จะไม่ให้สติระลึก เพราะฉะนั้น เมื่อสติระลึกศึกษา

ไม่ยึดถือว่า เราหายใจเข้า หรือเราหายใจออก ก็จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน จนกว่าแยกชนสัญญาออก และอิริยาบถไม่ปิดบังทุกขอีกต่อไป

ถ. อาตมาตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับอานาปานบรรพนี้โดยเฉพาะ ซึ่งมีปฏิบัติทั่วประเทศไทยตามสำนักต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระธุดงค์กัมมัฏฐานแทบทุกแห่งจะเริ่มต้นและจะยืนอยู่บนหมวดของอานาปานะ ในลักษณะที่กำหนดลมหายใจเข้าออก จนกระทั่งลมหายใจเบาลง ๆ หรืออาจจะเบาจนไม่รู้สึกรู้สีก เมื่อถึงขั้นนี้แล้วจะกำหนดพิจารณาจิต หรือสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะนั้นอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งทำให้เห็นว่าแนวทางที่โยมอาจารย์บรรยายอยู่นี้ เป็นแนวทางที่อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นเอกเทศต่างหากจากบรรดาพระธุดงค์กัมมัฏฐานทั้งหลายที่ท่านปฏิบัติอยู่ ซึ่งอาตมาเห็นว่าเป็นสภาพที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับฆราวาสทั้งหลายที่จะกำหนดในลักษณะที่โยมอาจารย์บรรยาย คือ กำหนดโดยลักษณะของลมกระทบเท่านั้น ซึ่งอยากจะกล่าวว่า เป็นนัยของวิปัสสนาโดยตรง ไม่ต้องผ่านสมถะ นี่อาตมากล่าวเพื่อตั้งข้อสังเกตเท่านั้น

สุ. แต่ข้อที่สำคัญที่สุด คือ ควรพิจารณาอรรถที่ได้ฟัง เช่น ข้อความที่ว่า **อนึ่ง เมื่อบุคคลเหล่านั้นเริ่มตั้งวิปัสสนาอยู่นั้นแหละ**

ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจ สติปัฏฐานไม่เกิด มีใครจะตั้งวิปัสสนาได้ไหม หรือว่าเมื่อได้ยินข้อความนี้จาก **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา พระวิภังคปกรณ** ก็คิดว่า ตั้งกันได้แน่ ๆ ก็จะต้องตั้งวิปัสสนาโดยที่ไม่รู้ว่า วิปัสสนาคืออะไร

เพราะส่วนมากจะมีคนถามว่า วิปัสสนาทำอะไร เป็นเรื่องที่จะทำ ไม่ใช่เรื่องศึกษา ไม่ใช่เรื่องอบรมเจริญปัญญา เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่วิปัสสนา

ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจการเจริญสติปัฏฐาน ย่อมทราบอรรถที่ว่า **เมื่อบุคคลเหล่านั้นเริ่มตั้งวิปัสสนา** คือ เป็นผู้ที่ย่อมอบรมเจริญสติปัฏฐาน อบรมเจริญปัญญาด้วยสติที่เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และข้อความต่อไปที่ว่า **และมีวิปัสสนาอันปรากฏแล้ว** ก็ต้องเกิดจากการที่สติเริ่มระลึกรู้ และย่อมศึกษาลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ

โดยกิริยาอาการใด พระผู้มีพระภาคย่อมทรงทราบว่า ผู้นี้จักบรรลุพระอรหัต ผู้นี้จักไม่อาจเพื่อบรรลุพระอรหัต ผู้นี้จักเป็นพระอนาคามีเท่านั้น ผู้นี้จักเป็นพระสกทาคามีเท่านั้น ผู้นี้จักเป็นพระโสดาบันเท่านั้น

ท่านผู้ฟังคงพอใจมาก ถ้าจะได้รับคำพยากรณ์อย่างว่า จักเป็นพระโสดาบัน แต่ถ้าใครจะ让您เป็นผู้ฟังเป็น ย่อมเป็นไหม โดยที่สติปัญญาไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะนี้ เพราะฉะนั้น ต้องเป็นความจริง เพราะแม้พระผู้มีพระภาคเองก็ย่อมทรงทราบว่า ผู้นี้จักตั้งอยู่ในวิปัสสนาอันมีเพียงลักษณะ คือ ไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ นี่คือ อุทยัพพญาณ จะต้องเป็นผู้ที่มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ เสียงปรากฏ นามธรรมหรือรูปธรรม ทางตาที่กำลังเห็น นามธรรมหรือรูปธรรม

ถ้าสติปัญญายังไม่เกิดจนชำนาญทั้ง ๖ ทางที่จะระลึกรู้ว่า ไม่ว่าจะเป็นเสียงอะไร ไม่ว่าจะเป็นคิดอะไร ไม่ว่าจะเป็นเห็นอะไร เกิดสลับกันอย่างไรก็ตาม ก็เป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรมแต่ละลักษณะ ซึ่งนามธรรมหนึ่งเกิดแล้วดับไป นามธรรมอื่นจึงเกิดต่อได้ หรือรูปธรรมหนึ่งที่กำลังปรากฏ รูปธรรมอื่นย่อมไม่ร่วมปรากฏอยู่ในรูปธรรมนั้นเลย เป็นรูปธรรมแต่ละรูปซึ่งปรากฏแต่ละทาง เพราะฉะนั้น ข้อความต่อไปจึงมีว่า พระผู้มีพระภาคย่อมทรงทราบว่า ผู้นี้จักตั้งอยู่ในปัจจุปริคคหญาณ ซึ่งนี่คือ วิปัสสนาญาณ ผู้นี้จักตั้งอยู่ในนามรูปปริคคหญาณเท่านั้น คือ วิปัสสนาญาณที่ ๑ หรือ ผู้นี้จะตั้งอยู่ในอรุปริคคหญาณ คือ การกำหนดพิจารณานามธรรมเท่านั้น หรือ ผู้นี้จักตั้งอยู่ในอรุปริคคหญาณเท่านั้น หรือ ผู้นี้จักกำหนดได้เพียงมหาภูตเท่านั้น หรือ ผู้นี้ไม่อาจเพื่อกำหนดอะไร ๆ ได้เลย

แต่ละท่านต้องเป็นบุคคลหนึ่งบุคคลใดในบุคคลเหล่านี้ แต่ว่าต้องตามความเป็นจริง

ยากที่อิริยาบถจะไม่ปิดบังทุกข์ เพราะว่าตามความเป็นจริง แม้ว่าทุกท่านกำลังนั่ง หรือนอน หรือยืน หรือเดิน จะมีอัสตัตถัญญา ความทรงจำว่าเป็นเรายังมีอยู่ มีความรู้สึกว่าเป็นเรานั่นเอง ยังมีศีรษะตลอดเท้าอยู่ และกำลังนั่งอยู่ในอิริยาบถ

อย่างนั้น ๆ นอนอยู่ในอิริยาบถอย่างนั้น ๆ ที่อิริยาบถจะเพิกได้หมด ก็ต่อเมื่อลักษณะของสภาพธรรมปรากฏเพียงลักษณะเดียวจริง ๆ ที่ละอย่าง จึงจะไม่มีอิริยาบถ หรือการสำคัญว่ายังมีเรา ซึ่งกำลังอยู่ในอิริยาบถนั้น ๆ

ถ. ขณะที่เจริญสติปัฏฐาน ๔ บางขณะความคิดในเรื่องอดีตจะผ่านมา บางทีติดต่อกันเป็นเวลานาน ซึ่งกว่าสติจะระลึกได้ก็คิดไปตั้งนาน จะมีวิธีแก้อย่างไร

ส. จะแก้ไขให้คิด หรือจะให้รู้

ถ. คิดนึกต้องมี ปัญหามีว่า นึกคิดนาน จะมีทางให้สั้นลงได้ไหม เพื่อจะได้มีสติระลึกได้ว่า ความคิดนึกมีมากมาย

ส. สรุปแล้ว ท่านผู้ฟังไม่ชอบคิด ไม่อยากคิด อยากอะไร

ถ. ความคิดในอดีตที่ผ่านมาแล้ว

ส. ไม่เป็นไร จะคิดเรื่องอะไรก็แล้วแต่ แต่ไม่ชอบใช้ไหม ไม่ชอบคิด หรือชอบเหมือนกัน แต่ชอบเรื่องปัจจุบัน ไม่ชอบคิดเรื่องอดีต

ถ. คิดเรื่องอดีต มีแต่ความทุกข์และความเศร้า ทำให้จิตใจไม่ผ่องใส

ส. ของจริงทั้งนั้น ไม่ว่าจะคิดเรื่องเศร้า จะคิดเรื่องสุข จะคิดเรื่องทุกข์ จะคิดเรื่องอะไรก็ตามแต่ ของจริงทั้งนั้น ใช่ไหม

ถ. ใช่

ส. ไม่ชอบของจริง ไม่อยากจะรู้ความจริงที่กำลังคิดในขณะนั้น ใช่ไหม

ถ. โดยธรรมชาติต้องมี แต่ปัญหามีว่า คิดเรื่องอดีตมากเกินไป

ส. ท่านผู้ฟังชอบอะไร ถ้าไม่ชอบคิดเรื่องอดีต

ถ. ทำให้เราเจริญสติปัฏฐานต่อไปไม่สะดวก

ส. ถ้าไม่คิดอดีต คิดหรือว่า สติจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ลองพิจารณาดูว่า ท่านผู้ฟังไม่ชอบคิดเรื่องอดีต เพราะคิดว่า ถ้าคิดเรื่องอดีตแล้วสติปัฏฐานจะไม่เกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังคิดในขณะนั้น เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังชอบคิดเรื่องอะไร ถ้าไม่ชอบคิดเรื่องอดีต ชอบคิดเรื่องปัจจุบันนี้

ใหม่ ท่านผู้ฟังบอกว่า ชอบคิดเรื่องปัจจุบัน แต่แน่ใจหรือว่า กำลังคิดเรื่องปัจจุบัน
สติจะเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพที่กำลังคิดเรื่องปัจจุบัน

ถ. ก็ไม่แน่ บางทีก็เพลนไปในอดีต

สุ. เมื่อไม่แน่ มีค่าเท่ากัน เหมือนกันใหม่ จะคิดเรื่องอดีต หรือจะคิดเรื่อง
ปัจจุบัน จะคิดเรื่องเมื่อวานนี้ คิดเรื่องปีก่อน หรือจะคิดเรื่องวันนี้ พຼ່ງนี้ เดือนหน้า
ปีหน้า ก็คือคิดเท่านั้นเอง เหมือนกัน หรือต่างกัน

ถ. เหมือนกัน

สุ. ก็เหมือนกัน เพราะฉะนั้น บางท่านไม่ชอบอกุศลอย่างนี้ แต่ชอบอกุศล
อย่างนั้น แต่ความจริงก็คืออกุศลนั้นแหละ ถ้าไม่ชอบดูหนัง แต่ชอบอ่านหนังสือพิมพ์
เป็นโลกะเหมือนกันใหม่ ก็คืออกุศลนั้นแหละ เพราะฉะนั้น เมื่อไรอกุศลทั้งหลายจึงจะ
ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งอกุศลแต่ละอย่างย่อมเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยทั้งสิ้น เมื่อรู้ถึง
สภาพความเป็นปัจจัยที่ทำให้อกุศลประเภทนั้น ๆ เกิดขึ้น สติก็จะระลึกถึงลักษณะของ
สภาพที่ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ เพราะไม่สามารถจะบังคับบัญชาได้ แต่สติสามารถจะตามรู้
ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยตามความเป็นจริงได้

เพราะฉะนั้น มีหนทางเดียว อย่าลืม หนทางเอก คือ หนทางเดียว คือ
สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที ไม่ว่าจะคิดเรื่องอดีต ไม่ว่าจะ
คิดเรื่องวันนี้ หรือไม่ว่าจะคิดเรื่องอนาคต ขณะนี้เห็น คิดเรื่องที่กำลังเห็น ใช่ไหม
สติระลึกได้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพคิด ไม่ใช่สภาพเห็น อย่าเลือก เลือกอะไรก็ได้
เพราะถ้าเลือกไปเลือกมา สติไม่เกิดเลย เพราะมัวแต่เลือก

ยาก เพราะไม่ใช่ให้ทำอย่างหนึ่งอย่างใด ถ้ามีใครสอนให้ทำอย่างหนึ่งอย่างใด
ก็คือเพิ่มความเป็นตัวตนที่สามารถจะทำได้โดยไม่รู้ความจริงว่า สภาพธรรมทุกอย่าง
เป็นอนัตตา แต่ถ้าสติซึ่งเป็นอนัตตาเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ระลึกถึงลักษณะของ
สภาพธรรมใด ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย จะทำให้คลายการยึดถือสภาพธรรมว่า
เป็นตัวตนได้

สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา พระวิงคปกรณ สติปัฏฐานวิงค อธิบายคำว่า วิหริติ มีข้อความว่า

คำว่า วิหริติ นั้น เป็นคำแสดงประกอบกรอยู่ด้วยอิริยาบถอย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดาการอยู่ด้วยอิริยาบถ ๔ อธิบายว่า ตัดขาดการเบียดเบียนอิริยาบถหนึ่งด้วยอิริยาบถอื่น แล้วจึงนำอรรถภาพอันยังไม่ตกไปให้เป็นไปอยู่

หมายความว่า ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งดำรงอยู่และเป็นไป ก็เพราะการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ เหมือนกับการที่ต้องกิน ดื่ม เคี้ยว พุด ประกอบกิจการงานต่าง ๆ ไม่มีใครสามารถที่จะอยู่เฉย ๆ ได้ เพราะฉะนั้น ชีวิตย่อมดำรงอยู่ด้วยอิริยาบถอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาการอยู่ด้วยอิริยาบถ ๔

ในตอนท้ายของ อรรถกถา พระวิงคปกรณ สติปัฏฐานวิงค ได้สรุปข้อสำคัญที่ควรพิจารณา ดังนี้

อีกนัยหนึ่ง พึงทราบในคำว่า กาเย กายานุปัสสี นี้ พระผู้มีพระภาคตรัสกัมมัฏฐานไว้ด้วยอนุปัสสนา (คือ การตามเห็นตามรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย)

ในคำว่า วิหริติ นี้ ตรัสการบริหารกายของผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ด้วยการอยู่ตามที่กล่าวแล้ว

ในคำว่า อาตปปี เป็นต้น ตรัสสัมมปปธานไว้ด้วยอาตปปะ

เพราะเป็นเครื่องเผแผลาญกิเลสทั้งหลายในภพทั้ง ๓ ในสมัยนั้น คือ ในขณะที่สติปัฏฐานเกิด

ตรัสกัมมัฏฐานอันมีประโยชน์ทั้งปวง หรืออุบายเป็นเครื่องบริหารกัมมัฏฐานไว้ด้วยสติสัมปชัญญะ

สัมปชัญญะ คือ ปัญญาในขณะที่พิจารณากายเมื่อกายปรากฏ หรือพิจารณาเวทนาเมื่อเวทนาปรากฏ หรือพิจารณาจิตเมื่อจิตปรากฏ หรือพิจารณาธรรมเมื่อธรรมปรากฏ

ตรัสการได้สมณะ (คือ ความสงบ) ด้วยสติ หรือว่าด้วยอำนาจกายานุปัสสนา
ตรัสวิปัสสนาได้ด้วยสัมปชัญญะ
และตรัสผลแห่งภาวนาไว้ ด้วยการนำอภิขณาโหมนัสออก ดังนี้
พรรณนาเนื้อความอุทเทสแห่งกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน จบ

๑๒๒๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๖

ในคราวก่อนมีท่านผู้ฟังถามเรื่องเนกขัมมะ คือ การออกจากกาม ซึ่ง
หมายความว่า การออกด้วยการปฏิบัติมรรคพรหมจรรย์อย่างหนึ่ง และการออกด้วย
การบวชอุปสมบทเป็นเพศบรรพชิตอีกอย่างหนึ่ง

ข้อความใน **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา พระวิภังคปกรณ์
สติปัฏฐานวิภังคินิทเทส กายานุปัสसनินิทเทส อุตเทสวารกถา** อธิบายคำว่า
อิธ ภิกขุ (ภิกขุในพระศาสนา) มีข้อความว่า

ในคำว่า อิธ ภิกขุ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งในเทวโลกตรัสสติปัฏฐาน-
วิภังคินี แม้ภิกขุรูปหนึ่งซึ่งว่านั่งอยู่ในสำนักของพระผู้มีพระภาคในเทวโลกนั้น
ไม่มีก็จริง เมื่อความเป็นอย่างนั้น (เพราะเหตุไร พระองค์จึงตรัสคำว่า อิธ ภิกขุ นี้)
ก็เพราะสติปัฏฐานเหล่านั้นเป็นอารมณ์ของภิกขุ ทั้งภิกขุทั้งหลายก็เจริญสติปัฏฐาน
๔ เหล่านี้ ฉะนั้น พระองค์จึงตรัสคำว่า อิธ ภิกขุ ดังนี้

ถามว่า ก็พวกภิกขุเท่านั้นหรือย่อมเจริญสติปัฏฐานเหล่านี้ ภิกขุณีเป็นต้น
ไม่เจริญหรือ

ตอบว่า ชนเหล่าอื่นแม้มีภิกขุณีเป็นต้นก็เจริญ แต่ภิกขุทั้งหลายเป็นบริษัทชั้น
เลิศ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า อิธ ภิกขุ เพราะความเป็นบริษัทชั้นเลิศ
ด้วยประการฉะนี้

อีกอย่างหนึ่ง พระองค์ตรัสอย่างนั้นก็เพราะจะแสดงความเป็นภิกขุด้วยการ
ปฏิบัติ จริงอยู่ บุคคลใดดำเนินไปสู่การปฏิบัตินี้ บุคคลนั้นชื่อว่าภิกขุ ด้วยว่าบุคคล
ผู้ปฏิบัติจะเป็นเทวดาหรือเป็นมนุษย์ก็ตาม ย่อมถึงการนับว่าเป็นภิกขุทั้งนั้น
เหมือนอย่างที่ได้ตรัสพระคาถาว่า

แม้ถ้าว่า ผู้ใดมีธรรมอันประดับแล้ว ผู้สงบแล้ว ผู้ฝึกตนแล้ว ผู้เที่ยง
ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ สละอาชญาในสัตว์ทั้งปวง ประพฤติธรรมอันสงบ ผู้นั้นเป็น
พรหมณ์ เป็นสมณะ เป็นภิกษุ

เพราะฉะนั้น คงไม่มีปัญหา การเจริญสติปัฏฐานไม่จำกัดสถานที่ ในสวรรค์ก็
เจริญสติปัฏฐานได้ และพระผู้มีพระภาคเองก็ทรงแสดงพระอภิธรรมสลับกับ
มรรคพรหมจรรย์ คือ การอบรมเจริญสติปัฏฐานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ขอล่าวถึงโพธิปักขิยธรรมหมวดที่ ๒ สัมมปปธาน ๔ ได้แก่ สัมมาวายามะ
คือ ความเพียรชอบที่เกิดร่วมกับสติปัฏฐาน ซึ่งความเพียรชอบที่เกิดพร้อมกับ
สติปัฏฐานจะต้องทำกิจ ๔ อย่างให้สำเร็จ จึงชื่อว่าสัมมปปธาน

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สัมมปปธานสังยุต มีข้อความว่า

สาวตถีนินทาน

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ เหล่านี้ สัมมปปธาน ๔ เป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายามปรารภ
ความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑
เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อ
ความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมีอยู่ ชื่นไป เพื่อความไพบูลย์
เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
สัมมปปธาน ๔ เหล่านี้แล

ในขณะที่สติปัฏฐานเกิด ไม่ใช่มีแต่สติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรม เพราะ
ในขณะนั้นปัญญายังไม่รู้ชัดว่า ลักษณะใดเป็นลักษณะของนามธรรม ลักษณะใดเป็น
ลักษณะของรูปธรรม ซึ่งโดยการศึกษาทราบว่าเป็นนามธรรมเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้
เป็นอาการรู้ รูปธรรมเป็นสภาพที่ไม่รู้อะไรเลย แต่ในขณะนี้ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ
ทางตาที่กำลังเห็น สภาพใดเป็นนามธรรม สภาพใดเป็นรูปธรรม แยกไม่ออก ถ้าสติ
ไม่ระลึกและสัมมาวายามะไม่เกิดขึ้นกระทำกิจทั้ง ๔ ย่อมไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า

ลักษณะที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ลักษณะใดเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ และลักษณะใดเป็นรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ข้อความที่ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายามปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น หมายถึงว่า ที่เจริญสติปัฏฐานก็เพื่อดับกิเลส เพราะไม่มีหนทางอื่นที่กิเลสซึ่งสะสมมามากมายจะดับได้ ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมและปัญญาศึกษาจนกระทั่งรู้ชัด และในขณะที่สติดระลึกลึก สัมมาวายามะทำกิจประคองจิตไว้ ปรารภความเพียร เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพราะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบุลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

สติปัฏฐานเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง ไม่พอ เล็กน้อยเหลือเกิน แต่สัมมาวายามะทำกิจของสัมมัปปธาน คือ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบุลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

วิปัสสนาญาณยังไม่เกิด ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมยังไม่ปรากฏตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น

การที่สติแต่ละขณะจะเกิดขึ้น และสัมมาวายามะ ความเพียรชอบ จะเกิดขึ้น กระทำกิจของสัมมัปปธาน ในขณะที่พิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใดใด ภิกษุเจริญสัมมัปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมัปปธาน ๔ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน

ขณะที่สติปัฏฐานเกิด มีความเพียรเกิดที่จะศึกษาลักษณะของนามธรรม ซึ่งเป็นสภาพรู้ ธาตุรู้ที่กำลังรู้แจ้ง หรือเสียง หรือสี หรือกลิ่น หรือรสที่ปรากฏ

ในขณะนั้นให้ทราบว่า เป็นการโน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน จนกว่าจะถึง แต่ไม่ใช่ว่าจะถึงได้โดยเร็ว

ข้อความต่อไป

ข้อ ๑๐๙๕ - ข้อ ๑๐๙๖

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่รู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความละซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้

ท่านผู้ฟังแสวงหา ๓ อย่างนี้ ใช่มั้ย คือ บางขณะก็แสวงหากาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ในวันหนึ่ง ๆ แสวงหากามมากกว่าแสวงหาอย่างอื่น หรือเปล่า บางขณะท่านผู้ฟังก็แสวงหาภพ อยากจะเกิดในสวรรค์ อยากจะไม่เกิดในอบายภูมิ กลัวการเกิดในนรกมาก เพราะฉะนั้น ก็แสวงหาภพด้วยการกระทำกุศลต่าง ๆ เช่น ทานกุศล หรือศีลกุศล เป็นต้น และในบางขณะก็แสวงหาพรหมจรรย์ เพื่อที่จะดับภพทั้งหมด

เพราะฉะนั้น ในวันหนึ่ง ๆ ให้ทราบว่า ขณะใดที่มีการแสวงหา ขณะนั้นเป็นลักษณะของความพากเพียร ความอุตสาหะ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง โดยปรมาัตถธรรม ได้แก่ วิริยเจตสิก ซึ่งเป็นปณิณณเจตสิก เป็นอัญญสมานาเจตสิก

อัญญสมานาเจตสิก เป็นเจตสิกที่เกิดกับจิตได้ทุกประเภท ทุกชาติ คือ เกิดกับจิตที่เป็นกุศลก็ได้ อกุศลก็ได้ วิบากก็ได้ กิริยาก็ได้

เจตสิกที่เป็นปณิณณเจตสิก ต่างกับเจตสิกที่เป็นสัพพจิตตสาธารณเจตสิก คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง ไม่เว้น แต่สำหรับปณิณณเจตสิก แม้ว่าจะเป็นอัญญสมานาเจตสิกเช่นเดียวกับสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ก็เว้นไม่เกิดกับจิตบางดวง

สำหรับอัญญสมานาเจตสิก คือ เจตสิกที่เกิดกับจิตทุกประเภท ทุกชาติได้ ไม่ว่าจะเป็นกุศลจิต อกุศลจิต วิบากจิต กิริยาจิต ซึ่งทั้งหมดมี ๑๓ ดวง หรือ ๑๓ ประเภท แยกออกเป็นสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ปกิณณกเจตสิก ๖ ดวง

ขณะนี้เจตสิกทั้งหลายที่ได้กล่าวถึง แต่ไม่เลยมารู้สึกขณะเดียว ใช่มั้ย เพราะไม่มีลักษณะของเจตสิกใดปรากฏ

สำหรับอัญญสมานาเจตสิก ๑๓ ที่เป็นสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง คือ ผัสสเจตสิก ๑ เวทนาเจตสิก ๑ สัญญาเจตสิก ๑ เจตนาเจตสิก ๑ เอกัคคตาเจตสิก ๑ ชีวิตินทริยเจตสิก ๑ และมนสิการเจตสิก ๑

จะรู้หรือไม่รู้ จะเคยได้ยินชื่อหรือไม่เคยได้ยิน จะสนใจหรือไม่สนใจ แต่สภาพธรรม คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ประเภทนี้ ก็เกิดกับจิตทุกดวง ไม่เว้น

ถ. สติเจตสิกเป็นเจตสิกประเภทไหน

ส. เป็นโสภณเจตสิก

ถ. หมายความว่า ไม่เกิดร่วมกับอกุศลจิต

ส. แน่นนอน

ถ. แต่ทำไมหนังสือนักธรรมโท มีมิจฉาสติด้วย

ส. โดยองค์ธรรม ไม่มีสติเจตสิกที่เป็นมิจฉา หรือเป็นอกุศล แต่ในพระสูตรที่ทรงแสดงว่า มีสัมมามรรค ๘ และมีมิจฉามรรค ๘ เพื่อเทียบเคียงให้เห็นข้อปฏิบัติที่ผิดว่า สิ่งใดที่เข้าใจว่าเป็นสติแต่ไม่ใช่สตินั้นเป็นมิจฉาสติ ซึ่งโดยสภาพปรมัตถธรรม คือ โภกมุลจิตที่เกิดร่วมกับทฐิ เป็นทฐิฐคตสัมปยุตต์

ถ. หมายความว่า ขณะที่ทำอกุศล ไม่มีสติเกิดเลย

ส. ใช่

สำหรับปกิณณกเจตสิก ๖ ดวง คือ วิตกเจตสิก ๑ วิจารเจตสิก ๑ อธิโมกขเจตสิก ๑ วิริยเจตสิก ๑ ปีติเจตสิก ๑ ฉันทเจตสิก ๑

ที่กล่าวถึงก็เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้ทราบถึงลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงให้ละเอียดขึ้น เช่น ความเพียร เป็นวิริยเจตสิก เกิดกับอกุศลก็ได้ ไม่จำเป็นว่าเพียรแล้ว

ต้องเป็นกุศล อย่างบางท่านบอกว่า ควรเป็นคนขยัน ไม่ควรเป็นคนเกียจคร้าน ก็เป็นลักษณะที่ควรจะมี ความเพียรสืบเนื่องติดต่อกันจนกว่าความประสงค์หรือความต้องการนั้นจะสำเร็จ แต่จะเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ต้องพิจารณา เพราะวิริยเจตสิกสามารถเกิดกับอกุศลก็ได้ เกิดกับกุศลก็ได้ เกิดกับวิบากก็ได้ เกิดกับกิริยาที่ได้

อัฐสาลินี อรรถกถา ธรรมสังคณีปกรณ์ จิตตูปปาตกัณฑ์ อธิบาย
วิริยอินทรีย์ มีข้อความว่า

วิริยะ มีอุตสาหะเป็นลักษณะ มีการระคองอุปถัมภ์ค้ำจุนสหชาตธรรมเป็นกิจ มีความไม่ย่อท้อเป็นปัจจุฐาน คือ อาการปรากฏ มีความสดเป็นปทัฐาน คือ เป็นเหตุก่อให้เกิด เพราะพระบาลีว่า สวิคุโค โยนิโส ปทหติ (ผู้มีความสดย่อมเริ่มตั้งความเพียรโดยปัญญา) หรือมีธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการปรารภความเพียรเป็นปทัฐาน ฟังทราบว่า วิริยะที่เริ่มโดยชอบ ย่อมเป็นค้ำจุนแห่งสมบัติทั้งปวง

ท่านผู้ฟังจะเห็นปทัฐาน คือ เหตุก่อให้เกิดวิริยะว่า มี ๒ อย่าง คือ ถ้าเป็นกุศล มีความสดเป็นปทัฐาน แต่ถ้าเป็นอกุศล มีธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการปรารภความเพียร เป็นปทัฐาน

ถ้ามีแต่เพียงโลภะ ความติด ความพอใจ ความเพลิดเพลิน โดยที่ไม่มีวิริยะ จะได้สิ่งที่ต้องการไหม มีความชอบ มีความติด มีความพอใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่ไม่มีวิริยะ จะได้สิ่งนั้นได้ไหม ก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ลักษณะของวิริยะนั้น มี อุตสาหะ ความเพียรเป็นลักษณะ มีการระคองอุปถัมภ์ค้ำจุนสหชาตธรรมที่เกิดร่วมด้วยเป็นกิจ มีความไม่ย่อท้อเป็นอาการที่ปรากฏ แต่ถ้าเป็นฝ่ายกุศล มีความสดเป็นปทัฐาน

ที่ท่านผู้ฟังมีอุตสาหะ และมีการระคองค้ำจุนสหชาตธรรม หรือมีความไม่ย่อท้อในการฟังธรรม ฟังแล้วฟังอีก อ่านแล้วอ่านอีก พิจารณาแล้วพิจารณาอีก หรือสตรระลึกแล้วระลึกอีก มีความสดเป็นปทัฐาน ด้วยปัญญาที่เห็นว่า สภาพธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่มีสิ่งใดที่จะคงอยู่ เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและ

ดับไปทั้งหมด เพราะฉะนั้น ก็เป็นปัจจัยให้สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้

ถ. สัมมัตถุฏฐาน ๔ องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิกดวงเดียว ไม่น่าจะดับกิเลสได้ เพราะพุทธพจน์บทหนึ่งตรัสว่า วิริเยน ทุกขมจฺเจติ เป็นการรับรองว่า ผู้ที่จะล่วงทุกข์ได้เพราะอาศัยความเพียร และสัมมัตถุฏฐาน ๔ ที่อาจารย์ยกมาว่า ทำกิจ ๔ อย่าง จะละกิเลสได้ ล่วงทุกข์ได้ ซึ่งตามปกติผู้ที่ละกิเลสได้ พระองค์ก็ได้ทรงแสดงไว้หลายแห่งว่า ต้องอาศัยปัญญา ฉะนั้น วิริยเจตสิกดวงเดียวจะละได้อย่างไร

สุ. สภาพธรรมอย่างเดียวละกิเลสไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. แต่บางครั้ง พระองค์ตรัสว่า วิริเยน ทุกขมจฺเจติ อาศัยความเพียรอย่างเดียวก็ล่วงทุกข์ได้แล้ว

สุ. อย่างเดียวเกิดไม่ได้แน่ ไม่มีสังขารธรรมใด ๆ จะเกิดขึ้นได้ตามลำพัง

ถ. จึงน่าจะคิดว่า ทำไมทรงแสดงไว้เช่นนั้น

สุ. การศึกษาธรรม ต้องสอดคล้องกันทั้งในเรื่องของมหาสติปัฏฐานและในส่วนอื่น ๆ ด้วย ถ้ายกวิริยะขึ้นเพื่อให้เห็นความสำคัญของวิริยะ ถ้าเพียงสติเกิดดับแล้วยังไม่รู้เลยว่า สภาพธรรมที่ปรากฏนั้นเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม สติเกิดอีกก็ยังไม่รู้อีกว่า สภาพธรรมใดเป็นนามธรรม สภาพธรรมใดเป็นรูปธรรม ถ้าไม่มีวิริยะ คือ อาตปปี เกิดร่วมด้วย

๑๒๒๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๖

สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา พระวิภังคปกรณัม สัมมปปธานวิภังคนิทเทส
วิริยนิทเทส มีข้อความที่แสดงถึงขั้นต่าง ๆ ของวิริยะ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถ้าจะ
กล่าวถึงวิริยะ ความเพียรนิดหน่อย ชั่วขณะเล็กน้อย นิดเดียว และจะให้สำเร็จผล
มากมาย คือ การรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น ย่อมเป็นไปได้ แต่ต้องอาศัยการเจริญขึ้น
การอบรม การกระทำให้มากขึ้น

ซึ่งข้อความใน **วิริยนิทเทส** มีว่า

ในนิทเทสแห่งวิริยะ พระโยคาวจรผู้ทำความเพียรอยู่นั้นแหละ ชื่อว่า
ปรารภความเพียร

แม้แต่คำว่า **ปรารภความเพียร** คือ เมื่อสติเกิดระลึก เพื่อที่จะรู้ลักษณะของ
นามหรือรูปที่กำลังปรากฏ ในขณะที่ความเพียรกำลังทำกิจของความเพียรด้วยวิริยะ
ด้วยอุตสาหะนั้นเอง ชื่อว่า**ปรารภความเพียร**

ท่านผู้ฟังพิจารณาได้จากตัวของท่านผู้ฟังเองว่า กำลังปรารภความเพียรอยู่
หรือเปล่า อยากจะให้สติเกิดวันละมาก ๆ คร่ำครวญ เมื่อไรสติจะเกิดมาก ๆ บ่อย ๆ
สติเกิดน้อยเหลือเกิน แต่ว่าที่สติจะเกิดมาก ๆ ได้ ต้องเพราะปรารภความเพียร
เพียรฟัง เพียรพิจารณาในเหตุผล เพื่อเป็นสังขารขันธ์ปรุงแต่งให้สติปัญญาฐานเกิด
และความเพียรนั้นก็จะได้เพียรศึกษา เป็นอธิปัญญาสิกขา ที่จะรู้ลักษณะของ
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงว่า สภาพใดเป็นนามธรรม สภาพใดเป็น
รูปธรรม จึงไม่ใช่ตัวตน

ขณะที่กำลังฟังนี้ ก็คือ ปรารภความเพียร

ข้อความต่อไปใน **วิริยนิทเทส** มีว่า

บทที่ ๒ ท่านทำให้เจริญด้วยอุปสรรค (คือ ตามหลักไวยากรณ์) เมื่อทำความเพียรอยู่นั้นแหละ ชื่อว่าย่อมเสพ ย่อมเจริญ

ความเพียรเพิ่มขึ้นแล้ว ไซ้ใหม่ ที่ละน้อย ไม่ใช่เพียงขณะเดียวสองขณะ แต่ขณะใดก็ตามที่กำลังเพียรอยู่ ปรารภแล้ว ปรารภอีก ในขณะนั้น ชื่อว่าย่อมเสพ ย่อมเจริญ เห็นได้จริงๆ ว่า ไม่มีวิธีอื่นเลย จึงเพียร ที่สติจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เมื่อทำความเพียรบ่อย ๆ ชื่อว่ามาก

ใครทำให้ก็ไม่ได้ นอกจากความเพียรนั่นเองเกิดขึ้นบ่อย ๆ จึงจะชื่อว่ามาก

เมื่อทำตั้งแต่ต้นเทียว ชื่อว่าปรารภ

ข้ามขั้นได้ไหม สติเกิดนิดเดียว เมื่อไรจะประจักษ์การเกิดดับ เมื่อไรจะเป็นอุทยัพพญาณ ข้ามขั้นไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น จึงมีข้อความว่า เมื่อทำตั้งแต่ต้นเทียว ชื่อว่าปรารภ ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นจริง ๆ ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมที่กำลังปรากฏให้ได้ทั้ง ๖ ทาง ตามปกติ ตามความเป็นจริง ย่อมไม่ประจักษ์การเกิดดับ

เมื่อทำบ่อย ๆ ชื่อว่าปรารภด้วยดี

หมายความว่า เป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง เพราะไม่มีข้อปฏิบัติอื่นเลย ขณะนี้ ทางตา ถ้าสติระลึก ชื่อว่าถูก ชื่อว่าปรารภด้วยดี ระลึกแล้ว ระลึกอีกบ่อย ๆ ชื่อว่าปรารภด้วยดี

เมื่อชงเสพด้วยความสามารถแห่งภาวนา ชื่อว่าย่อมเสพ เมื่อให้เจริญอยู่ ชื่อว่าย่อมเจริญ เมื่อทำสิ่งนั้นนั้นแหละในกิจทั้งปวงให้มาก พึงทราบว่าย่อมกระทำให้มาก ดังนี้

จนกว่าจะถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. ในพระไตรปิฎกเรื่องของพุทธวงศ์ ที่กล่าวถึงพระพุทธเจ้าว่ามี ๓ ประเภท คือ ปัญญาธิกบารมี ศรัทธาธิกบารมี และวิริยาธิกบารมี ซึ่งวิริยาธิกบารมีนั้น จะเกี่ยวข้องกับสัมมปปธานอย่างไร คือ จะมีความเด่นในเรื่องของวิริยเจตสิกนี้มากหรืออย่างไร ขอกราบเรียนถาม

ส. แล้วแต่องค์ของการที่จะให้ตรัสรู้ ซึ่งแต่ละบุคคลที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ต่างกันโดยองค์ที่จะให้บรรลุว่า ด้วยปัญญา หรือว่าด้วยศรัทธา หรือว่าด้วยวิริยะ

นี่คือความต่างกัน เป็นความวิจิตรของแต่ละขณะจิตจริง ๆ ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิดจะไม่ทราบเลยว่า จิตของท่านเองแต่ละขณะวิจิตรต่าง ๆ กันตามการสะสมเดี่ยวคิดอย่างนี้ เรียบร้อยเสร็จแล้ว ต่อไป เดี่ยวก็คิดอย่างอื่น อาจจะเปลี่ยนก็ได้ เป็นไปได้ทั้งนั้น เป็นความวิจิตรของจิตแต่ละขณะ ซึ่งเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยจริง ๆ

นี่สำหรับคนเดียว ในเรื่องเดียว แต่ชีวิตไม่ได้มีเรื่องเดียว และแต่ละเรื่องจะต้องมีการปรุงแต่งของความคิดแต่ละขณะ ถ้าเป็นแต่ละบุคคลในโลกที่กว้างใหญ่ จะเห็นความวิจิตรของจิตได้ว่า วิจิตรตามการสะสมของแต่ละคนจริง ๆ และแต่ละขณะก็เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยทั้งสิ้น ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด ก็ไม่มีบุคคลใดที่สามารถจะระลึกรู้ลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้

ท่านผู้ฟังอาจจะสงสัยว่า เมื่อไรจะถึงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สงสัยไหม ไม่สงสัย ถูกต้อง เพราะในขณะที่ฟังธรรมนี้เอง เป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานได้ ถ้าพิจารณาลักษณะที่เพียรเป็นสังขารขันธ์ เป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ไม่ว่าจะพูดถึงเรื่องเจตสิกธรรม หรือว่าจิตประเภทต่าง ๆ หรือว่าลักษณะของสัมมปปธานของโพธิปักขิยธรรม ก็เป็นเรื่องของธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น ไม่มีการแยกออกไปต่างหาก แต่ว่าขณะใดที่ฟังพระธรรมและเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรม สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏขณะนั้นก็เป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เช่น ทางตาที่กำลังเห็น พุดบอย เพราะว่า เป็นของจริง จริง ๆ ซึ่งบอย ๆ ไม่มีการที่ใครจะไม่เห็นมาก ๆ เลยในวันนี้ ใช่ไหม

เป็นธรรม เป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น จึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องกล่าวถึงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานอีกหมวดหนึ่งต่างหาก เมื่อกล่าวถึงสภาพธรรมที่เป็นปรมาตถธรรมทั้งหลาย ย่อมเป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งสิ้น เมื่อสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

คงจะไม่สงสัยในเรื่องชื่อ เมื่อเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม ก็เป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ถ. อาจารย์มักจะกล่าวว่า เพียรระลึกสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ยังมีอีกหลายท่านที่ไม่เข้าใจว่า ขณะเห็นเดี๋ยวนี้ รู้ทันทีว่าอะไร เช่น เห็นแก้ว ก็รู้ทันทีว่าเป็นแก้ว เพียรระลึกอย่างไรจึงจะเป็นสภาพธรรมที่รู้ได้ทางตา

ส. เพียรพิจารณาสิ่งที่ได้ฟังให้เข้าใจจริง ๆ ว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา นี่คือการที่จะต้องพิจารณาในสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง

ถ. ลักษณะนี้รู้ด้วยการฟัง ไม่ใช่รู้ด้วยการปฏิบัติ

ส. ความเพียรต้องเริ่มตามลำดับจากการฟังก่อน เมื่อฟังแล้วพิจารณาเห็นด้วยไหมที่ว่า สภาพธรรมที่ปรากฏทางตาในขณะนี้ ไม่ปรากฏทางอื่น เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้ายถอนความยึดถือสิ่งที่ปรากฏทางตาออก ให้ความจริงว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏได้ทางตาเท่านั้นเอง

ถ. โดยการฟังแล้วเห็นด้วย

ส. เมื่อเห็นด้วยแล้ว ต้องไม่ลืมที่สติจะเห็นด้วยโดยระลึกและศึกษาสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จนกว่าจะเพิกถอนความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ออกจากสิ่งที่เคยปรากฏว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ถ. เห็นที่ไรก็เป็นแก้ว

ส. จนกว่าจะไม่ใช่

ถ. ผู้ปฏิบัติหลายท่านคงจะอยากทราบว่าจะเพียรระลึก จะเพียรพิจารณาอย่างไร จึงจะไม่เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน

ส. ดูเหมือนว่า เป็นสิ่งที่จะทำให้ดูได้ แต่ว่าเรื่องของความเพียร เป็นวิริยเจตสิก เป็นอาตาปี สัมปชาโน สติมา เป็นเรื่องของนามธรรม แม้ขณะนี้สติปัฏฐานของใครจะเกิด บุคคลอื่นก็ไม่สามารถรู้ได้ แต่สามารถฟังเรื่องของสติปัฏฐานให้เข้าใจ เมื่อเข้าใจแล้ว สังขารขันธปรุ้งแต่ง อาศัยความเข้าใจนั่นเองเพิ่มพูนขึ้นจนกระทั่งเป็นสัญญาความจำที่มั่นคง ทำให้สติระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น แม้จะยังไม่รู้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ยังไม่รู้อย่างนี้ได้จริง ๆ แต่สิ่งที่ปรากฏทางตา จริง กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ทำอย่างอื่น นอกจากเมื่อสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง กำลังปรากฏอยู่ ก็พิจารณาจนกว่าจะรู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่เสียงที่ปรากฏทางหู ไม่ใช่แข็งที่กระทบสัมผัสทางกาย

นี่คือการแยกขณะซึ่งรวมกัน ถ้าท่านผู้ฟังถามว่า ทำอย่างไรจะฝนทั้งให้เป็นเข็ม คำตอบจะว่าอย่างไร ก็ฝนไปเรื่อย ๆ เท่านั้นเอง

ถ. ที่โยมอาจารย์กล่าวว่า เพียรระลึกเนื่อง ๆ บ่อย ๆ นี้ ในขณะที่มีสติระลึกอยู่นี้ อะไรเป็นใหญ่กว่ากันระหว่างความเพียรกับสติ เพราะย่ำว่าเพียรระลึกบ่อย ๆ เนื่อง ๆ

ส. ไม่ควรคำนึงถึงว่า อะไรเป็นใหญ่ ซึ่งในขณะที่สติเกิดจะต้องมีความเพียร และจะต้องมีการน้อมไปเพื่อที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมด้วย คือ พร้อมทั้งอาตาปี สัมปชาโน สติมา เพราะไม่ใช่เพียรฟังเท่านั้น หรือไม่ใช่เพียรพิจารณาเท่านั้น แต่เพียรในขณะที่สติระลึก เมื่อสติระลึกแล้ว ผู้ที่มีความเพียรเกิดขึ้น ย่อมจะสังเกตสภาพลักษณะที่เพียรได้ว่า ขณะนั้นมีความเพียรเกิดขึ้นที่จะศึกษาพิจารณาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

ถ. ยังจำคำที่โยมอาจารย์ย้ำบ่อย ๆ ได้ว่า ให้สำเนียง สังเกต ลักษณะที่ปรากฏ การสำเนียง สังเกต บางครั้งรู้สึกว่ามีทั้งความเป็นอัตโนมัติและค้นหาเข้ามาแทรก ถ้าเป็นค้นหาเข้ามาแทรก คือ อยากรู้ อยากเห็น อยากระลึกอย่างนี้ อาตมา ยังพอจะระลึกหรือสังเกตลักษณะออก แต่ถ้าลักษณะที่เป็นอัตโนมัติเข้ามาแทรก ทำให้

เกิดความลังเลไม่แน่ใจว่า ขณะที่สติรู้ในลักษณะสิ่งที่ปรากฏนาน ๆ เช่น มีลมโกรกกระทบตัวเองอยู่นาน ๆ หรือเสียงโยมอาจารย์ หรือเสียงใครก็ดี กำลังสนทนากัน เกิดอยู่นาน ๆ การรู้สึกนาน ๆ เช่นนั้น จะถือว่ามีความเป็นอัตโนมัติตัวตนเข้าไปแทรกอยู่ในนั้นหรือเปล่า

ส. ในขั้นต้น ยังไม่สามารถดับความเป็นอัตโนมัติตัวตนได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะปรารภความเพียรย่อมทราบว่า ยังมีอัตโนมัติตัวตนอยู่ เพราะฉะนั้น จึงระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏโดยไม่กังวล และโดยไม่เลือก

ถ้าสติมีปัจจัยที่จะเกิดระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมใดบ่อย ก็เป็นเรื่องของสติ โดยที่บุคคลนั้นต้องไม่หวั่นไหว เพราะความคิดจะเกิดแทรกสงสัยขึ้นว่า สติควรจะระลึกลักษณะของสภาพนั้นต่อไปหรือไม่ควร แม้ที่คิดอย่างนั้นก็เป็นนามธรรม เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องละเอียด และเป็นเรื่องที่จะต้องระลึกลักษณะของสภาพธรรมตามปกติจริง ๆ ถ้าเกิดคิด เกิดสงสัยขึ้น เมื่อยังเป็นตัวตนอยู่ สติปัฏฐานก็ต้องรู้ว่า ขณะนั้นก็เป็นเพียงสภาพคิด

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ความลังเลยังมีอยู่ ตราบใดที่ยังไม่ถึงโสตาปัตติมรรค เพราะฉะนั้น สภาพธรรมจะปรากฏชัดขึ้นเมื่อสติและปัญญาคมกล้าขึ้น สามารถจะแทงตลอดได้ว่า ลักษณะนั้น ๆ ไม่ใช่ตัวตน และระลึกลักษณะของสภาพธรรมอื่นต่อไปได้ แต่เวลาที่ระลึกและภายหลังเกิดความไม่แน่ใจ ขณะนั้นหมายความว่า สติไม่ได้ระลึกลักษณะที่กำลังคิดสงสัย

เรื่องของความเพียรเพื่อเป็นสัมมปปธาน เป็นเรื่องที่จะต้องเพียรหลายอย่าง ทั้งขึ้นฟัง อ่าน พิจารณาพระธรรม และสนทนาพระธรรม

ขอตัดข้อความจากสนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานและพุทธสถานที่ประเทศอินเดียและประเทศเนปาล ให้ท่านผู้ฟังได้รับฟังและพิจารณาธรรมด้วย

สนทนาธรรมวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๖๖

ที่ห้องอาหารสนามบินเตลลี ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตเป็นแคว้นกูรู

ส. ควรจะระลึกถึงลักษณะของเจตนา ซึ่งกำลังมีสภาพปรากฏเป็นความจริงใจ ถ้าไม่รู้ว่าลักษณะสภาพของความจริงใจเป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ความมีตัวตนก็ยังคงอยู่ที่ความจริงใจ และตัวตนก็จริงใจเข้าไปอีก จึงไม่ใช่หนทาง ต้องทิ้ง ต้องรู้ระลึกได้ว่าลักษณะที่จริงใจ ...

(มีผู้พูดแทรกขึ้น)

ผู้ฟัง เหมือนไม่ได้ตั้งใจ บางครั้งก็ลอย ๆ เฉย ๆ

ส. ลอยเพราะเราเป็นผู้มีวิชชามาก จะไม่ให้ลอยมีทางเดียว คือ อาศัยการฟัง มิฉะนั้นจะไม่ชื่อว่าสาวก ฟัง ฟัง ฟังแล้วเป็นสัญญาความจำที่มั่นคง อย่างเราได้ยินได้ฟังเรื่องอะไร เราก็คิดเรื่องนั้น เราจะไม่คิดเรื่องที่เราไม่ได้ฟัง ถ้าเราได้ฟังเรื่องไหนบ่อย ๆ ใจเราก็หมกมุ่นคิดแต่เรื่องนั้น หรือถ้าเราได้ฟังอะไรใหม่ ๆ ใจเราอาจจะคิดเรื่องที่เราเพิ่งได้ฟัง ฉันทใด เข้าเราฟังอีก เย็นฟังอีก คำฟังอีก เราก็คิดเรื่องที่เราเพิ่งได้ฟัง ก็เป็นความจำที่มั่นคง จนกระทั่งสังขารชั้นรูปปรุงแต่งให้สติสัมปชัญญะเกิด ไม่ใช่ความจริงใจ แต่ในขณะนั้นที่ตั้งใจจริงใจ ก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่สติควรระลึกว่า เป็นสภาพธรรมที่เป็นนามธรรม มีลักษณะอย่างนั้น เพื่อที่จะได้ระลึกลักษณะอื่นต่อไป

ก่อนดูโทรทัศน์ มีกิเลสไหม ทำไมจะต้องมีกิเลสตอนกำลังดูโทรทัศน์ เวลาไม่ดูโทรทัศน์มีกิเลสไหม กิเลสมีหรือเปล่าถึงไม่กล้าดูโทรทัศน์ อย่างกับว่าก่อนจะดูโทรทัศน์ไม่มีกิเลส

นี่เป็นเพราะยังมิรู้ลักษณะของสภาพรู้และสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ จึงได้แยกออกเป็นโทรทัศน์และไม่ใช้โทรทัศน์ ซึ่งที่จริงแล้วทั้งหมดทางตา จะเห็นอะไรก็ตามเหมือนกันทั้งหมด ถ้ารู้ความจริงแล้ว จะไม่ต่างกันเลย

ถ. คุณหมอบอกว่า เห็นการเกิดดับง่ายทางโทรทัศน์

ส. ไม่ต้องเป็นห่วงเลยว่า ทางตาจะเห็นอะไร และให้ทราบทั่ว ถึงอย่างไร ก็เลศก็มีแล้วโดยยังไม่ทันได้ดู อ่านหนังสือ ตัวหนังสือขาว ๆ ดำ ๆ เท่านั้น ทำไม กลายเป็นประธานาธิบติ เป็นได้ฝุ่น เป็นอะไร ๆ ทั้งที่เป็นเพียงเส้นขีดไปขีดมาเท่านั้น

ถ. ถ้ารู้อย่างนี้ ไม่ใช่ปรมาตถสัจจะ ที่เรารู้ว่าเป็นประธานาธิบติหรือคนนั้น คนนี้ เป็นสมมติสัจจะ

ส. ถูกต้อง ดีมากเลย เรื่องความเข้าใจปรมาตถสัจจะและสมมติสัจจะ ไม่อย่างนั้นจะไม่ใช้สติปัฏฐาน เพราะเขาคิดว่า เวลาที่รู้สมมติสัจจะแล้วเจริญ สติปัฏฐานไม่ได้ แต่พระผู้มีพระภาคทรงรู้แจ้งทั้ง ๒ อย่าง เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะรู้ตาม ก็คือรู้ทั้ง ๒ อย่าง รู้แม้แต่ว่าทวารไหนเป็นทวารของสมมติสัจจะ

และที่มีสมมติสัจจะก็ได้ ก็เพราะมีปรมาตถสัจจะ เมื่อวานนี้ก็คุยกับคุณชินอ์ซึ่งได้ ฟังธรรมจากคุณไพฑูรย์ คุณไพฑูรย์เป็นอาจารย์สอนสถาปัตยกรรมที่มหาวิทยาลัยในสิงคโปร์ ตั้งแต่นั้นเป็นนักเรียน ตอนนี้อจบแล้ว กลับไปทำงานที่กัวลาลัมเปอร์ คุณไพฑูรย์บอกคุณ ชินอ์ว่า ถ้าไม่มีปรมาตถสัจจะ จะมีสมมติสัจจะได้อย่างไร อย่างเขาเรียนสถาปัตย์ เขาก็ต้องเห็นเป็นเส้นเป็นรูป เป็นอาคารบ้านเรือนต่าง ๆ แต่ถ้าไม่มีการเห็นเลย วิชานี้ จะเกิดขึ้นได้อย่างไร

ถ. มีผู้ถามกันมากกว่า การเจริญสติปัฏฐานต้องมีปรมาตถเป็นอารมณ์ เมื่อ มีปรมาตถเป็นอารมณ์แล้ว สิ่งใดที่ปรากฏ ไม่ทันต่อการพิจารณา คล้าย ๆ ว่า เกิดขึ้นมาเร็วเกินไป ไม่ทัน เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานของเขา เขาไม่แน่ใจว่า จะถูกต้องตรงตามที่เข้าใจหรือเปล่า ขอให้อาจารย์ช่วยอธิบายเกี่ยวกับปรมาตถอารมณ์ ที่เป็นสภาพตามความเป็นจริงว่า คืออย่างไร

ส. กำลังปรากฏอยู่ทุกขณะ ถ้าไม่มีปรมาตถจะเห็นอะไร การเห็นจะมี ได้ไหม ไม่มีเสียง ปรมาตถในการได้ยิน คือ จิต จะได้ยินได้ไหม ถ้าไม่มีจิตซึ่งเป็น ปรมาตถ จะมีการรู้อะไรอย่างนี้ได้ไหม เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจก่อนว่า ปรมาตถธรรม คืออะไร และมีกี่อย่าง

ถ. ปรมาตถหมายความว่าถึงสิ่งที่มีจริง

ส. โดยยังไม่ต้องเรียกชื่ออะไรทั้งสิ้น แต่ก่อน ไม่ใคร่พินิจจริง เทพมีจริง
สิ่งต่าง ๆ มีจริง ถ้าอย่างนั้นพวกนี้ต้องเป็นปรมาตมหมด แต่ปรมาตม คือ สิ่งที่มีจริง
โดยยังไม่ได้เรียกชื่ออะไรทั้งนั้น

ถ. ตามความเข้าใจ สภาพที่ปรากฏจริง ๆ ส่วนมาก สัญญา ความจำ
มาตลอด ไม่ว่าจะเห็นจะได้ยินอะไรก็ตาม

ส. เพราะฉะนั้น จึงได้มีนิจฺจสัญญา ซึ่งต่างกับอนิจฺจสัญญา

ถ. อย่างนี้ได้ไหม เราพยายามมีสติ พยายามจะเกิดสติระลึก รู้ สมมติว่า
เดินไปกระทบแข็ง เราก็รู้ว่าแข็ง มีอะไรผ่านมาไหว ก็รู้ว่าไหว อะไรทำให้เราเจ็บ เรา
ก็รู้ว่าเจ็บ

ส. ที่จริง เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏ และเป็นลักษณะที่ควรเป็นสติปัฏฐาน
แต่ตัวตนยังอยู่นิดเดียวว่า เรา เราทำ เราระลึก เรารู้ เราจะรู้ตรงแข็ง

ถ. เอาเราออกเสีย เป็นสติรู้

ส. นั่นชื่อ เปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนป้าย แต่ก็คือ ตัวเราเองกำลังเปลี่ยนป้าย

๑๒๒๗

สนทนาธรรมที่อินเดีย

วันที่ ๑๔ เมษายน ต่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๖

ถ. ผมรับประทานอะไร ผมรู้รส สติก็รู้ว่า รู้รส

สุ. สัมมาสติเกิดเพราะสังขารชั้นรูปปรุงแต่ง เราไม่คิดเลยว่า สติจะเกิด แต่สติก็ระลึกแล้ว นั่นจึงเป็นสัมมาสติ เราจะเห็นความเป็นอนัตตา ต้องโดยไม่คาดฝัน และสติระลึกในขณะนั้น ตามปกติอย่างนี้เลย ไม่มีการล่วงหน้า เราอาจจะมีการคิดล่วงหน้า แต่ต้องรู้ว่า ขณะที่เกิด ไม่ใช่ขณะที่สติกำลังระลึก

ถ. ถ้าเราพยายามบ่อย ๆ รู้สึกว่า สติจะเกิดบ่อย ๆ เมื่อก่อนเราทานข้าว เราก็ทานไป รู้รสก็รู้รส เราเดินไปไม่ระลึกอะไรเลย เดียวนี้กระทบอะไรแข็ง ก็รู้ว่าแข็ง

สุ. โดยมากช่วงระยะเวลาที่พยายามนี้มี และเรารู้ว่าช่วงนั้นเป็นความพยายาม แต่สติก็เกิดตามเหตุตามปัจจัย

ถ. ถ้าเราไม่พยายาม ความเพียรที่เรียกว่าอาตปปี จะเป็นอย่างไร

สุ. ท่านพระสารีบุตรฟังธรรมจากท่านพระอัสสชิ ท่านคงไม่มีเวลาคิดว่า ท่านจะพยายามรู้ แต่เพราะการสะสมในอดีตและสติเป็นอนัตตา ใครก็กั้นขณะที่ฟัง แล้วเข้าใจ สติระลึก และปัญญาแทงตลอดไม่ได้ ไม่มีใครกั้นได้

เพราะฉะนั้น ปัญหาที่ว่า ถ้าเราไม่พยายามจะรู้ได้อย่างไร จะหมดไป เมื่อเราฟังแล้วเข้าใจ และสติเริ่มเกิด เราจะเห็นว่า สติเกิดเพราะความเข้าใจ ยิ่งเข้าใจมาก ยิ่งฟังมาก สติเกิด เราก็ไม่ติดในสติ แต่นี่ฟังแล้วสติยังไม่เกิด เราก็อยากมีสติ ก็เป็นอุปสรรคหนึ่ง และเราก็มานั่งคิดว่า สติเราน้อย เป็นทุกข์อีก ไข้ไหม

ถ. ยาก เราก็ไม่จำเป็น...

สุ. เราทำวิริยะ หรือว่าวิริยะเกิดตามปัจจัย วิริยะเกิดกับจิตเกือบทุกดวง เว้นนอกเหตุจิต ๑๖ ดวง ที่วิริยะไม่เกิดร่วมด้วย เราต้องเข้าใจว่า วิริยะก็เหมือนกับความรู้สึก ใครทำให้ความรู้สึกเกิดได้ไหม ความรู้สึกเป็นอนัตตา อาศัยผัสสะก็เกิด

มีฉะนั้น ๔๕ พรรษา ไม่ทรงแสดงสำหรับพวกเราที่จะมากูรู ๒๕๐๐ กว่าปี จึงได้ทรงแสดงโดยละเอียดเพื่อไม่ให้เข้าใจผิด แสดงจนกระทั่งว่าอะไรเป็นเหตุใกล้ของเวทนา คือ ความรู้สึก ไม่ใช่เราจะทำความรู้สึกอย่างนั้น แต่ผัสสะ การกระทบ เป็นปัจจัย

เพราะฉะนั้น ไม่มีใครทำวิริยะ ไม่มีใครสร้างวิริยะ เหมือนกับไม่มีใครสร้างเวทนาเจตสิก เพราะฉะนั้น เราจะไปใช้วิริยะ ผิด เราทำไม่ได้ เราใช้วิริยะไม่ได้ วิริยะต้องเกิดเพราะปัจจัยของเขา เหมือนความรู้สึกที่ต้องเกิดเพราะปัจจัย แต่ความเป็นตัวตนของเรา เอาทุกอย่างมาเป็นเราทั้งหมดเลย ตั้งแต่ความรู้สึกก็เป็นเรา วิริยะก็เป็นเรา และยังคิดว่า ต้องมีเราทำด้วย

ถ. ผมเคยได้ยินการบรรยายธรรมว่า ผู้ปฏิบัติธรรมต้องมีตัวตน จึงจะละความไม่มีตัวตน

ส. คุณหมอไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น แต่คุณหมอบอกว่า คุณหมอมีความพยายามที่จะรู้ ใช้ไหม มีความพยายามที่จะรู้ ในขณะที่กำลังพยายามอยู่ ยังต้องมีความเป็นตัวตน นี่แน่นอน ตราบใดที่สติปัญญายังไม่ได้เจริญจนกระทั่งความมีตัวตนคลาย ถูกไหม ถ้าเราบอกว่า ไม่ใช่ตัวตน หมายความว่าเราฟังมา เราเข้าใจว่าไม่ใช่ตัวตน ขึ้นหนึ่ง ขึ้นเข้าใจ แต่เวลาที่เราพยายาม เป็นเราแน่ ๆ จนกว่าสติจะระลึกรู้ แม้ความคิด แม้ความตั้งใจ แม้ลักษณะของความพยายาม ก็เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง คือ ปัญญาจะต้องรู้ลักษณะของนามธรรมมากขึ้น เพิ่มขึ้น จนชิน จึงจะรู้ว่า แม้ลักษณะของความพยายามก็ไม่ใช่เรา

ถ. ขณะที่เราพยายาม เรารู้ว่า เราพยายาม

ส. ความเป็นตัวตนยังมีอยู่ ซึ่งความเป็นตัวตนยังมีอยู่นี้เป็นธรรมดา ต้องเป็นไปตามขั้นจริง ๆ ที่จะไม่ยึดถือความพยายามว่าไม่ใช่ตัวตน ยังเป็นไปไม่ได้ ข้ามขั้นไม่ได้ เพราะฉะนั้น เราต้องยอมรับตามความเป็นจริงว่า นามธรรมมีมากมายหลายอย่าง ซึ่งสติจะต้องระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมไปเรื่อย ๆ ทีละอย่างสองอย่าง จนกว่าจะชิน และก็ต้องรู้ว่า ถ้าทางตาที่กำลังเห็นนี้ ยังไม่รู้ลักษณะที่เป็นสภาพรู้

จริง ๆ ก็แปลว่า จะต้องอบรมอีกมาก เพราะเท่ากับว่าทางอื่นก็ยังไม่รู้เหมือนกัน และทางไหนที่สติเริ่มระลึก ก็ค่อย ๆ น้อมไประลึกสิ่งที่สติกำลังระลึกทีละนิด เหมือนกับกำลังเปิดทางให้เห็นว่า นี่เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง แต่ยังไม่ชัดว่า นีนาม หรือรูปอีก จนกว่าสติจะเกิดบ่อย ๆ ระลึกบ่อย ๆ

ถ. อาจารย์เคยพูดที่วัดดงเทวี อำเภอเชียงดาวว่า ไม่ควรเป็นห่วงเรื่องสติ จะเกิดหรือไม่เกิด แต่ควรเป็นห่วงเรื่องความเข้าใจถูก เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะถ้าไม่เข้าใจเรื่องสติ การเริ่มต้นไม่ถูก ผลจะถูกไม่ได้

ส. ปัญญาต้องรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้าเรามั่นคงในข้อนี้ เราก็ไม่ไปทางอื่น คือ ไม่หลีกหนีสิ่งที่ปรากฏ เพราะกำลังปรากฏอยู่ และรู้ด้วยว่า เวลาที่สติเกิดกับเวลาที่หลงลืมสติต่างกันอย่างไร ซึ่งคนอื่นไม่สามารถจะรู้ได้ และศึกษา คือ ค่อย ๆ น้อมไปโดยอาศัยธรรมที่ได้ฟัง อย่างสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเวลานี้ เป็นของจริง ก็ต้องแน่ใจว่าจริง คือ ไม่ใช่ใคร ไม่มีอะไรอยู่ในที่นี้ มีอ่อน มีแข็ง เมื่อกระทบเท่านั้น นี่คือของจริง และลองคิดดู สิ่งที่กำลังปรากฏ ปรากฏแล้ว ซึ่งกว่าจะไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่เราก็เลียนคำเก่งว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเป็นของจริง ชนิดหนึ่ง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน นี่พูดคล่อง แต่เมื่อไรจะจริงอย่างที่พูด ถ้าไม่จริงอย่างนี้ ไม่เป็นไปอย่างนี้ ละกิเลสไม่ได้ ไม่มีทาง

เพราะฉะนั้น กุศลมีหลายชั้นมาก ทั้ง ๆ ที่มหากุศลมี ๘ ดวง แต่ว่าแจ้งไป จนกว่าจะถึงขั้นที่กำลังจะเป็นพระอรหันต์

สนทนาธรรมวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๖

ที่โรงแรมอโศก เดลฮี ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตเป็นเขตแคว้นกูรุ

ถ. ปกติถ้าเราไม่ได้พิจารณา หรือว่าเราไม่มีสติระลึก การมอง การเห็น หรือการได้ยินต่าง ๆ ก็เป็นสมมติ คือ ไม่ใช่เห็นตามความเป็นจริง ใช่ไหม

ส. ถ้าเห็นตามความเป็นจริงแล้ว เราจะต้องอบรมเจริญสติใหม่

ถ. เท่าที่ผมสังเกต ปกติชีวิตประจำวัน การเห็นก็ดี การได้ยินก็ดี เป็นการ เห็นที่ติดต่อกันตลอด เห็นต้นไม้ เห็นสิ่งของ เห็นเก้าอี้ เห็นคน ทั้งหมดเลย แต่

เมื่อฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน การระลึกถึงสิ่งที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง
ถ้าเป็นทางตาก็เป็นเพียงสี หรือวัตถุนั้น วัตถุนั้น ทางหูก็เป็นเพียง ...

ส. ไม่ต้องใช้ชื่ออะไรก็ได้ เป็นสภาพที่กำลังปรากฏในขณะนี้ จริงหรือเปล่า

ถ. ตามความเป็นจริง เห็นเป็นสมมติตลอดทั้งวันทั้งคืนเลย แสดงว่า
ตลอดเวลาที่เรามีชีวิตอยู่ เราไม่ได้เห็นตามสภาพที่เราได้ศึกษาและเข้าใจ

ส. ไม่อย่างนั้นก็ไม่ต้องเจริญสติ ถ้าเห็นแล้ว ตามความเป็นจริง

ถ. เห็นแล้ว ยังต้องรู้ว่าเป็นนาม เป็นรูป และต้องแยกทางตา ทางหู
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ส. จึงเป็นกับ ๆ ไม่อย่างนั้นจะเข้าใจความหมายของคำว่ากับ แสนกับ
ได้อย่างไร นี่แสดงให้เห็นว่า ทำไมจึงต้องใช้เวลานานอย่างนั้น และจะมาเร่งรัดชาตินี้
ชาติเดียว ทำกันอย่างไรไหว

ถ. อย่างเห็นสีแดง เห็นขณะหนึ่ง และสีแดงอีกขณะหนึ่งหรือเปล่า

ส. ไม่มีคำว่าสีแดง ไม่มีคำอะไรทั้งนั้น

ถ. เราเห็น เราทราบว่า สีแดง สีแดงนี้เป็นสัญญาความจำหรือเปล่า

ส. มีเห็น แล้วมีสิ่งที่กำลังปรากฏ จะเป็นสีอะไรก็ตามแต่ ไม่ต้องคำนึงถึง
เลย แต่ว่าสิ่งที่กำลังปรากฏไม่เปลี่ยนลักษณะ สิ่งที่ปรากฏทางตาจะเปลี่ยนลักษณะ
เป็นอย่างอื่นไม่ได้

ถ. สีแดง สีดำอะไร ก็เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา

ส. ทุกอย่างที่กำลังปรากฏ ก็ปรากฏ จะไปเปลี่ยนเขาได้อย่างไร

ถ. วันนั้นมีคนกล่าวว่า พอเห็นแล้วก็เห็นสีแดง

ส. ทุกอย่างเป็นปกติ ไม่ผิดปกติเลย ใช้คำว่า เป็นสี หมายความว่า
ที่แรกไม่เป็นสีอย่างนั้นหรือ

ถ. ไม่ใช่ พอเห็นก็สีแดงเลย สีแดงมีอยู่แล้ว ไม่ใช่เห็นขณะหนึ่ง และ
ทราบว่าเห็นสีแดงอีกขณะหนึ่ง

ส. เห็น เห็นอะไร

ถ. เห็นสีแดง

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เห็นแล้วสีแดงจะมาปรากฏทีหลัง

ถ. พร้อมกัน

ส. ทุกอย่างเป็นปกติ เวลานี้การเห็น ก็คือการเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่มาย้อนสีกันทีหลังทีละสี ๆ อย่างนั้น

ถ. ไม่ใช่อย่างนั้น อย่างเราเห็นแก้วใส แต่ว่าสีกับแก้วคนละอย่าง

ส. สิ่งปรากฏทางตา อย่าใช้คำว่า สี ใช้คำว่า สิ่งปรากฏทางตา

ถ. ตกลง ถ้าเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตาก็เข้าใจ

ส. สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา

ถ. พอเห็นปั๊บ สีดำ สีแดง มีอยู่แล้ว

ส. เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา จะใช้คำอะไรก็ได้ ก็เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา

ผู้ฟัง วันนั้นคุณนิภัทรพูดว่า สิ่งปรากฏทางตา ปรากฏตามความเป็นจริง คือ มีอะไรก็ปรากฏอย่างนั้น เข้าใจแค่นี้ก่อน

ส. ไม่น่าจะมีอะไรที่จะไปสงสัย

ถ. ที่แรกก็ไม่สงสัย พอได้ยินใครพูด จึงได้สงสัย

ส. ความสงสัยนี้ช่างมาก ไปเที่ยวสงสัย ซึ่งความจริงวิชชากับความสงสัย ทำให้เกิดขึ้นในสิ่งที่ธรรมดาจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ เพียงแต่ไม่รู้ว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ที่จะต้องเอาความเป็นตัวตนออก เพราะไม่เคยระลึกได้ว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา เอาตัวตน เอาสัตว์ เอาบุคคล เอาทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นความทรงจำในอดีตสัญญาออกไป เพราะก่อนนี้มีอดีตสัญญา เต็มว่า นี่โต๊ะ นี่เก้าอี้ นี่คน นี่เสา ซึ่งนั่นคืออดีตสัญญา

การที่จะถ่ายถอนอดีตสัญญาและรู้ในสภาพที่เป็นอนัตตสัญญา อนัตตสัญญา เรียบอกว่า ไม่ใช่ตัวตน ถูกไหม เพราะฉะนั้น ทางตาต้องเอาตัวตนออกไปจากสิ่งที่กำลังปรากฏ ให้เหลือแต่เพียงสิ่งที่กำลังปรากฏเท่านั้นทางตา ไม่อย่างนั้นตัวตนจะ

ติดตามไปจนกระทั่งไม่มีทางที่จะเอาออก และไปทำวิธีอื่นอย่างไรก็เอาตัวตนออกไม่ได้
ตราบใดที่ไม่ระลึกว่า ทางตา เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น ซึ่งคนตาบอดไม่เห็น

ถ. อัตตสัญญาเน...

ส. อาศัยสติระลึก และพิจารณา สังเกต จนกว่าจะเป็นความรู้ในลักษณะ
สภาพของรูปกับสภาพของนาม อย่างรูปทางตา พุดกันได้ชัดมากกว่า วัณโณ
รูปารมณฺ ะไรก็ท่องกันไป แต่เวลานี้ ไหนละวัณโณ รูปารมณฺ ก็เป็นคุณสุริย
เป็นใคร ๆ ไม่ใช่วัณโณ ไม่ใช่รูปารมณฺ เพราะฉะนั้น ต้องถ่ายถอนคุณสุริยออกไป
คุณศุกลออกไป ทุกสิ่งทุกอย่างออกไป เหลือเพียงรูปารมณฺ หรือสิ่งที่เพียงปรากฏ
ทางตาเท่านั้นจริง ๆ นี่คือนัตตสัญญา ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ที่อาจารย์บรรยายนี้ มีความจำเป็นอย่างมากที่เราจะต้องทำความเข้าใจ
ก่อน และนำเอาความเข้าใจที่เราจำได้นั้น มาพิจารณาต่อไป

ส. ไม่มีการนำ แต่สังขารขันธปรุงแต่ง อย่างลึ้ม พอมีตัวตนก็จะใช้
จะนำ ให้นึกถึงสังขารขันธ ไม่อย่างนั้นไม่ทรงแสดงเรื่องขันธ ๕ ทรงแสดงทำไม
ให้เหนี่ยวยากว่าไม่ใช่ตัวตน และขันธแต่ละขันธก็มีหน้าที่แต่ละอย่าง อย่างสังขารขันธ
สติก็เป็นสังขารขันธ ขณะที่ฟังเข้าใจ เป็นสติและปัญญาที่เกิดและก่ดับ เข้าใจในสิ่งที่
ได้ยินได้ฟังสลับกับเสียงที่กำลังปรากฏอยู่เรื่อย ๆ นี่คือการปรุงแต่งที่สติจะเกิดขึ้น
ตามที่เข้าใจแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่เข้าใจจริง ๆ จะไม่มีการเจริญสติปัฏฐานใด ๆ
ทั้งสิ้น คนที่ไม่เข้าใจและจะไปเจริญปัญญา ทำได้อย่างไร

ถ. แม้ความเข้าใจ ถ้าไม่เกิดในขณะนั้น

ส. ก็ไม่มีอะไรเป็นปัจจัยปรุงแต่งให้สติเกิด จะไปนั่งทำอะไรกันไม่ไหวหรอก
ในเมื่อไม่มีปัจจัย ไม่มีอุปการณอะไรสักอย่าง จะทำงานแสนใหญ่ แต่ไม่มีเครื่องมือ
เครื่องมือ ไม่มีวัตถุดิบอะไรเลย จะไปนั่งใช้ลม ใช้อากาศ อะไรกันละ

ถ. การเจริญสติปัฏฐาน กับการเจริญมรรคมีองค์ ๘ เหมือนกันหรือเปล่า

ส. แน่นอน หนทางเดียว แสดงไว้เลย จะใช้คำว่า มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลางก็ได้ จะใช้คำว่า มรรค ๘ ก็ได้ จะใช้คำว่า อริยมรรคก็ได้ จะใช้คำว่า สติปัฏฐานก็ได้

ถ. คืออันเดียวกัน

ส. แน่นอน

ถ. เคยได้ยินว่า สัญญาเป็นเครื่องเน้นซ้ำ หมายความว่าอย่างไร

ส. อตตสัญญา มีไหม สัญญา เราจำไว้เท่าไร จนกระทั่งว่า คิดอะไร ก็เป็นคน เป็นเรื่อง เป็นอะไรไปหมด ทางตาที่เห็นก็เป็นสิ่งต่าง ๆ ไปหมด สัญญา ก็เป็นอตตสัญญาทั้งหมด ยังไม่ได้ระลึกว่า สัญญาเป็นแต่เพียงสภาพจำ ไม่มีคน ไม่มีตัวตนเลย เวลานี้เรื่องอะไรขึ้นมา ก็คือตัวสัญญาที่จำเรื่องนั้น

เพราะฉะนั้น เราขณะนี้ จิต เจตสิก รูป เกิดดับ แต่ไม่รู้อะไรเลย สัญญาก็กำลังเกิดดับ แต่ไม่รู้ลักษณะว่า นี่คือสภาพจำซึ่งไม่ใช่เรา เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ทุกอย่าง ทั้งรูปขันธ์ ทั้งเวทนาขันธ์ ทั้งสัญญาขันธ์ ทั้งสังขารขันธ์ ทั้งวิญญาณขันธ์ ไม่รู้เลย รู้แต่ชื่อ แต่กำลังเกิดดับ แม้แต่สัญญาที่กำลังจำอยู่ทุกขณะนี้ก็ไม่ใช่ตัวตน และอย่างนี้จะไม่นั่นซ้ำหรือ

ถ. การปฏิบัติที่อาจหาญ ว่าเริง หมายความว่า เราไม่ทอดถอยเลย ใช่ไหม คือ สู้ ดิ้นรนขบซึ่งจริง ๆ แต่ยังไม่ค่อยเข้าใจ

ส. การที่จะหมดความเห็นผิดว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้นี้ ปัญญาต้องรู้ทั่วในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น ใจเรานี้เวลาที่อกุศลเกิด ก็หวั่นไหวแล้ว ใช่ไหม อาจหาญว่าเริงที่จะระลึกรู้ใหม่ว่า นั่นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ไม่ใช่เรา สังขารขันธ์ ประชุมแต่งอกุศลระดับใด อกุศลระดับนั้นก็เกิด เมื่อเกิดก็ปรากฏ เมื่อปรากฏแล้ว ไม่อาจหาญที่จะระลึกรู้ ก็หวั่นไหวไป

ถ. แต่ถ้าสติยังไม่เกิด จะเป็นหวั่นไหวหรือเปล่า คือ แม้ไม่ทอดถอย ก็ยังไม่อาจหาญหรือ

ส. ก็ไม่ได้ระลึกระไรเลย จะไปอาจหาญได้อย่างไร

ถ. ก็ระลึก แต่ยังไม่แจ่มแจ้ง

ส. ยังไม่ใช่ความอาจหาญที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม หมายความว่า ต้องเป็นผู้ที่เข้าใจจึงจะอาจหาญได้ คนไม่รู้จะอะไรเลย นี่เป็น จะบอกว่า ฉันอาจหาญ มีปืนอยู่ในมือ แต่ใช้ก็ไม่ได้ ทำอะไรก็ไม่ได้

ถ. รายการสนทนาในวิทยุ มีผู้หนึ่งคนหนึ่งถามอาจารย์ว่า จะถอนความเป็นตัวตน จะทำอย่างไร อาจารย์ก็บอกว่า ยกตัวอย่างเรื่องเสียง มีเสียง มีได้ยิน มีเสียงกับสภาพรู้ที่ได้ยิน ผู้หนึ่งคนนั้นก็ถามว่า และอาจารย์อยู่ที่ไหน หมายความว่า ความไม่ใช่ตัวตน คือ ช่วงเวลาที่เสียงนั้นปรากฏ

ส. ที่สติดระลึก และรู้ว่าขณะนั้นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง

ถ. และต่อจากนั้น ก็อาจจะเป็นบัญญัติต่อไป

ส. ตามปกติในชีวิตประจำวัน ไม่ได้ทำอะไรให้ผิดปกติไปสักอย่างเดียว แล้วแต่สติจะระลึกขณะไหน เพราะต่อกันแล้ว ทางตาก็ต่อกทางใจ ทางหูก็ต่อทางใจ ทางจมูกก็ต่อทางใจ ทางลิ้นก็ต่อทางใจ ทางกายก็ต่อทางใจ แม้ไม่มีการเห็น การได้ยิน ใจก็คิดนึก ซึ่งสติจะต้องระลึกจนทั่ว ถ้าไม่ทั่ว ก็ไม่ละ จะละความเป็นตัวตนได้อย่างไร เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เลือก ตอนนี้เป็นคนนี้ คนนั้น ที่จะเป็นคนนี้ คนนั้น นั่นคือ จิตที่กำลังนึก กำลังคิด กำลังจำ

ถ. สติมีหน้าที่ระลึก หรือใช้คำว่า รู้สีกตัว ส่วนปัญญานั้น ...

ส. สติระลึกรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ปัญญามีหน้าที่สังเกต พิจารณาจนกว่าจะรู้ชัด สติระลึก สติรู้ไม่ได้

ถ. ในแต่ละลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

ส. เพราะฉะนั้น เป็นของธรรมดา ธรรมคือธรรมดา เดี่ยวนี้เองที่กำลังปรากฏ แต่อวิชชาไม่รู้ ไม่รู้จะอะไรเลยสักอย่าง แต่ปัญญาค่อย ๆ เริ่มรู้ โดยสติด่อย ระลึก เพราะฉะนั้น ขณะที่สติระลึกเท่านั้น เป็นขณะที่จะอบรมเจริญปัญญา ถ้าสติไม่เกิด ก็ไม่มีทาง ก็ได้ปัญญาขั้นฟัง ขั้นพิจารณา ขั้นเข้าใจ ซึ่งเมื่อสะสมไว้มาก ๆ

เป็นพหุสูตร ก็จะทำให้สติปัฏฐานค่อย ๆ เกิด แต่ไม่ใช่จะรู้แจ้งรู้ชัดทันทีว่า ลักษณะนี้เป็นรูปธรรม ลักษณะนั้นเป็นนามธรรม ถ้าโดยปากละก็ชัด คล่องแคล่ว รู้ชัด รู้ชัดแล้ว ขณะนี้ทำไมจะไม่ชัด แต่โดยลักษณะจริง ๆ นามธรรมไม่มีรูปธรรมใด ๆ เจือปนทั้งสิ้น และต้องตรงตามที่บอกว่า ทางตาเห็น ต้องไม่มีเสียงร่วมด้วยในขณะที่สิ่งที่ปรากฏทางตากำลังปรากฏ ในขณะที่เสียงปรากฏ สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาจะรวมอยู่ในเสียงไม่ได้ เมื่อไรที่ปรากฏอย่างนั้น จึงจะเป็นการรู้ลักษณะของรูปธรรม นามธรรมชัด

๑๒๒๔

สนทนาธรรมที่โรงแรมอโศก นครเดลี – ป้อมอัครา นครอัครา

วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. เป็นสิ่งที่ยากมาก และที่อาจารย์บรรยายหมายความว่า ในแต่ละทาง ไม่ปะปนกัน โดยปกติเราจะเข้าใจว่า เห็นก็มี เสียงก็ได้ยิน เหมือนพร้อม ๆ กัน แต่ถ้าท่านอาจารย์กล่าวอย่างนี้ หมายความว่า แต่ละทาง แต่ละทวาร ไม่ปะปนกัน จึงจะเป็นการมีสติระลึกรู้

สุ. ซึ่งตอนที่เริ่มใหม่ ๆ ตอนที่ไม่ใช่เป็นวิปัสสนาญาณ หรือไม่ใช่ความรู้ชัด คือ ไม่อยากจะใช้คำว่าวิปัสสนาญาณ เพราะพอใช้คนก็มักแสวงหา คร่ำครวญ อยากได้ เมื่อไรจะถึง แต่ถ้าไม่ใช่ความรู้จะเป็นวิปัสสนาไม่ได้ เพราะฉะนั้น ลืมเรื่องวิปัสสนาญาณ เอาแต่ความรู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏว่า เริ่มจะแยก ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ้างหรือเปล่า ถ้าไม่แยก เรื่องความรู้ชัดก็ไม่ต้องพูดกันในตอนนี้

บางคนไปนั่งเฉย ๆ พอเสียงดังก็ชัดเหลือเกิน และจากความรู้ซึ่งเคยรู้ว่าสภาพรู้ นี่เป็นอาการรู้ เมื่อมีเสียงปรากฏจึงได้รู้ เพราะฉะนั้น ก็คิดว่า นามธรรมก็ชัด รูปธรรมก็ชัด ก็อยากจะชัด ไซ้ใหม่ แต่การที่จะชัดจริง ๆ ต้องมาจากการระลึกรู้ถูกต้อง และในขณะที่กำลังระลึกรู้ ที่ว่าเร็วเหลือเกิน สภาพธรรมอื่นก็ปรากฏแล้ว ให้รู้ว่าเป็นช่วงนั้นปัญญาสามารถที่จะเกิดสังเกตขณะที่สติกำลังระลึกรู้ จนกว่าจะชัดและประจักษ์แจ้ง ก่อนที่สิ่งอื่นจะปรากฏ

ซึ่งในช่วงนั้น ถ้าขยายออกไปโดยวิธีจิต จะเห็นได้เลยว่า มีจิตเกิดดับก็ขณะมีภวังค์ค้นเท่าไร เพราะฉะนั้น ความรู้ชัดยังไม่ได้ชัด แต่เมื่อเข้าใจเองว่าชัด ก็ต้องฟัง และเป็นผู้ตรงจริง ๆ ว่า การที่จะชัดได้ มาจากการสังเกตหรือยัง ถ้าสังเกตแล้ว แน่ใจหรือว่าขณะที่กำลังสังเกตนี้รู้จริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม หรือกำลัง

น้อมไป กำลังขวนขวาย กำลังเป็นอาตาปี กำลังเป็นความเพียร ความพยายาม ที่จะเผาความไม่รู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ

ก็เป็นตัวเองที่ค่อย ๆ อบรมไปเรื่อย ๆ ตามปกติ ตามความเป็นจริง ไม่ติดปกติ ธรรมดาต้องไม่ติดปกติ ทุกอย่างในชีวิตประจำวัน

อย่างบางคนที่กลัว ไม่กล้าดูโทรทัศน์ เพราะคิดว่า ดูโทรทัศน์แล้วเดี๋ยวสติ จะไม่เกิด แต่ก่อนดูมีกิเลสหรือเปล่า อย่างกับว่าตัวเองไม่มีกิเลส แต่ดูโทรทัศน์ก็จะ มีก่อนดูหลงหรือเปล่า มีโมหะหรือเปล่า ที่กำลังเป็นตัวคน ทุกอย่าง ต่างอะไรกันกับ โทรทัศน์ โทรทัศน์ก็มีตัวเหมือนกัน ขณะที่คิดถึงตัว คิดถึงชื่อต่าง ๆ อารมณ์ของคนใน โทรทัศน์ต่าง ๆ จะต่างอะไรกับที่กำลังนึกถึงคนจริง ๆ ที่กำลังนั่งอยู่เดี๋ยวนี้ ถ้าทางตา ไม่มีวันที่จะต่างกัน ทางใจที่เกิดต่อก็ไม่มีวันที่จะต่างกัน แต่ความไม่รู้เท่านั้นที่จัดแจง แบ่งหมวดว่า นี่เป็นเรื่องของโทรทัศน์เจริญสติปฏิฐานไม่ได้ หรืออะไร ๆ อย่างนั้น

แต่ถ้ารู้จริง ๆ หนังสือพิมพ์ก็มีแต่เส้นสีดำ ๆ ขาว ๆ และออกมาเป็นเรื่องได้ อย่างไร เต็มไปหมด บอมเบย์ฝนตกโดยไม่ได้คาดฝัน หรืออะไร ๆ ต่าง ๆ เหล่านี้ เพียงแต่เส้นอย่างนั้น แต่ในใจมีทุกอย่างที่เกี่ยวกับบอมเบย์ เกี่ยวกับฝน ไข้ไหม เพราะฉะนั้น โทรทัศน์ก็มีเส้นขีด ๆ จะต่างอะไรกับการอ่านหนังสือพิมพ์ และจะต่าง อะไรกับขณะนี้ ทุกคนมีเส้นทั้งนั้นที่ตัวนี้ ถ้าไม่มีเส้นขีดไปขีดมา จะมีผม มีคิ้ว มีตา มีจมูก มีปาก ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ไม่มีความต่างกัน ระหว่างที่ตาเห็นสิ่งที่ปรากฏ และมีการนึกถึงรูปร่างสัณฐาน และมีความทรงจำซึ่งปรุงแต่ง

ตราบใดที่ยังไม่รู้ลักษณะของแต่ละขั้นของขั้น ๕ ไม่มีทางที่จะถ่ายทอดจน อุตตัสัญญาไปได้ เพราะฉะนั้น คนที่ไม่กล้าดูโทรทัศน์ หมายความว่าไม่รู้ลักษณะของ สภาพธรรมทางตาว่า เหมือนกันหมด ไม่ว่าจะเห็นอะไร โลกไหน

ถ. อาจารย์ช่วยอธิบายคำว่า อามิสัญญา

ฐ. อามิส แปลว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ เราไม่ พ้นเลย พอใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ต่อให้เราจะมีจิ๋ว หรือของที่จะถวายพระ หรืออะไรก็ตาม ทางตาเห็น มาแล้วความพอใจในอามิสที่จะต้องเกิด

แทรก ไม่ได้หมายความว่า จะมีกุศลอยู่ได้ตลอดมาก ๆ เพราะฉะนั้น อามิสสัญญา คือ ขณะใดที่เป็นไปกับสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย นั่นคือ อามิสทั้งหมด

ผู้ที่ยังยินดีในอามิส คือ ยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ ที่ว่ายินดีในลาภ ลาภก็เป็นอามิส เพราะว่าลาภปรากฏทางตา ได้อะไรสวย ๆ มีของ ผากสวย ๆ นั่นคืออามิสเหมือนกัน ให้อามิส หรือว่าติดในอามิส หรือว่าความจำใน อามิส

แต่ความจำเวลาที่สติดะลิกู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่เป็นไป ในกาม คือ ความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงพะ เพราะฉะนั้น สัญญานั้น เป็นสัญญาที่จะละความยินดีพอใจในอามิส แต่กว่าจะละได้ ก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ลงไปอย่างไฟเสียยังจะง่ายกว่าที่จะเห็นว่าทุกข์ธรรมดา เพราะว่าความร้อนแท้ ๆ ของ กิเลสไม่เคยปรากฏ โดยเฉพาะโลภะ เป็นความร้อนแบบเย็น ไฟเย็น เพราะฉะนั้น ถ้าไม่เห็นโทษเห็นภัยของกิเลสก็ไม่มีทาง ต้องเห็นก่อน และรู้ว่าทางที่สามารถจะละได้ จริง ๆ เป็นทางที่ละเอียด เป็นทางที่ต้องสะสมอบรมไปเรื่อย ๆ โดยเข้าใจ ซึ่งประโยชน์ ของการฟังต้องทราบ ว่า ไม่ใช่เพื่ออย่างอื่น จะฟังมากหรือฟังน้อยก็เพื่อเข้าใจ เพราะฉะนั้น ขณะใดที่เข้าใจ นั่นคือผลของการฟัง และความเข้าใจก็เป็นขั้นเริ่มต้น ของปัญญาที่จะค่อย ๆ เจริญขึ้น เพราะจะเป็นปัญญาโดยไม่เข้าใจ เป็นไปไม่ได้

และความเข้าใจนี้เอง คือ เมล็ดพืชของปัญญาที่จะเจริญเติบโต ทุกอย่าง ต้องเข้าใจ ไม่ว่าจะฟังอะไร อ่านเรื่องอะไร ต้องพิจารณาว่า มีความเข้าใจในสิ่งนั้น ถูกต้องลึกซึ้งละเอียดพอหรือยังที่จะไม่คัดค้านกับส่วนอื่นในคำสอนตอนอื่น อย่างใน เรื่องสติปัฏฐานที่คุณธงชัยถามเมื่อคืน ยกมาทั้งสูตรจากพระไตรปิฎก ซึ่งถ้าไม่ พิจารณาจริง ๆ จะไม่สอดคล้องกับพระอภิธรรม แต่ถ้าเป็นความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว ต้องทุกส่วนของพระไตรปิฎก ไม่มีการขัดกัน เพราะว่า การตรัสรู้ของ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า สติสามารถที่จะระลึกลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเกิดดับ

เร็วที่สุดทุกลักษณะ ทางตลอด คือ ประจักษ์ความต่างกันของจิตแต่ละประเภท เจตสิกแต่ละชนิด

อย่างวิตกเจตสิก กับวิจารณ์เจตสิก ใครแยกออก เกิดก็เกิดพร้อมกัน นอกจาก ในขณะที่เป็นฌานจิต ปฐมฌาน ทุติยฌาน เพราะฉะนั้น เมื่อสติของพระองค์จรด และประจักษ์แจ้งในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ธรรมที่พระองค์ทรงแสดงจึงไม่เป็นสอง เพราะไม่ใช่เกิดจากการคิดนึก พระวินัยตอนนี้อย่างนี้ พระสูตรตอนนั้นว่าอย่างนั้น พระอภิธรรมตอนนี้ค้านกัน ก็ไม่ใช่ เป็นของจริงซึ่งได้ทางตลอดแล้ว เพราะฉะนั้น จะทรงแสดงในส่วนไหน ตอนไหน ขึ้นอยู่กับความเข้าใจและการศึกษา โดยละเอียดของผู้อ่าน ถ้าเป็นเพียงผู้อ่าน ปนกันหมด อัดตากับอนัตตา

เมื่อนั่งก็รู้ชัดว่าเรานั่ง มาแล้ว เรา มาแล้ว นั่ง เพราะคำว่า รู้ชัด บอกว่า เรานั่ง เราอยู่ที่ไหน ในเมื่อพระธรรมทั้งหมดทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น เราที่กำลังนั่งคืออะไรถ้ารู้ชัด และนั่งคืออะไรถ้ารู้ชัด ต้องสอดคล้องกับ พระอภิธรรมด้วย ทุกอย่างที่ทรงแสดง เพราะฉะนั้น เมื่อทรงแสดงพระอภิธรรมแล้ว พอถึงมหาสติปัฏฐาน ไม่ต้องยกพระอภิธรรมทั้งหมดมาอีก เพียงทรงแสดงสั้น ๆ อย่างนี้ คนที่ฟังก็รู้ชัดว่า หมายความว่าอะไรที่ว่าเรา หมายความว่าอะไรที่เรานั่ง หมายความว่าอะไรที่เรารู้ชัด

แต่เราไม่ได้ศึกษาโดยตลอด ไซ้ไหม เราก็นั่ง ก็รู้ชัด คือ เป็นรูปนั่งหรืออะไร อย่างนี้ ซึ่งในพระอภิธรรมไม่ได้มีเลย รูปทั้งหมดจะพ้นจากมหาภูตรูป ดิน น้ำ ไฟ ลม เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ไม่ได้ พิสูจน์ได้ทันทีว่าเป็นความจริงทุกขณะที่ กระทบ มหาภูตรูปทั้งนั้นที่ปรากฏในขณะที่กระทบ ทางตามมหาภูตรูปไม่ปรากฏเลย ก็พิสูจน์ได้อีก แข็งทางตาไม่มีเลย เห็นอะไรที่แข็งบ้าง เวลาเห็น ต้องรู้ตามความเป็นจริง

ถ. อนุพยัญชนะ กับ นิमित

สุ. นิमित หมายความว่าถึงรูปร่างสัณฐานส่วนใหญ่ หยาบ ๆ อย่างเช่น เห็นเป็นคน คือ นิमित เห็นคนเดินมา แต่ไม่รู้ว่าเขาสูง ต่ำ ดำ ขาว คิ้ว ตา จมูก

ปาก เป็นอย่างไร ตา หน้าผาก จมูก ทุกคนจะมีส่วนอนุพยัญชนะที่ทำให้จำได้ว่าใครเป็นใคร ไม่ใช่มีแต่เพียงรูปร่างสัณฐาน ถ้ารูปร่างสัณฐาน ก็คือคนเหมือนกันทั้งนั้น ส่วนอนุพยัญชนะ คือ ส่วนละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ อย่างแก้วใบนั้น ถ้าดูละเอียดแล้ว จะเห็นทุกว่า สูงแคไหน มีอะไร ๆ ตรงไหน แต่ถ้าเห็นเฉย ๆ ก็ที่เขียนบุหรื รูปร่างสัณฐานเป็นที่เขียนบุหรื

ถ. เป็นอามิสสัญญาด้วยไหม

ส. ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ แต่แยกโดยละเอียดว่า อามิสหมายความว่าความติดข้องในสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ แม้ไปถึงใจแล้ว ถ้ายังคงเป็นความติดข้องอยู่ก็คืออามิส เป็นที่ทำให้เพติดเพลินพอใจ ที่เราใช้คำว่า ได้ลาภอามิสทั้งหลาย ก็เป็นเครื่องทำให้จิตใจชุ่มชื่นเบิกบาน เพราะเราทุกคนปฏิเสธไม่ได้ว่าใจเราจะชุ่มชื่นเบิกบานเมื่อเราได้อามิส ประเดี๋ยวเราก็จะได้อามิสทางลิ้น ก็ชุ่มชื่นเบิกบานไปกับอามิส นี่คืออามิส ทุกอย่างที่เป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อามิสทั้งนั้น

ถ. อรรถกถาอ่านง่ายกว่าพระไตรปิฎกไหม

ส. ต้องเข้าใจพระไตรปิฎกด้วย และอาศัยอรรถกถาทำให้เข้าใจละเอียดขึ้น ถ้าเราไม่เข้าใจพระไตรปิฎกเลย ไม่เข้าใจพระอภิธรรมเลย อ่านอรรถกถาก็ไม่เข้าใจเหมือนกัน

ถ. อรรถกถาอธิบายพระไตรปิฎกตอนไหนบ้าง

ส. ทุกตอนเท่าที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ บางตอนที่อธิบายไปแล้ว ก็บอกว่าอธิบายไปแล้ว หรือมีในที่อื่น บางตอนที่คิดว่าไม่น่าสงสัยกับบอกว่า คำที่เลืกต้นทั้งนั้น

อรรถกถาทั้งหมด เริ่มในสมัยพระมหินทเถระไปแสดงธรรมที่ศรีลังกา พระมหินทเถระเป็นโอรสของพระเจ้าอโศกและเป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ต้องประกอบด้วยปฏิสัมภิทาในเรื่องภาษา ในเรื่องอะไรต่าง ๆ และพระมหินทเถระแสดงอรรถกถาของพระไตรปิฎกในภาษาสิงหล เพราะว่าท่านไปแสดงธรรมที่นั่น หลังจาก

นั้นต่อมาพระพุทธโฆษาจารย์ อาจารย์ของท่าน ให้ไปแปลอรรถกถาที่เป็นภาษาสิงหล กลับมาเป็นภาษามคธ

สนทนาธรรมที่ป้อมอัครา ประเทศอินเดีย

วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ปัญญาขั้นตรุณวิปัสสนา คือ นามรูปปริจเฉทญาณ ไซ้ไหม

สุ. ๓ ญาณที่เป็นตรุณะ คือ นามรูปปริจเฉทญาณ ปัจจัยปริคคหญาณ สัมมสนญาณ ๓ ญาณนี้เป็นตรุณวิปัสสนา

ถ. สติจะต้องมีถึงระดับไหน จะต้องสมาธิ ...

สุ. ไม่ต้องคิดถึงความสำเร็จ คิดถึงความรู้ว่า เวลาสติระลึกรู้แค่ไหน ถึงขั้นประจักษ์ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยลักษณะของนามธรรมปรากฏ รูปธรรมปรากฏทางมโนทวารทวารเดียวหรือยัง

ถ. ทางมโนทวาร หมายความว่าอะไร ไม่ใช่คิดถึงไซ้ไหม

สุ. ไม่ใช่ เวลานี้ทางตา เห็นแล้วต่อทางใจ เป็นปรมัตถอารมณ์ก่อนที่จะถึง การคิดนึกถึงคำ ถึงเรื่อง

ถ. ทางตานี้เรียกว่า จักขุทวารวิถี ไซ้ไหม

สุ. จักขุทวารวิถี หมายความว่าถึงวิถีจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางตา เริ่มตั้งแต่ ปัญจทวารารวชนจิตเป็นวิถีที่ ๑ จักขุวิญญาณเป็นวิถีที่ ๒ สัมปฏิจฉันนจิตเป็นวิถีที่ ๓ สันตிரณจิตเป็นวิถีที่ ๔ โวภูตัพพนจิตเป็นวิถีที่ ๕ ชวนจิตเป็นวิถีที่ ๖ มี ๗ ขณะ ตทาลัมพนจิตเป็นวิถีที่ ๗

จิตใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางทวารไหน ก็เรียกจิตเหล่านั้นตามทวารนั้น เช่น ถ้าเป็นจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางตา เรียกว่าจักขุทวาริกจิต ถ้าจิตเกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางหู อาศัยโสตปสาทที่ยังไม่ดับ ก็ชื่อว่าโสตทวาริกจิต เป็นวิถีจิตที่อาศัยโสตปสาทที่ยังไม่ดับ และเมื่อดับแล้ว โสตปสาทดับแล้ว เสียดับแล้ว ภาวังค์เกิดขึ้น มโนทวารวิถีจิตเกิดขึ้นรู้เสียงนั้นต่อจากโสตทวารวิถีจิตที่ดับไปแล้ว นี่เป็นสิ่งที่ใครไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจิตนิยามนี้ได้

- ถ. ถ้าเราจะรู้แจ้ง คือ รู้ทางมโนทวารวิถิ หมายความว่า ช่วงนี้ใช้ไหม
ส. สภาพธรรมที่จะปรากฏให้ปัญญาชัด ต้องรู้ทางมโนทวาร
ถ. รู้อย่างไร ในเมื่อจักขุทวารก็รู้ปรมาัตถอารมณ์ รู้ความหมายหรือยัง
ส. ยัง มโนทวารวิถิแรกที่ต่อจากปัญจทวารวิถิจะไม่รู้อารมณ์อื่นเลย

นอกจากปรมาัตถอารมณ์ เช่นเดียวกับอารมณ์ของทางปัญจทวาร

- ถ. ก่อนจะรู้ความหมาย ใช่ไหม

ส. ต่อกันเร็วมาก แยกไม่ออกเลย เวลานี้ไม่รู้เลยว่า มโนทวารคั่นอยู่แค่ไหน ตอนไหน

- ถ. เลยขั้นนี้ไป ก็ถึงขั้นที่เรารู้เรื่อง รู้ความหมาย ใช่ไหม

ส. หมายความว่า ดับไปแล้ว ภวังคจิตคั่น มโนทวารวิถิชุดใหม่เกิดขึ้น
ชุดที่ ๑ ก็ต้องมีมโนทวาราวชชนจิต ชวนจิต ตทาลัมพนจิตถ้าเกิด ถ้าไม่เกิดก็แค่
มโนทวาราวชชนจิต กับชวนจิต

- ถ. และชุดที่ ๒ เกิดขึ้น เกิดทางจักขุทวารหรือเปล่า หรือทวารใหม่

- ส. ถ้ารู้เรื่อง ต้องรู้ทางมโนทวาร ทางจักขุทวารก็แค่เห็น

- ถ. และของเก่าที่เราสะสมไว้ ความจำได้หมายรู้ต่าง ๆ

- ส. ก็เกิดขึ้นกับจิตทุกขณะ สัญญาเกิดกับจิตทุกดวง

- ถ. ที่จะรู้ความหมายนั้น รู้สึกว่าวิธีนี้น่าจะแตกต่างกับวิธีแรก

- ส. แน่่อน วิธีแรกเป็นปรมาัตถ์ ยังไม่รู้

- ถ. แล้ววิธีที่ ๒

ส. ก็เป็นปรมาัตถอารมณ์ เหมือนกับทวารหนึ่งทวารใดใน ๕ ทวาร
ไม่ต่างกันเลย

- ถ. คือ รับอารมณ์ต่อจากปัญจทวาร

ส. เหมือนกันทุกประการ เป็นปรมาัตถอารมณ์ จะเป็นอารมณ์อื่นยังไม่ได้
ทั้งสิ้น

- ถ. รู้เรื่องแล้วเป็นมโนทวารชุดหลัง

- ส. รู้เรื่องแล้วเป็นมโนทวารชุดหลัง ๆ หลังจากภวังค์คั่นไปอีก
- ถ. จะไม่เป็นมโนทวารไม่ได้ใช่ไหม
- ส. ไม่ได้เลย เมื่อทวารหนึ่งทวารใดในปัญจทวารดับไปแล้ว ภวังคจิตเกิดต่อแล้ว ที่จะไม่ให้มโนทวารวิจิตรเกิดขึ้นรู้อารมณ์เดียวกับทวารหนึ่งทวารใดในปัญจทวาร ไม่ได้ ต้องเกิดทุกครั้ง ไม่มีใครยับยั้งได้
- ถ. เมื่อเกิดแล้ว เราจะรู้ไม่รู้นั้นอีกเรื่องหนึ่ง
- ส. เวลานั้นก็กำลังเกิดอยู่แล้ว
- ถ. เมื่อเกิดแล้ว ทำไมไม่รู้
- ส. อะไรไม่รู้ เราไม่รู้ว่า เป็นมโนทวารหรือปัญจทวาร แต่มีการรู้อารมณ์ไปเรื่อย ๆ โดยที่ไม่รู้ว่า อันนี้ดับไปแล้ว อันนั้นจึงได้เกิดขึ้น
- ถ. ความจริงมโนทวารจะต้องเกิดทุกครั้ง
- ส. ต่อจากปัญจทวารวิจิตรวิธีหนึ่งวิธีใด ทวารหนึ่งทวารใด
- ถ. คือ เราจะรู้ว่ามีนามรูปแตกต่างกัน ก็รู้อย่างนี้ ใช่ไหม
- ส. ต้องรู้ทางมโนทวารวิจิตร เพราะปัญจทวารรู้แต่รูปอย่างเดียว อย่างเห็นจะให้เขาไปรู้อย่างอื่นไม่ได้ เขามีปรมาตถอารมณ์
- ถ. รู้แต่รูปอย่างเดียว
- ส. ปัญจทวารทั้งหมด จะรู้เฉพาะทางตาเห็นสิ่งที่ปรากฏ ทางหูได้ยินเสียง ทางจมูกรู้กลิ่น ทางลิ้นลิ้มรส ทางกายรู้ไผฏฐัพพะ จะไปรู้อย่างอื่นไม่ได้
- ถ. และรู้อัตต ใช่ไหม
- ส. ปรมาตถที่ยังไม่ดับ จึงได้เป็นปัญจทวาร
- ถ. คือ รู้เพียงแต่เป็นสี่เท่านั้น เช่น ทางตา
- ส. รู้สี่ที่ยังไม่ดับ เสียงที่ยังไม่ดับ กลิ่นที่ยังไม่ดับ รสที่ยังไม่ดับ ไผฏฐัพพะที่ยังไม่ดับ ดับแล้วทางปัญจทวารรู้ไม่ได้เลย
- ถ. เมื่อยังไม่ดับ มโนทวารช่วงที่ ๒ นี้ รับอารมณ์เดียวกับ ..
- ส. กับปัญจทวารวิธี ซึ่ง ๑๗ ขณะนั้น ดับไปหมดแล้ว

ถ. อ้อ ดับไปหมดแล้ว

ส. แน่นอน ๑๗ ขณะนั้นดับไปหมดแล้ว และภวังคจิตคั่น มโนทวารวิถีจิต ก็ไหลตามทางปัญจทวารที่เพ่งเห็น เพ่งได้ยิน เป็นปรมัตถอารมณ์อันเดียวกัน ต่อกัน ไปสนิทเลย

ถ. เมื่อจักขุทวารรู้รูป และมโนทวารเกิดต่อ ...

ส. มโนทวารยังไม่เกิด ในขณะที่จิตดวงหนึ่งเกิด จิตอีกดวงหนึ่งเกิดไม่ได้ เมื่อภวังค์คั่นแล้ว มโนทวารที่เกิดต่อจะรู้อย่างอื่นไม่ได้ นอกจากปรมัตถอารมณ์ เหมือนกับอารมณ์ของปัญจทวาร ทวารหนึ่งทวารใดซึ่งเพ่งดับไป

ถ. แต่มีรูปเป็นอารมณ์ ใช่มั้ย

ส. ถูกแล้ว เพราะฉะนั้น ทางมโนทวารรู้อารมณ์ได้ทุกอย่าง ไม่ใช่ว่า ทางจักขุทวารเห็น แต่ทางมโนทวารไม่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา มโนทวารรู้ทุกอย่างได้หมด ต่อทันที

๑๒๒๙

สนทนาธรรมที่ป้อมอัครา นครอัครา และที่สังกัสสะ

วันที่ ๑๗ - ๑๘ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. ที่เป็นวิปัสสนาญาณ ปัญญาถึงความแตกต่างของนามรูป หลังจาก
ภวังคจิตเกิดแล้ว ใช่ไหม

ส. เวลานี้มนโทวารก็เกิด แต่ไม่รู้เลย เพราะว่าทางปัญจทวารต่อ
เป็นปัญจทวารไปเรื่อย ๆ ไม่ให้ช่องที่ปัญญาจะรู้ว่าขณะไหนเป็นการรู้ทางปัญจทวาร
ขณะไหนเป็นการรู้ทางมนโทวาร ถูกไหม

ถ. หมายความว่า ทางปัญจทวารเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ใช่ไหม

ส. ทางตานี้ก็เห็น ไม่รู้ว่าทางมนโทวารเข้ามาแทรกเมื่อไหร่ ถูกไหม
เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่วิปัสสนาญาณ วิปัสสนาญาณต้องตรงกันข้าม คือ มนโทวาร
ปรากฏให้รู้ว่า นี่คือลักษณะของนาม นี่คือลักษณะของรูป เป็นการประจักษ์แจ้ง
ชนิดที่ไม่ไปพยายามทำให้รู้ แต่ลักษณะของสภาพธรรมปรากฏแก่ปัญญาที่ได้อบรม
แล้วตามความเป็นจริง ถ้าปัญญายังไม่ได้อบรม จะรู้อย่างนี้ไม่ได้

ถ. ถ้าไม่ได้อบรมมา ก็ไม่มีโอกาสที่จะเกิดเลย ใช่ไหม

ส. แน่นนอน

ถ. ก็ไปเกิดทางปัญจทวารอีก ใช่ไหม

ส. ตลอดเวลา เป็นอย่างนี้ เหมือนอย่างนี้

ถ. ถ้ามีความรู้แล้ว จะเกิดใหม่เป็นครั้งที่ ๒ อีก ก็ได้ ใช่ไหม

ส. แปลว่าอะไร ครั้งที่ ๒ ไม่เข้าใจ

ถ. คือ อาจารย์บอกว่า เมื่อปัญจทวารเกิดแล้ว ...

ส. มนโทวารวิธีชุดแรกที่เกิดต่อทางปัญจทวารวิธีทวารหนึ่งทวารใด มีอะไร
เป็นอารมณ์ เช่น ทางหู ปัญจทวารารวชชนจิตดับ โสตวิญญาณดับ สัมปฏิจฉันนจิต
ดับ สันตীরณจิตดับ โวกุฐัพพนจิตดับ ขวนจิตดับ ตทาลัมพนจิตดับ ภวังคจิตดับ

มโนทวารวิชชานจิตแรก ขณะแรกของทางมโนทวารวิถีมียอะไรเป็นอารมณ์ ก็ต้องมีเสียง เหมือนอย่างที่เราได้ยินเสียงได้ยินนั่นแหละเป็นอารมณ์

ถ. สำหรับผมยังไม่เคยเกิดเลย ใช่ไหม

ส. ทุกคนเหมือนกันหมด ไม่มีใครไปยับยั้งได้ ไม่อย่างนั้นเราจะรู้ได้อย่างไรว่าเสียงอะไร เพียงแค่โสตวิญญาณเกิดได้ยินเสียงแล้วดับไป เราจะรู้ได้อย่างไรว่าเสียงนั้นมีความหมายว่าอย่างไร ถ้ามโนทวารวิจิตไม่เกิดขึ้นรับรู้เสียงนั้นต่อ

ถ. ขณะที่เราพิจารณานั้นสั้นมาก จะบอกว่าพิจารณาได้อย่างไร

ส. ก็อย่างที่คุณหมอสัญชัยถาม สติระลึกแล้วก็หมดไป ยังไม่ทันพิจารณา แต่ให้รู้ว่า ที่ว่าสติระลึกแล้วหมดไปโดยที่ยังไม่ทันได้พิจารณานั้น เมื่ออบรมเจริญปัญญาโดยการพิจารณา จะค่อย ๆ สังเกตทีละเล็กทีละน้อย ในขณะที่ระลึกแล้วก็มีการสังเกตชนิดหนึ่ง จนกว่าการสังเกตนั้นจะเป็นปัญญารู้ชัด

ถ. สำหรับผมเวลาที่สติเกิด รู้สึกว่า ถ้าเป็นเสียงก็ต้องเป็นเสียงที่นาน ๆ เช่น เสียงนกร้อง ก็ต้องร้องอยู่นาน ๆ ผมไม่เคยระลึกรู้พิจารณาเวลาที่มียอะไรมาร้องชนิดหนึ่ง ผมไม่เคยเกิดสติเลย

ส. ก็เป็นเรื่องของสติว่า เขาจะเกิดเมื่อไร ไม่เห็นจะต้องเดือดร้อนว่า เขาจะระลึกตอนสั้น ตอนยาว ก็ต้องอบรมไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะทั่ว

ถ. จะเป็นเสียงก็ดี กลิ่นก็ดี จะว่าเกิดง่ายก็ไม่เชิง

ส. อยากรู้ก็ตามเป็นเรื่องอบรมจนกว่าปัญญาจะรู้ชัด ถ้าปัญญายังไม่รู้ชัด ก็อบรมไปเรื่อย ๆ

ถ. จะว่าไม่ค้อย ก็ไม่เชิง

ส. ไม่สนใจว่าค้อย ๆ รู้เป็นอย่างไร เริ่มรู้เป็นอย่างไร คิดถึงแต่ตอนที่รู้แจ้ง รู้ชัด

แต่ถ้าสนใจตอนที่กำลังเริ่ม กำลังค้อย ๆ รู้เป็นอย่างไร จะเป็นการก้าวไปตามลำดับของการอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ เพราะถ้าไม่รู้ ว่า ค้อย ๆ เกิด ค้อย ๆ เริ่มเป็นอย่างไร ไม่มีทางที่จะถึงความรู้ชัด รู้แจ้ง

ถ. สมมติว่า เขาพูดกัน แต่ก่อนนี้สติเกิดขึ้นก็ยังไม่ถึงว่าเขาพูดอะไร ตอนหลังผมรู้สึกไม่สนใจเลยว่าเขาพูดอะไร เวลาสติเกิดมีแต่เสียงจิ้งจก

ส. เราอย่าไปเอาอย่างนั้น ไม่ต้องอะไรเลย ให้รู้จริง ๆ ในลักษณะของนามธรรม ไปศึกษาลักษณะที่เป็นนามธรรม หรือศึกษาโดยสังเกต ค่อย ๆ น้อมไปรู้ ในลักษณะของนามธรรมไม่จะเป็นนามธรรมอะไร หรือรูปธรรม ได้หมด

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. คุณลองจับหลอดจับหลอดสักเส้นหนึ่ง แข็งไหม มโนภาพอะไรปรากฏ ไม่เห็นมี

ถ. อุดที่จะคิดว่าเป็นเส้น ๆ ไม่ได้

ส. ไม่มีแต่แข็งล้วน ๆ หรือ ลองจับอะไรก็ได้ กระดาษนิดเดียว ยังไม่ทันถึงมโนภาพ ยังไม่ทันรู้เลยว่าสิ่งที่แข็งนั้นคืออะไร ถ้ามีคนเขาไม่ให้เรามอง ช่วงขณะที่กระตบนี้แทบจะไม่รู้ว่าเป็นอะไร ถ้าเราจะใส่ใจศึกษา คำว่า ศึกษา คือ สังเกต ในลักษณะที่เป็นรูปกับสภาพรู้ นี่เป็นสิ่งที่ต้องรู้ ไม่ใช่มโนภาพ

ถ. เราก็ต้องน้อมไปที่จะรู้

ส. แน่นอน ขณะนั้นคือวิริยะ ขณะนั้นเป็นปัญญา ขณะนั้นเป็นทุกอย่างที่กำลังจะเผาความไม่รู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. ผมมักจะลองเวลาที่สติเกิดว่า นี่เป็นรูปหรือเป็นนาม

ส. ก็แปลว่า ขณะนั้นมีสภาพคิดนึก ซึ่งสติยังได้ระลึกว่ากำลังคิด ขณะนั้นเป็นนามธรรม คือ คิด เพราะฉะนั้น กว่าจะทั่ว ก็ต้องค่อย ๆ ระลึกไปเรื่อย ๆ

ถ. อย่างเราสัมผัสตัวเราเอง มือกับแขน ถ้าร้อนเป็นอารมณ์ ความร้อนนี้ไม่เท่ากันระหว่างมือกับแขน ถ้าฝ่ายใดร้อนมาก อีกฝ่ายหนึ่งจะเป็นเย็นไป ฝ่ายใดเย็น อีกฝ่ายหนึ่งจะเป็นร้อนไป อย่างนี้จะคิดนึกมากไปไหม

ส. มาก เพราะที่จริงขณะนั้นคุณต้องรู้ลักษณะที่ร้อน เพื่อที่จะละความเป็นแขนหรือมือที่จะเอามาเทียบกัน ตราบใดที่ยังเทียบ ก็เป็นแขนของเรา มือของเรา

ถ. เป็นการพิสูจน์ว่า จิตเกิดขึ้นที่ละขณะ ที่ละแห่ง

ส. พิสูจน์โดยการคิด แต่ไม่ใช่พิสูจน์โดยความไม่มีตัวตน

ถ. ไม่ใช่พิสูจน์โดยการคิด แต่พิสูจน์จริง ๆ ว่า ...

ส. ก็พิสูจน์ว่า อันนี้เป็นมือ อันนั้นเป็นแขน นั่นคิด อันนี้เย็นกว่า อันนั้นร้อนกว่า นั่นก็คิด ไม่ได้พิสูจน์ความเป็นอนัตตา แต่พิสูจน์ความร้อนของแขนกับมือ ความเป็นตัวตนกำลังพิสูจน์ในขณะนั้น

ถ. แต่เป็นความรู้อย่างหนึ่ง

ส. แต่ความรู้มันไม่ได้ละ เพราะฉะนั้น จตุธาตุววัฏฐานจึงเป็นสมถภาวนา เพราะไม่ได้ละตัวตน

ถ. อาจเป็นปัญญาอย่างหนึ่ง

ส. เป็นปัญญาอย่างหนึ่ง พอใจปัญญาขั้นนี้ ก็อยู่ตรงปัญญาขั้นนี้ ไม่อย่างนั้นพวกสมณะเขาจะอยู่ตรงสมณะทำไม ก็เพราะเขาพอใจความสงบของสมณะ ปัญญาของสมณะ ถ้าไม่มีปัญญาความสงบขั้นสมณะก็เกิดไม่ได้ เจริญไม่ได้ แต่ทำไมเขาจึงหยุดแค่นั้น เพราะเขาพอใจปัญญาขั้นนั้น ความสงบขั้นนั้น

สนทนาธรรมวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๒๖ ที่สังกัสสะ

สถานที่ที่พระผู้มีพระภาคเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากที่ทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธรามารดา

ส. เป็นการระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ เราถึงมา ไช้ไหม เพราะฉะนั้น เวลาที่เราเห็น ก็น้อมระลึกถึง ไม่ว่าจะที่ตรงไหนในบริเวณนี้ ซึ่งไม่มีใครสามารถบอกจุดที่แท้จริงได้ว่า ตรงไหนที่เสด็จลง แต่ก็ ณ ที่นี้ ถึงแม้ นักโบราณคดีเองก็ไม่มีหลักฐานอะไรพอที่จะบอกได้ เพราะในสมัยนั้นไม่ได้สร้างหลักฐานไว้ แต่เมื่อแน่ใจว่าตรงนี้เป็นที่ที่เสด็จลง ก็น้อมระลึกถึง หลังจากเสด็จกลับจากทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธรามารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ถ. ทรงแสดงพระอภิธรรมกับพระพุทธรามารดา ไช้ไหม

ส. และในระหว่างทรงแสดงพระอภิธรรม สลับด้วยมหาสติปัฏฐาน ถ้าแสดงพระอภิธรรม ไม่แสดงการเจสตีปัฏฐาน ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ถูกไหม เป็นการแสดงเรื่อง แต่เมื่อแสดงอภิธรรมและแสดงสติปัฏฐานด้วย ก็เป็นการพิสูจน์พระธรรมที่ทรงแสดงทันที เพราะฉะนั้น ผู้ฟังที่เข้าใจ ในขณะที่กำลังฟังนั่นเองก็อบรมเจริญสติ หรือสติก็เจริญด้วย

ทรงแสดงเรื่องการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส การคิดนึก คือ ปกติในขณะนี้เอง ไม่ว่าจะเป็น ๒๕๐๐ กว่าปี หรือจะต่อไปอีกสักเท่าไร พระธรรมที่ทรงแสดงก็เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ คือ เรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งผู้ฟังในครั้งนั้นก็ไม่ต่างกับในครั้งนี้เลย เพราะผู้ที่ฟังก็มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ ไม่ว่าจะเป็นท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ท่านมหาอุบาลิกาวีสาขา หรือใครก็ตาม ไม่มีความต่างกันในเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม เพราะฉะนั้น พระธรรมที่ทรงแสดงก็ทรงแสดงแม้กับบุคคลในครั้งนั้น และในครั้งนี้ และต่อไป

ถ. ก่อนจะไปที่ปฐมเทศนา ขอให้อาจารย์อธิบายพระธรรมย่อ ๆ เพื่อให้เข้าใจ

ส. สติปัฏฐานนั่นเอง ไม่พ้นเลย พระธรรมทั้งหมดเมื่อย่อลงแล้ว ได้แก่ สิ่งที่มีจริง คือ กายในขณะนี้ เป็นที่ตั้งของสติ ให้สติระลึกได้ คือ เตือนในขณะที่กำลังฟังนั่นเอง

มหาสติปัฏฐานทุกข้อ ทุกพยานะ เตือนผู้ฟังในขณะที่กำลังฟัง เวลาที่ทรงเทศนาเรื่องของกาย ขณะนี้มีกายที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ระลึกได้ พิสูจน์ได้ว่า กายนี้ประกอบด้วยมหาภูตรูป เจริญเติบโตขึ้นเพราะขณมกมมาส ขณมสที่เรากำลังรับประทานมาเมื่อก็เป็นส่วนที่ทำให้กาย คือ มหาภูตรูปนี้ เจริญขึ้น เพราะฉะนั้น ให้ความความจริงว่า ที่เคยเห็น หรือที่เคยถือว่าเป็นกาย ถ้าสติระลึกส่วนหนึ่งส่วนใด มหาภูตรูปก็ปรากฏ อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ดิ่งหรือไหว ชั่วขณะ แต่เพราะปัญญา ยังอ่อน ก็ไม่สามารถละการยึดถือว่าเป็นตัวตนได้ ซึ่งการที่จะละการยึดถือความเป็นตัวตน ไม่ใช่จะไปนึกละขึ้นมาเองโดยไม่รู้ลักษณะของกายที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น

ในขณะนี้ ส่วนใดของกายที่ปรากฏ ส่วนนั้นเป็นสิ่งที่ควรระลึก และเมื่อระลึกแล้ว ก็ควรสังเกตที่จะรู้ลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม

นี่เป็นชีวิตปกติธรรมดาจริง ๆ ทุกสมัย ไม่ว่าจะทรงแสดงบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หรือว่าในมนุษย์ หรือว่าในพรหมโลก

นอกจากกาย ก็มีเวทนา ความรู้สึก ขณะนี้ก็มีเวทนาชั้นนี้ ถ้าไม่ระลึก ก็ผ่านไปทั้งหมดทุกขณะด้วยความไม่รู้เหมือนเดิมในสังสารวัฏ

เพราะฉะนั้น ที่สติและปัญญาจะเจริญ ก็เพราะไม่ละเลยการสังเกต ศึกษา ลักษณะของความรู้สึกด้วย เพราะว่าเวลาที่ความรู้สึกประเภทหนึ่งประเภทใดเกิดแล้ว และผ่านไป ต้องเป็นเราเสมอทุกครั้ง ซึ่งความรู้สึกนั้นก็ไม่มีเที่ยง หหมดไปแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นความรู้สึกอะไรทั้งสิ้น

ทั้งกาย ทั้งเวทนา ทั้งจิต ทั้งธรรมทุกประเภท เกิดขึ้นแล้วดับไปทันที เร็วมาก แต่ความยึดถือไม่ได้พิจารณาเลยว่า ขณะเมื่อ ก่อนที่เราจะขึ้นมานี้ก็หมดไปแล้ว และทุก ๆ ขณะ ในขณะที่กำลังได้ยินทีละคำก็กำลังหมดไป ความรู้สึกแต่ละชนิด ก็กำลังปรากฏและหมดไป เสียงที่ปรากฏก็หมดไป นี่คือทุก ๆ ขณะที่เป็นอนิจจังจริง ๆ และเมื่อหมดไปแล้วจะกลับคืนมาไม่ได้เลย จะไปแสวงหาที่ไหน ๆ ก็ไม่ได้ หหมดจริง ๆ

เมื่อสภาพธรรมอื่นเกิดต่อ ก็ลืมไปว่า เมื่อก็หมดแล้ว อนิจจังก็ไม่ใช่ไร เพราะว่าของใหม่กำลังมี และขณะนี้ที่กำลังมีหมดไปก็ไม่ใช่ไร เพราะมีขณะอื่นเกิด สืบต่อทันที ดูไม่น่าตกใจ เพราะไม่เห็นความขาดสูญของขณะเมื่อครู่นี้จริง ๆ ตราบใด ที่ยังมีสิ่งที่เกิดขึ้นสืบต่ออยู่เรื่อย ๆ

ถ. เวทนา ทำไมต้องไประลึกถึง ทำไมต้องรู้จัก

สุ. ต้องรู้จัก เพราะทุกคนอยากจะมีแต่สุขเวทนา

ถ. ลืมเสีย ให้ผ่านไป

สุ. ลืมเสีย จะให้มีแต่สุขเวทนาอย่างเดียวก็ไม่ได้ อยากมีแต่สุขเวทนา แต่ทุกขเวทนามี อุเบกขาเวทนามี

ถ. เวลาทุกขเวทนาเกิด เราก็หลับหูหลับตา

ส. ทางกาย เราจะหลับหูหลับตาได้ไหม กำลังเจ็บปวดเหลือเกิน หลับหูหลับตาไม่ต้องไปโรงพยาบาล ไม่ต้องกินยา ไม่ต้องแก้ไข้ได้ไหม ทางกาย

ถ. ก็ไม่ได้ คิดว่าไม่ต้องระลึกรู้ถึง ลืม ๆ ไปเสีย

ส. ลืม แต่สภาพธรรมก็มีปรากฏให้รู้ ถ้าจะให้ลืมจริง ๆ จะสู้ให้หมดไม่เกิด ให้รู้เลยไม่ดีกว่าหรือ เพราะว่าลืมนี้ชั่วขณะ ชั่วคราวที่ลืม และหวนระลึกได้อีก จำได้อีก ไม่มีวันจบ แต่ถ้าไม่มีจิต เจตสิก รูป ไม่มีสภาพธรรมเกิดขึ้นเลยที่จะให้ลืม คือ ลืมสนิทที่สุด ไม่ต้องมีการจดจำใด ๆ ทั้งสิ้น ย่อมต้องดีกว่าทำเป็นลืม ใช่ไหม

ทำเป็นลืมนี้ ลืมไม่จริง เพราะฉะนั้น แทนที่จะทำเป็นลืม หรือลืมไม่จริง ก็ดับเวทนาทั้งหมด นี่จึงจะเป็นความสงบ หรือความสุขที่แท้จริง เพราะไม่มีความรู้สึกใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นเป็นที่พอใจอีกต่อไป

เพราะฉะนั้น ทุกคนอาจจะหาวิธีต่าง ๆ ที่จะมีความสุขในวันหนึ่ง ๆ ตามความพอใจ แต่วิธีทั้งหมดไม่ใช่วิธีที่แน่นอน ที่จะให้มีความสุขตามความพอใจได้ เพราะไม่ใช่วิธีของผู้ที่ทรงตรัสรู้ ซึ่งทรงรู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงทุกอย่าง

ถ. ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คำว่า กายที่ปรากฏ หมายความว่า ปรากฏเฉพาะที่ หมายความว่า กายปรากฏทางกาย ใช่ไหม

ส. ที่ชื่อว่ากาย ก็คือส่วนที่เคยยึดถือว่าเป็นร่างกาย เพราะฉะนั้น ส่วนที่ยึดถือว่าเป็นร่างกายจะปรากฏทางไหน

ถ. ก็ปรากฏทางทวารต่าง ๆ ใช่ไหม เช่น ทางกาย ทางสัมผัส

ส. ทางกาย ส่วนที่เราเคยยึดถือว่าเป็นร่างกาย ปรากฏเมื่อกระทบ ตรงที่กระทบเท่านั้นที่ปรากฏ ตรงอื่นอย่าหลอกตัวเองว่ามีในเมื่อไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ถ้าทุกคนกำลังกระทบส่วนหนึ่งส่วนใดที่แข็ง ไม่ใช่ตลอดทั้งตัวแข็ง ใช่ไหม ขณะนี้ พิสูจน์ธรรมได้ ตลอดทั้งตัวแข็ง หรือแข็งเฉพาะส่วนหนึ่งส่วนใดที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้น ส่วนที่กำลังปรากฏ คือ ส่วนที่มีจริง ที่ยังไม่ดับ จึงได้ปรากฏ แต่ส่วนอื่น เกิดแล้วดับแล้วทั้งหมด ไม่ต้องไปจำไว้ ไม่ต้องคิดถึง เพราะถ้ายังจำว่า

เรายังมีส่วนอื่นอยู่ทั้ง ๆ ที่ไม่ปรากฏ แสดงว่าความเป็นตัวตนของเรายังเต็มที่ คือ ยังจำไว้ทั้งหมดทั้งตัว

สิ่งที่จะมีจริง ๆ ต้องเมื่อกำลังปรากฏจริง ๆ ส่วนที่ไม่ปรากฏทั้งหมด เกิดแล้วดับแล้วทันทีอย่างรวดเร็ว

เพราะฉะนั้น เมื่อย่อส่วนของกายซึ่งเคยเป็นศีรษะ เคยเป็นมือ เคยเป็นเท้า ตลอดทั้งตัว มาเหลืออยู่ตรงเฉพาะส่วนแข็งที่กำลังปรากฏลักษณะจริง ๆ ส่วนหนึ่งส่วนใด ความเป็นอัตตสัญญาจึงจะค่อย ๆ หดไปได้ เพราะว่าส่วนอื่นไม่มีให้ทรงจำไว้ และแข็งตรงนั้นเท่านั้นที่กำลังปรากฏชั่วขณะนั้น จึงจะไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย

นี่คือการที่จะคลายอัตตสัญญา และค่อย ๆ เพิ่มอนัตตสัญญาขึ้น เพราะว่าชั่วขณะจิตเดียว ถ้ายังจำส่วนอื่นไว้อยู่ ไม่มีทางที่จะละความเป็นตัวตนได้

ถ. ทางกายทวาร พอจะพิจารณาเห็นความไม่มีตัวตน ถึงแม้ว่าจะคิดบ้าง แต่ทางจักขุทวารยังมองเห็นเป็นรูปเป็นร่าง

สุ. นี่ก็คืออัตตสัญญาอีก ทางจักขุทวาร คือ ทางตาที่กำลังเห็น ดิฉันเคยเรียนให้ทราบหลายครั้งว่า เวลาที่เราอ่านหนังสือพิมพ์ มีแต่เส้น เส้นเล็ก เส้นใหญ่ สีดำ สีขาวเท่านั้น แต่ออกมาเป็นเรื่องประเทศอเมริกา เป็นประธานาธิบดี เป็นบุคคลมากมายจากเส้นดำ ๆ ที่ปรากฏบนกระดาษขาว ไซ้ไหม ฉันทิด นี่ก็กำลังเป็นเส้นที่กำลังปรากฏทางตา แต่แทนที่เราจะเห็นกระดาษหนังสือพิมพ์ เวลานี้ก็กำลังเป็นอย่างนั้น กำลังมีเส้นปรากฏให้เราถือว่าเป็นคนนั้นคนนี้ กำลังนั่งอยู่ที่นั่นที่นี่ ไม่ติดกันเลย ถ้าทางตาแล้วต้องเห็น และนี่ถึงรูปร่างสัญญาณ คือ เส้นต่าง ๆ ถ้าไม่มีเส้นต่าง ๆ ที่ติดกันให้นึกถึงในหนังสือพิมพ์ ขณะนี้ก็ไม่ต้องมีเส้นมาติดกันให้นึกถึงว่า เป็นคุณกุลิน คุณโสภา หรือคุณธงชัย ไซ้ไหม แต่เพราะทุกอย่างที่ปรากฏทางตา มีขอบเขต มีเส้นต่าง ๆ ซึ่งทำให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ สัญญาณต่าง ๆ เหมือนในหนังสือพิมพ์ ซึ่งทำให้ปรากฏออกมาเป็นเรื่อง เป็นคนต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ขณะนี้แท้จริงแล้ว สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา เป็นสิ่งที่คนตาบอดไม่เห็น เท่านั้นเอง เพราะว่าคนตาบอดกระทบสัมผัสมีอ่อนแข็ง คนตาดีเวลากระทบสัมผัสก็มีอ่อนแข็งเหมือนคน

ตามอดสัมผัส แต่คนตาดีติดในสัญฐาน เพราะว่ามีกาเหว่าเห็น ซึ่งเหมือนกับว่าไม่ดับเลย ในขณะนี้ เพราะฉะนั้น ทางตาจึงบอกว่า ยากที่จะรู้ เพราะว่าทางหูปรากฏนิมิตเดียว ดับ ทางจมูกปรากฏนิมิตเดียวดับ แต่ทางตาทั้ง ๆ ที่เกิดดับอยู่ ก็ไม่ปรากฏความเกิดดับ จึงยังทำให้ทรงจำส่วนสัดต่าง ๆ ยึดถือว่ากำลังเห็นคนนั้นคนนี้

ถ. เราทรงจำไว้ ก็เหมือนกับเรามองเห็นสีจัน สมมติว่าผมมองคุณศุกล ปรากฏอย่างนี้ ผมอ่านออกมาว่าเป็นคุณศุกล

สุ. หนังสืออะไรได้หมด หนังสือไทย หนังสืออังกฤษได้ทั้งนั้น ทุกอย่างที่ทำให้เกิดความคิดขึ้นทางตา

๑๒๓๐

สนทนาธรรมที่สังกัสสะ (ต่อ)

วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๒๖

ถ. กายภายนอกเป็นตัวเป็นตนมากกว่ากายภายใน เพราะกายภายนอกผมเห็นละเอียดมากกว่า จะเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

ส. ทางตาติด ในขณะที่ไม่รู้ความจริงว่า เห็นต่างกับสิ่งที่ปรากฏ ทางหูติด ในขณะที่ไม่รู้ว่าจะเสียงต่างกับได้ยิน ถ้ายังไม่สามารถแยกสภาพรู้ออกจากรูปธรรมที่ปรากฏ ก็ยังคงมีเรา มีตัวตนอยู่ แล้วแต่ว่าใครจะติดทางไหนมากน้อย

แต่ละคนสะสมความพอใจการติดในแต่ละทางมากน้อยต่างกัน แต่ในฐานะของปุถุชน ติดทุกทาง แล้วแต่ใครจะหนักในทางไหน

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. มีหนทางเดียว หนทางนี้ทรงแสดงอยู่ตลอดเวลาที่ยังไม่ทรงดับขันธปรินิพพาน คือ การเจริญสติปัฏฐาน เป็นหนทางเดียว

ถ. ทางตาสติปัฏฐานไม่ค่อยเกิด จะมีวิธีใดบ้าง

ส. ถ้าสามารถจะมีวิธี และทำได้อย่างที่อยาก คุณหมอบจะเป็นพระอรหันต์ในชาตินี้ เพราะสติเกิดได้ตามที่อยาก แต่ไม่มีทางอื่นเลย

ถ. ก็ต้องปล่อยไปเรื่อย ๆ

ส. ไม่ใช่ปล่อย คนที่ไม่ได้เคยฟังพระธรรมจะไม่ได้ยินคำว่า สติปัฏฐาน ถูกไหม และจะใช้คำว่า สติ ผิด ๆ ด้วย เช่น เดินไม่หกล้มกับบอกว่ามีสติ นั่นคือผู้ที่ไม่ได้ฟังพระธรรม แต่เข้าใจเอาเอง ไม่ได้รู้จริง ๆ ว่า คำที่ใช้อยู่ทุกวันนี้เป็นคำที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงหรือเปล่า ต่างกันหรือเหมือนกันอย่างไร เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ศึกษาโดยละเอียดจริง ๆ ด้วยความรอบคอบ ไม่มีทางเข้าถึงพระธรรมได้แน่นอน

เพราะฉะนั้น เมื่อทราบหนทางแล้ว ก็มีหนทางเดียว คือ ศึกษาพระธรรม แล้วแต่ว่าจะโดยการอ่าน โดยการฟัง หรือโดยการสนทนา หรือโดยการพิจารณาธรรม

ที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่ปล่อยไปเฉย ๆ ถ้าไม่เข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน แต่อยากให้สติเกิด เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

แต่เมื่อเข้าใจสติปัฏฐานอย่างดี และเป็นผู้ที่ศึกษาอยู่เสมอ เป็นผู้ที่จะลึกถึงเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมที่ได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ สติจึงเกิดได้ เพราะมีปัจจัยที่จะเกิด จะเกิดทวารไหนไม่สำคัญ ข้อสำคัญ คือ พิจารณา สังเกต คือ ศึกษาในขณะที่สติกำลังระลึกลักษณะของสภาพธรรมทวารหนึ่งทวารใด

ทวารหนึ่งทวารใดก่อนก็ได้ ทุกทวารที่เดียวไม่ได้แน่

ทุกทวารนี้ต้องนับว่าคล่องมาก ที่จะระลึกได้ไม่ว่าจะทางตาและทางใจ ทางหูและทางใจ ทางจมูกและทางใจ ที่จะแยกโลกของปรมาตถ์กับโลกของสมมติสัจจะ เพราะก่อนที่จะได้ฟังพระธรรมก็อยู่ในโลกของสมมติสัจจะทั้งนั้น ไม่รู้เลยว่าปรมาตถ์สัจจะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

แม้แต่จุดประสงค์ของการฟังในขณะนี้ ก็ไม่ใช่หวังที่จะให้สติเกิดระลึกสลับกันไปพร้อมกับการฟัง แต่จุดประสงค์ คือ เพื่อเข้าใจ และเมื่อเข้าใจแล้ว ไม่ต้องเป็นห่วงเมื่อความเข้าใจเจริญเติบโตขึ้น จะต้องเป็นปัญญาแต่ละขั้นที่พร้อมสติแต่ละขั้น ข้ามขั้นไม่ได้เลย และในขณะที่เข้าใจ ใครจะไปบังคับให้สติไม่เกิดก็ไม่ได้ ถ้ามีปัจจัยที่สติจะเกิด จึงได้เห็นความเป็นอนัตตาแม้ของสติ ต้องเริ่มตั้งแต่ความเป็นอนัตตาของสติ จึงจะเห็นจริง ๆ ว่า สภาพธรรมทั้งหมดเป็นอนัตตา

ถ. การเจริญสติปัฏฐานในชาตินี้จะเป็นเหตุเป็นปัจจัยไปสู่ภพหน้า แต่ในชาตินี้ เราทำบุญกิริยา หรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปแล้ว บางครั้งหลงลืม ในเมื่อชาตินี้เรายังหลงลืมได้ ทำไมการเจริญสติปัฏฐานที่เจริญแล้วจึงจะสามารถไปถึงชาติหน้าภพหน้าได้ ความต่างกันอยู่ตรงไหน

สุ. ถ้าโลกะสะสมได้ สติก็ต้องสะสมได้

ถ. แต่ความหลงลืม บางทีทำไปแล้วอาจจะลืม จำไม่ได้

ส. เวลานี้ทุกคนอาจจะเข้าใจสติที่เกิดบางคนละเล็กคนละน้อยว่า มีกำลังเหลือเกิน พอที่ว่าจะติดตามไปให้เป็นผู้ที่มีสติมากมายอย่างใหญ่โต ทำไมไม่คิดถึงว่า แม้ในชาตินี้หรือวิชาหรือความหลงลืมสติยังมีมากกว่าสติ เพราะฉะนั้น ชาติหน้าจะเป็นอย่างไร สติอาจไม่เกิดเลยตลอดชาติก็ได้ แล้วแต่เหตุปัจจัย ถ้าเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน สติปฏิฐานจะไม่เกิดเลย หรือถ้าเกิดเป็นคนแต่ไม่มีโอกาสได้ยินได้ฟัง สติปฏิฐานก็ไม่เกิด

แต่สติปฏิฐานที่ฟังแล้ว ไม่หายไปไหน เมื่อใดมีโอกาสได้ฟังอีก ก็มีความเข้าใจเร็วขึ้น เพราะว่าเคยได้ฟังมาแล้ว

ถ. เราจะระลึกได้เองโดยไม่ได้ฟัง เจริญสติเองได้หรือเปล่า

ส. ผู้ที่เป็นสาวกทั้งหมด ต้องอาศัยการฟังพระธรรม ถ้าจะระลึก ก็ระลึก แต่ไม่ใช่สติปฏิฐาน เช่น ระลึกว่า โลกไม่เที่ยง ถ้วยแก้วที่แตกนี้ไม่เที่ยง ไม่มีอะไรเลยที่เที่ยง อาจจะระลึกอย่างนั้นได้ ทั้ง ๆ ที่สะสมสติปฏิฐานมานานแล้ว แต่ในฐานะที่เป็นสาวก ที่สติจะเกิดอีกหรือที่จะสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ต้องได้ฟัง จะโดยสั้นโดยย่อ โดยทางหนึ่งทางใดก็ตาม

ถ. รวมถึงพระอริยบุคคลด้วยใช่ไหม

ส. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ต้องฟังจากใคร เฉพาะในชาติที่จะเป็น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าไม่ต้องฟังจากใครในชาติที่จะเป็น พระปัจเจกพุทธเจ้า แต่ในชาติก่อน ๆ ที่เป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งกำลังสั่งสมบารมีที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ต้องฟัง มิฉะนั้นจะไม่มี ความต่างกันระหว่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวก

ถ. ในพระชาติที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงตรัสรู้ ในขณะที่เป็น เจ้าชายอยู่นั้น ไปศึกษาหาความรู้กับอาจารย์ ๒ ท่านนั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความรู้ในการเจริญสติปฏิฐานเลยหรือ

ส. ถ้าผู้ใดสามารถให้ความรู้เรื่องการเจริญสติปฏิฐานได้ ผู้นั้นต้องเป็น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ้าอาฬารดาบสสามารถให้ความรู้เรื่องสติปัฏฐานได้ อาฬารดาบสต้องเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้ต้องเป็นสาวก ถ้าได้รับฟังเรื่องสติปัฏฐานจากอาฬารดาบส

สนทนาธรรมที่ห้องอาหารโรงแรมมายา เขตนครสวรรค์

วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๖

ถ. ขณะที่ผมเดินออกจากพรหมไปที่พื้น พื้นเย็น คือ สภาพที่ปรากฏในขณะนั้นเป็นเพียงเย็นอย่างเดียว แต่ผมไม่เคยพิจารณาว่า นั่นเป็นรูปหรือเป็นนาม

ส. ผลต้องมาจากเหตุ ปัญญาทุก ๆ ชั้น ต้องมาจากเหตุ เราจะเอาปัญญาชั้นไหนเกิด ปัญญาชั้นนั้นก็ต้องมาจากเหตุ ต้องมีเหตุของปัญญาทุกชั้น

ถ. ทางฆานทวาร รู้สึกถึงความเป็นนามมากกว่ารูป ถ้ากลิ่นอะไรปรากฏแรง ๆ เป็นนามมากกว่ารูป ซึ่งทางตา รู้สึกว่ารูปมากกว่านาม

ส. มีตั้งมากมายที่จะต้องรู้ เมื่อเพ่งรู้ชนิดหนึ่ง ก็ยังอีกมากมายที่จะต้องรู้ คือ ตลอดชีวิต ที่ชีวิต ที่ชาติก็ติดตามแต่ ทุกอย่างที่มีปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้น สติจะต้องระลึก จนกว่าจะไม่ใช่ตัวตน

ถ. ในเวทนานุปัสสนา ไม่มีเรื่องรูปเลย ใช่ไหม ทั้งในจิตตานุปัสสนาด้วย ใช่ไหม

ส. ถูกต้อง ทำไมเราถึงพูดเรื่องนี้ แต่ก็ดีอย่างหนึ่ง คือ ให้เข้าใจถูกต้องว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้น ยาก ใช่ไหม แต่จะอย่างไรก็ตาม ต้องรู้ตามความเป็นจริงว่า สติคือขณะไหน ระลึกแล้วรู้อะไร

ถ. สติ ผมคิดว่าคงมี เพราะต่างกับหลงลืมสติมาก นึกถึงเวลาที่หลงลืมสติแล้วเห็นชัดว่า หลงลืมสติมานาน เมื่อมีสติก็รู้ว่าสติ แต่ผมยังไม่เกิดปัญญาอะไรขึ้นมากมาย

ส. นี่ถูกต้องตามความเป็นจริง

ถ. ผมสงสัยเรื่อง **คิริมานนทสูตร** ซึ่งพระสูตรนี้ถ้าเอาไปใช้ คงจะได้ประโยชน์สำหรับทุกคน เท่าที่ผมจำได้ แต่อาจจะผิดบ้างก็ได้ คือ ครั้งหนึ่ง

ท่านพระคิริमानนท์อาพาธหนัก มีทุกขเวทนามาก ได้เรียกให้ท่านพระอานนท์ไป ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านอาพาธหนัก มีทุกขเวทนามาก ควรจะอย่างไร ทุกขเวทนานั้นจึงจะหายไป ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า ให้ท่านพระคิริमानนท์ เจริญสติปัฏฐาน แยกกายกับใจให้ได้ ทุกขเวทนานั้นจะหายไป

ขอเรียนถามว่า การเจริญสติปัฏฐานเพื่อแยกกายกับใจให้เป็นคนละส่วน และ ทุกขเวทนาจะหายไป จะทำได้แค่ไหน อย่างไร

ส. จุดประสงค์ของการเจริญสติปัฏฐาน อาจจะมีหลายอย่างสำหรับ แต่ละบุคคล บางคนอาจต้องการผลพลอยได้ของสติปัฏฐาน เช่น ให้ทุกขเวทนา น้อยลง แต่จุดประสงค์จริง ๆ ไม่ว่าจะฟังพระธรรมหรือเจริญสติปัฏฐานก็ตาม ควรจะเป็นว่า เพื่อเข้าใจสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงไว้ เพื่อ ประพฤติปฏิบัติตาม โดยไม่หวังผลพลอยได้อื่น ๆ

ผลพลอยได้ มี แต่ไม่ควรจะเป็นที่หวัง ที่หวังนั้นควรจะเป็นปัญญาที่รู้ลักษณะ ของสภาพธรรมด้วยการฟัง ด้วยการอบรมเจริญ และปฏิบัติตามทีละเล็กทีละน้อย อย่างท่านพระคิริमानนท์ หรือว่าท่านพระสาวกองค์อื่น ๆ แม้พระผู้มีพระภาคเองเวลา ที่ทรงพระประจักษ์ ท่านพระมหากัสสปะก็แสดงโพชฌงค์ แสดงธรรมที่พระผู้มีพระภาค ได้ทรงแสดงให้กับท่านนั่นเอง

ซึ่งในขณะที่กำลังฟัง ย่อมเป็นธรรมดาที่ว่า เมื่อมีปัจจัยที่จะให้จิตโน้มไปสู่ สิ่งใด จิตก็โน้มไปสู่สิ่งนั้น ทุกขเวทนาจึงไม่มีโอกาสเกิดขึ้นปรากฏตามกำลังของ เหตุปัจจัย แต่ไม่ควรจะคิดว่า ทำอย่างนี้เพื่อหวังอย่างนั้น หรือเพื่อให้ทุกขเวทนา น้อยลง มิฉะนั้นแล้วจะไม่เป็นผู้ที่มั่นคงในพระธรรมจริง ๆ เพราะว่ายังหวังอย่างอื่นอยู่ แม้เพียงหวังที่จะให้ทุกขเวทนาเบาบางลง ก็ไม่ควรที่จะเป็นจุดประสงค์ แต่ทุกขเวทนา จะเบาบางได้จริง เพราะขณะนั้นมีสิ่งอื่นซึ่งจิตโน้มไปสู่ เช่น พระธรรมที่ได้ทรงแสดง แล้ว

เวลาที่สนใจธรรม ไม่มีอะไรที่จะน่าฟัง และน่าพิจารณาเท่ากับพระธรรม เพราะฉะนั้น เวลาที่มีพระธรรมที่น่าพิจารณา น่าฟัง น่าอ่านไปสู่อีกย้อมทำให้จิตผูกพันไปกับสิ่งนั้น ทุกขเวทนาจึงขาดปัจจัยที่จะเกิดขึ้น แต่ไม่ควรจะเป็นที่หวัง

ขอประทานโทษ อยากจะให้พี่น้องเพื่อนมรรลิกถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคมากกว่าบุคคลอื่นใดทั้งสิ้น ต้องขอ เพราะบุคคลอื่นนั้นเป็นเพียงกัลยาณมิตร คือผู้ที่ช่วยให้ได้เข้าถึงพระธรรม แต่ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงพระธรรม ก็ไม่มีใครสามารถที่จะเอาถ้อยคำหรือธรรมต่าง ๆ เหล่านั้นมาแสดงให้บุคคลอื่นฟังได้ เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นควรจะตัดการคิดถึงบุคคลอื่น และน้อมมรรลิกถึงพระผู้มีพระภาคสูงที่สุด มากที่สุด บ่อยที่สุด ซึ่งคนอื่นเป็นแต่เพียงผู้ที่แสดงธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว โดยเฉพาะที่นี่ คือ เขตพระนครสาวัตถีในอดีต เพราะฉะนั้น ต้องมรรลิกถึงพระรัตนตรัยทั้ง ๓ เป็นอนุสสติ

คุณหมอยังมีอะไรสงสัยไหมในเรื่องของคิริมานนทสูตร

ถ. สำหรับตัวผมเองเวลาป่วยไข้ และสำหรับทุก ๆ คนด้วย ถ้าได้เข้าใจ เราอาจจะนำไปปฏิบัติเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย หรือแนะนำคนไข้ เป็นสิ่งที่ได้ประโยชน์

ส. ถ้าจะแนะนำคนไข้ คนไข้อาจจะไม่เข้าใจ อาจจะมีศรัทธาเกิดขึ้นบ้างเล็กน้อย แต่เรื่องของกรรม เรื่องของวิบาก เป็นเรื่องที่จะต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เพราะฉะนั้น ทางที่ดีที่สุด คือ มีพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงไว้โดยละเอียดเป็นที่ฟัง ซึ่งจะต้องรักษาโดยการเข้าใจให้ถูกต้องและประพฤติปฏิบัติตาม มิฉะนั้นแล้วบางคนอาจจะบ่นว่า เสียหายเหลือเกินที่ศาสนาจะค่อย ๆ สูญไปทีละเล็กทีละน้อย เพียงแต่เสียหาย แต่ไม่ช่วยกันรักษา ถ้าเสียหายจริง ๆ ทุกครั้งที่ฟังพระธรรม ไม่ว่าจากบุคคลใดทั้งสิ้น ขอให้ทราบว่ ประโยชน์จริง ๆ ที่ได้รับจากการเสียเวลาฟัง คือ ต้องเข้าใจถูก เข้าใจขึ้น มิฉะนั้นจะเป็นการเสียเวลาเปล่าทั้งหมดที่ฟัง

ถ. ในพระสูตรนี้ ผมเข้าใจว่ ท่านพระคิริมานนทได้เป็นพระอรหันต์ใช่ไหม

ส. นั้นเป็นไปตามการสะสมของท่านเป็นปัจจัย คือ ใครสะสมเหตุปัจจัยที่จะได้เป็นพระอรหันต์ ก็มีอุปกรณ์พร้อมที่จะบรรลุ แต่ไม่ใช่ว่าใครก็ตามซึ่งไม่มีเครื่องมือ ไม่มีอุปกรณ์เลย ฟังคิริมานนทสูตรแล้ว จะบรรลุอย่างท่านพระคิริมานนท ไม่ใช่ว่าเมื่อบุคคลนี้ได้ฟังพระสูตรนี้แล้วบรรลุ บุคคลอื่นก็น่าจะเอาไปใช้บ้าง ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เป็นเรื่องที่จะต้องอบรมเจริญปัญญา พิจารณาพระธรรม และเข้าใจโดยละเอียดจริง ๆ โดยรอบคอบจริง ๆ และอดทนที่จะประพฤติปฏิบัติตาม

การศึกษาธรรม บางที่ไม่ต้องมาก แม้เพียงข้อเดียว หรือว่าธรรมชั้นใดเดียว ถ้าพิจารณาให้ตรง ก็สามารถที่จะน้อมประพฤติปฏิบัติตามจนกระทั่งประจักษ์แจ้ง

